

SPORT IN CLUBVERBAND (Deel 2)

Uitdagingen voor de
clubgeorganiseerde sport

Jeroen Scheerder
Erik Thibaut
Guy Pauwels
Hanne Vandermeerschen
Mathieu Winand
Steven Vos

2012

Met medewerking van de
Studiedienst van de Vlaamse Regering

SPORT IN CLUBVERBAND (Deel 2)

Uitdagingen voor de
clubgeorganiseerde sport

Jeroen Scheerder
Erik Thibaut
Guy Pauwels
Hanne Vandermeerschen
Mathieu Winand
Steven Vos

2012

Met medewerking van de
Studiedienst van de Vlaamse Regering

Beleid & Management in Sport (BMS)

BMS-Rapport 9

Sport in clubverband (Deel 2)

Uitdagingen voor de clubgeorganiseerde sport

Jeroen Scheerder

Erik Thibaut

Guy Pauwels

Hanne Vandermeersch

Mathieu Winand

Steven Vos

Dit is het negende nummer in de reeks BMS-rapporten.

De BMS-rapporten willen een bijdrage leveren aan het sociaalwetenschappelijke onderzoek naar beleid en management met betrekking tot sport en fysieke activiteit. Deze publicaties zijn een product van het Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement van de KU Leuven.

De BMS-rapporten kunnen mits registratie gratis gedownload worden via www.faber.kuleuven.be/BMS.

Vormgeving: J. Scheerder en S. Vos

Verantwoordelijke uitgever: J. Scheerder

Reproductie: KU Leuven

© 2012 J. Scheerder, Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement, Faculteit Bewegings- & Revalidatiewetenschappen, KU Leuven
Tervuursevest 101, 3001 Leuven (Heverlee)

Niets uit deze uitgave mag worden verveelvoudigd, gereproduceerd en/of openbaar gemaakt door middel van druk, fotokopie, microfilm, internet of op welke andere wijze ook, zonder voorafgaandelijke schriftelijke toestemming van de uitgever.

Alle rechten voorbehouden.

D/2012/KU Leuven – Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement

REEDS VERSCHENEN BMS-RAPPORTEN

Nr. 1

Scheerder, J., & Vos, S., m.m.v. Pluym, K. (2009). *Sportbeleidsplanning in Vlaanderen. Een inhoudelijke en financiële analyse* (Beleid & Management in Sport 1). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 2

Vos, S., & Scheerder, J. (2009). *'t Stad sport. Onderzoek naar de sportdeelname en sportbehoeften in de stad Antwerpen* (Beleid & Management in Sport 2). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 3

Scheerder, J., & Vos, S., m.m.v. Breesch, D., Lagae, W. & Van Hoecke, J. (2010). *De fitnesssector in beeld. Basisrapportering over het Vlaamse Fitness Panel 2009 (VFP09)* (Beleid & Management in Sport 3). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 4

Scheerder, J., & Vos, S., m.m.v. Breesch, D., Késenne, S., Van Hoecke, J. & Vanreusel, B. (2010). *Sportclubs in beeld. Basisrapportering over het Vlaamse Sportclub Panel 2009 (VSP09)* (Beleid & Management in Sport 4). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 5

Scheerder, J., Breesch, D., Pabian, S., & Vos, S. (2010). *Balanceren in een grijze zone. Een verkennende studie van de semi-agorale arbeid in de sport* (Beleid & Management in Sport 5). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 6

Vos, S., & Scheerder, J. (2011). *Opleidings- en competentiebeleid in de Vlaamse fitnesssector. Sleutel tot succes?* (Beleid & Management in Sport 6). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 7

Scheerder, J., & Seghers, J. (2011). *Jongeren in beweging. Over bewegingsbeleid, sportparticipatie en fysieke activiteit bij schoolgaande jongeren in Vlaanderen* (Beleid & Management in Sport 7). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 8

Scheerder, J., Thibaut, E., Pauwels, G., Vandermeerschen, H., & Vos, S. (2011). *Sport in clubverband (Deel 1). Een analyse van de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen* (Beleid & Management in Sport 8). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

Nr. 9

Scheerder, J., Thibaut, E., Pauwels, G., Vandermeerschen, H., Winand, M., & Vos, S. (2012). *Sport in clubverband (Deel 2). Uitdagingen voor de clubgeorganiseerde sport* (Beleid & Management in Sport 9). Leuven: KU Leuven/Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement.

Nr. 10

Scheerder, J., Vandermeerschen, H., Van Tuyckom, C., Hoekman, R., Breedveld, K., & Vos, S. (2011). *Understanding the game: sport participation in Europe. Facts, reflections and recommendations* (Sport Policy & Management 10). Leuven: KU Leuven/Research Unit of Social Kinesiology & Sport Management.

Nr. 11

Winand, M., Scheerder, J., Vos, S., & Zintz, T. (2011). *Attitude, changement et innovation. Les fédérations sportives communautaires de Belgique* (Gestion & Management du Sport 11). Leuven/Louvain-la-Neuve: KU Leuven/ Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement Research Unit of Social Kinesiology & Sport Management et Université catholique de Louvain/ Chaire Olympique Henri de Baillet Latour et Jacques Rogge en Management des Organisations Sportives.

Nr. 12

Seghers, J., Scheerder, J., Boen, F., Thibaut, E., & Meganck, J. (2012). *Medisch en ethisch verantwoord sporten. Het promoten van fysiek, psychisch en sociaal welbevinden van jongeren in Vlaamse jeugdsportclubs* (Beleid & Management in Sport 12). Leuven: KU Leuven/Onderzoeksgroep Humane Kinesiologie.

Nr. 13

Seghers, J., Scheerder, J., Boen, F., Thibaut, E., & Meganck, J. (2012). *Medisch en ethisch verantwoord sporten. Praktijkvoorbeelden in Vlaamse Jeugdsportclubs* (Beleid & Management in Sport 13). Leuven: KU Leuven/Onderzoeksgroep Humane Kinesiologie.

INHOUDSTAFEL

Inhoudstafel	v
Woord vooraf	vii
Hoofdstuk 1 Onderzoekopzet en -benadering	1
1. <i>Onderzoekopzet</i>	1
2. <i>Materiaal en methode</i>	1
Hoofdstuk 2 Interorganisationele relaties in de clubgeorganiseerde sport	7
1. <i>Sportclubs en interorganisationele relaties</i>	8
2. <i>Sportfederaties en interorganisationele relaties</i>	11
3. <i>Besluit</i>	19
Hoofdstuk 3 Innovatie- en prestatie management in de clubsport	21
1. <i>Innovatie</i>	22
2. <i>Methodologie</i>	23
3. <i>Innovatie in de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen</i>	24
4. <i>Besluit</i>	36
Hoofdstuk 4 Lichte organisatievormen in de sport	39
1. <i>Verenigingen: alom tegenwoordig maar onvoldoende aangepast?</i>	40
2. <i>De opkomst van lichte (sport)gemeenschappen</i>	41
3. <i>De actieve deelname aan (club)sport</i>	43
4. <i>Lichte sportorganisaties als uitdaging én opportuniteit</i>	50
5. <i>Besluit</i>	52
Hoofdstuk 5 Van de top naar de breedte in de sport, et vice versa?	55
1. <i>Wisselwerking tussen topsport en breedtesport</i>	56
2. <i>Mediasport</i>	66
3. <i>Besluit</i>	71
Hoofdstuk 6 Doelgroepen en de clubgeorganiseerde sport: de casus van G-sport	73
1. <i>G-sport</i>	74
2. <i>Aanbod</i>	77
3. <i>Besluit</i>	96

Synthese	99
1. <i>Situering en opzet van het onderzoek</i>	99
2. <i>Voornaamste bevindingen</i>	99
Bibliografische referentielijst	105
Bijlage	111
Over de auteurs.....	113

WOORD VOORAF

In dit negende BMS-rapport staat net als in BMS 8 de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen centraal. Beide rapporten kunnen beschouwd worden als een tandem, aangezien ze samen een zo diepgaand en zo breed mogelijk overzicht trachten te geven van de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen, voornamelijk gebaseerd op beschikbare gegevens. Waar het achtste BMS-rapport over de evolutie (verleden en heden) van de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen handelt, focust het voorliggende rapport op enkele belangrijke uitdagingen (toekomst) waarmee de clubgeorganiseerde sportsector momenteel geconfronteerd wordt.

Het eerste hoofdstuk geeft toelichting bij de gehanteerde methodologie en het onderzoeksmateriaal dat in dit BMS-rapport gehanteerd wordt. Elk hoofdstuk doet immers beroep op zo specifiek mogelijk instrumentarium en gegevens.

In het tweede hoofdstuk behandelen we de interorganisationele relaties van sportclubs met andere sportclubs, met fitnessorganisaties en met overheidsdiensten.

In het derde hoofdstuk onderzoeken we het innovatie- en prestatie management in sportorganisaties. Centraal staan onder meer de mate van innovatie van sportfederaties en de invloed hiervan op het ledenaantal.

Hoofdstuk 4 handelt over de opkomst van lichte organisatievormen in de sport, de zogenaamde lichte sportgemeenschappen. In BMS-rapport 8 hebben we reeds besproken dat de evolutie van het aantal clubsporters aan het stagneren is. Het succes van lichte sportgemeenschappen zou evenwel inspirerend kunnen werken voor de clubgeorganiseerde sportsector.

Hoofdstuk 5 onderzoekt de relatie tussen top- en breedtesport. Zorgen goede topsportprestaties en veel zendtijd voor een toename van het aantal sporters? Zet het kijken naar topsport met andere woorden ook aan tot het actief beoefenen van sport?

In het zesde hoofdstuk focussen we op de gehandicapten sport of G-sport. We stellen immers vast dat G-sporters een steeds belangrijkere doelgroep worden in het Sport voor Allen-beleid.

.

HOOFDSTUK 1

ONDERZOEKSOPZET EN -BENADERING

1. Onderzoeksopzet

Voorliggend BMS-rapport handelt samen met het achtste BMS-rapport over de clubgeorganiseerde sportsector in Vlaanderen. Waar het achtste BMS-rapport de evolutie vanuit het verleden tot het heden schetste, zoomen we in het voorliggende BMS-rapport in op de uitdagingen waarmee de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen geconfronteerd wordt/zal worden.

De hoofdstukken uit het voorliggende rapport behandelen elk een actueel onderzoeksthema met betrekking tot de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen. Meer bepaald worden de volgende aspecten van de (clubgeorganiseerde) sport behandeld: interorganisationele relaties (Hoofdstuk 2), innovatie- en prestatie management (Hoofdstuk 3), lichte organisatievormen in de sport (Hoofdstuk 4), de relatie tussen top- en breedtesport (Hoofdstuk 5), en gehandicaptensport (Hoofdstuk 6).

2. Materiaal en methode

Elk van de hoofdstukken uit voorliggend BMS-rapport hanteert een andere onderzoeksmethode en maakt gebruik van verschillende bronnen en onderzoeksmateriaal. In dit hoofdstuk geven we een algemeen overzicht van de gebruikte databestanden. Voor meer toelichting bij de gebruikte methoden en het gehanteerde materiaal verwijzen we naar het desbetreffende hoofdstuk en/of de bronnen die in de respectieve hoofdstukken vermeld worden.

2.1 Interorganisationele relaties in de sport (Hoofdstuk 2)

In Hoofdstuk 2 wordt gebruik gemaakt van gegevens verzameld in drie panelstudies om de samenwerking van sportclubs met andere sportaanbieders in kaart te brengen, met name: (i) het *Vlaamse Sportclub Panel 2009* (VSP09), (ii) het *Vlaamse Fitness Panel 2009* (VSFP09), en (iii) het *Vlaamse Sportdienst Panel 2010* (VSDP10). Deze drie studies werden uitgevoerd door het Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement van de KU Leuven, met steun van de

Vlaamse Gemeenschap in het kader van het Steunpunt voor beleidsrelevant onderzoek Cultuur, Jeugd & Sport.

2.1.1 Vlaams Sportclub Panel 2009 (VSP09)

Het Vlaamse Sportclub Panel 2009 (VSP09) geeft een inzicht in het profiel van de Vlaamse Sportclubs. Sportclubs uit een representatief staal van 57 gemeenten in Vlaanderen (aangevuld met de 260 Nederlandstalige sportclubs die gekend zijn door de Vlaamse Gemeenschapscommissie) werden gecontacteerd om deel te nemen aan de VSP09. Uiteindelijk participeerden 651 sportclubs in de VSP09. Deze sample is representatief voor de populatie van sportclubs in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. De sportclubs werden bevraagd over zeven verschillende aspecten: (i) organisatiegegevens, (ii) (sport)accommodatie, (iii) HRM, (iv) vrijwilligers, (v) leden, (vi) financiën, en (vii) partnerships. Er zal in dit rapport voorzamenlijk gebruik gemaakt worden van informatie verzameld in het luik 'partnerships'. Voor een gedetailleerd overzicht van de methodologie en de resultaten van de VSP09 verwijzen we naar Scheerder en Vos (2010a).

2.1.2 Vlaams Fitness Panel 2009 (VFP09)

Aan het Vlaamse Fitness Panel 2009 (VFP09) namen 117 fitnesscentra deel, wat resulteerde in een responsratio van 66 procent. De gerealiseerde steekproef is representatief voor de populatie van fitnesscentra wat betreft de geografische spreiding, het socio-economisch profiel van de gemeente waarin ze gelegen zijn en hun activiteiten aanbod. Het VFP09 bestaat uit zes thematische blokken: (i) algemene gegevens, (ii) accommodatie, (iii) aanbod, management (HRM), leden/klanten, partnerships. Om de houding van de fitnesssector (commerciële sector) ten opzichte van de sportclubs weer te geven, werd gebruik gemaakt van de antwoorden uit het deel 'partnerships'. Zie Scheerder en Vos (2010b) voor een gedetailleerd overzicht van de methodologie en de resultaten van de VFP09.

2.1.3 Vlaams Sportdienst Panel 2010 (VSDP10)

De derde groep van sportaanbieders die bevraagd werden in de panelstudies zijn de gemeentelijke sportdiensten. Het Vlaamse Sportdienst Panel 2010 (VSDP10) bevat gegevens verzameld bij 248 gemeentelijke sportdiensten in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest. Deze sportdiensten zijn representatief voor de populatie van Vlaamse sportdiensten. Naar analogie met het VSP09 en het VFP09 werden sportdiensten bevraagd over diverse thema's. Voor de analyses in het tweede hoofdstuk van dit rapport werden de gegevens uit het luik 'samenwerking' gebruikt. Zie Scheerder en Vos (2012) voor een gedetailleerd overzicht van de methodologie en de resultaten van het VSDP10.

2.2 Innovatie- en prestatie management (Hoofdstuk 3)

Hoofdstuk 3 behandelt het innovatie- en prestatie management van Vlaamse sportfederaties. In het hoofdstuk maken we gebruik van gegevens die verzameld werden in het *Vlaamse Sportfederatie Panel 2010* (VSFP10). In het VSFP10 stond de innovatie van sportfederaties centraal. Exact 67 van de 88 (in januari 2010 erkende) sportfederaties in Vlaanderen namen deel aan het onderzoek, hetgeen overeenkomt met een responsgraad van 76 procent. Het eerste deel van de survey bevroeg de Vlaamse sportfederaties naar de verandering/vernieuwing van de federatie in kwestie, de eigen perceptie van hun competitieve omgeving en van hun aanpassingsbereidheid. Het tweede deel van de vragenlijst had tot doel om de innovatie van de Vlaamse sportfederaties te meten aan de hand van het aantal initiatieven die de federatie vóór en na 2006 ontwikkelde.

2.3 Lichte organisatievormen in de sport (Hoofdstuk 4)

In het vierde hoofdstuk staat het succes van lichte organisatievormen in de sport centraal. Om ontwikkelingen en kenmerken van (lichte) sportparticipatie in kaart te kunnen brengen, wordt er gebruik gemaakt van beschikbaar onderzoeksmateriaal uit vier grootschalige surveys. Meer bepaald gaat het om (i) het *SBV follow-up onderzoek*, (ii) de *SCV-survey*, (iii) de *RCV-survey*, en (iv) de *PAS-survey*. SBV staat voor *Studies over de Bewegingsactiviteiten in Vlaanderen*. Het betreft een langlopend tienjaarlijks onderzoek naar trends en sociale verschuivingen in het sportparticipatiegedrag van schoolgaande jongeren en hun ouders in Vlaanderen. Dit onderzoek wordt uitgevoerd door het Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement aan de KU Leuven. SCV staat voor het meetinstrument *Sociaal-Culturele Verschuivingen*. Deze survey is een grootschalig burgeronderzoek waar jaarlijks gepeild wordt naar waarden, houdingen en gedragingen (o.a. sportdeelname) bij volwassenen in Vlaanderen. Dit onderzoek wordt gecoördineerd vanuit de Studiedienst van de Vlaamse Regering. RCV is de afkorting van het wetenschappelijke steunpunt *Recreatief Vlaanderen*. Binnen dit steunpunt werd onder meer naar het participatiegedrag gepeild van 14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen anno 2003-2004. Dit onderzoek gebeurde in opdracht van de Vlaamse overheid. PAS staat voor *Participatie Survey*. Het gaat hier om het participatieonderzoek van het wetenschappelijke steunpunt Cultuur, Jeugd & Sport. Binnen dit steunpunt werd onder meer het participatiegedrag van 14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen anno 2009 onderzocht. Dit onderzoek gebeurde in opdracht van de Vlaamse overheid.

2.4 Van de top naar de breedte in de sport, et vice versa? (Hoofdstuk 5)

In Hoofdstuk 5 wordt de wederzijdse relatie tussen topsport en breedtesport behandeld. Voor het in kaart brengen van de evolutie van de breedtesport werd beroep gedaan op gegevens van BLOSO,

Afdeling Subsidiëring. Deze gegevens zijn gebaseerd op de cijfers van het aantal aangesloten leden die erkende Vlaamse sportfederaties jaarlijks aan BLOSO moeten rapporteren. Vervolgens hebben we de federaties per sport gegroepeerd. Dit hebben we enerzijds gedaan om op te vangen dat sommige federaties in de loop van de tijd van naam zijn veranderd, en anderzijds omdat we in dit hoofdstuk op sporttakken – en niet op sportfederaties – focussen. Om het topsportsucces en de uitzendtijd te beschrijven werd gebruik gemaakt van diverse bronnen (zie Hoofdstuk 5).

2.5 Doelgroepen en de clubgeorganiseerde sport: casus G-sport (Hoofdstuk 6)

In Hoofdstuk 6 wordt de aanwezigheid van specifieke doelgroepen in de clubgeorganiseerde sport nader belicht. Hier wordt de G-sport er als casus uitgelicht. De gegevens zijn afkomstig van een telefonische bevraging bij de erkende sportfederaties in Vlaanderen (maart 2011), met uitzondering van de G-specifieke sportfederaties. Hierbij werden 85 van de 88 gecontacteerde sportfederaties daadwerkelijk bereikt.

Tabel 1.1 geeft een overzicht van de gebruikte gegevensbestanden in voorliggend rapport. Naast de naam en de gebruikte afkorting, vermelden we ook de organisatie die het onderzoek heeft uitgevoerd, het jaartal waarin het onderzoek is uitgevoerd en het doelpubliek dat de survey (databestand) beantwoord heeft.

Tabel 1.1 *Overzicht van het gebruikte onderzoeksmateriaal*

Studie	Afkorting	Organisatie	Jaartal	Data
Vlaams Sportclub Panel 2009	VSP09	KUL/OSS ¹ / CJS ²	2009	Vlaamse sportclubs
Vlaams Fitness Panel 2009	VFP09	KUL/OSS ¹ / CJS ²	2009	Vlaamse fitnesscentra
Vlaams Sportdienst Panel 2010	VSDP10	KUL/OSS ¹ / CJS ²	2010	Vlaamse sportdiensten
Administratieve gegevens van BLOSO/Afdeling Subsidiëring	/	BLOSO	1985-2010	Leden van erkende sportfederaties
Vlaams Sportfederatie Panel 2010 (Deel 1)	VSFP10-deel1	KUL/OSS ¹	2010	Vlaamse sportfederaties
Vlaams Sportfederatie Panel 2010 (Deel 2)	VSFP10-deel2	KUL/OSS ¹	2010	Vlaamse sportfederaties
Studies over de Bewegingsactiviteiten in Vlaanderen	SBV	KUL/OSS ¹	1969-2009	Jongeren uit secundair onderwijs en hun ouders in Vlaanderen
Sociaal-Culturele Verschuivingen	SCV	SVR ³	jaarlijks	Volwassenen in Vlaanderen
Re-Creatief Vlaanderen	RCV	RCV ⁴	2003-2004	14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen
Participatie Survey	PAS	CJS ²	2009	14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen

¹ KU Leuven, Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement

² Wetenschappelijk steunpunt voor Cultuur, Jeugd & Sport, Vlaamse overheid

³ Studiedienst van de Vlaamse Regering, Vlaamse overheid

⁴ Wetenschappelijk steunpunt Re-Creatief Vlaanderen, Vlaamse overheid

HOOFDSTUK 2

INTERORGANISATIONELE RELATIES IN DE CLUBGEORGANISEERDE SPORT

Vandaag bekleden sportclubs en sportfederaties nog steeds een dominante positie in het sportlandschap, hoewel er in de afgelopen decennia een duidelijke opmars merkbaar is van tal van initiatieven door de overheid (cf. sportdiensten) en de groeiende impact van commerciële sportaanbieders, in het bijzonder de fitnesssector. De traditionele sportaanbieders hebben met andere woorden niet langer een monopoliepositie binnen het sportdomein. Het veranderende sportlandschap en de toename van het aantal sportaanbieders zorgen voor heel wat uitdagingen en mogelijkheden voor sportclubs en sportfederaties. Zo kunnen ze bijvoorbeeld bewust inspelen op deze ontwikkelingen, onder meer door samenwerkingsverbanden op te zetten met (sport)actoren in hun directe omgeving.

In dit hoofdstuk wordt in een eerste deel, op basis van drie panelbevestigingen (zie verder), dieper ingegaan op de houding van sportclubs in Vlaanderen ten aanzien van samenwerking, de concurrentie die ze ervaren en de samenwerkingsverbanden die ze opzetten. Daarnaast wordt ook een zicht geboden op de houding van andere sportaanbieders (i.e. fitnesscentra en gemeentelijke sportdiensten) ten aanzien van de samenwerking met sportclubs.

In een tweede deel wordt op basis van materiaal verzameld in een focusgroep met vertegenwoordigers van de sportfederaties dieper ingegaan op de opvattingen en de posities van sportfederaties ten aanzien van de toegenomen concurrentie in het breedtesportlandschap en de strategieën die ze op dit vlak ontwikkelen.

1. Sportclubs en interorganisatorische relaties

1.1 Inleiding

Op basis van het Vlaamse Sportclub Panel 2009⁵ (afgekort VSP09; zie Scheerder & Vos, 2010a) kunnen we dieper ingaan op de samenwerking van sportclubs met andere (sport)actoren in hun onmiddellijke omgeving en hun houding ten aanzien van samenwerking en concurrentie. Daarnaast bieden twee andere panelbevestigingen, het Vlaamse Fitness Panel 2009⁶ (afgekort VFP09; zie Scheerder & Vos, 2010b) en het Vlaamse Sportdienst Panel 2010⁷ (afgekort VSDP10; zie Scheerder & Vos, 2012) de mogelijkheid om de houding van respectievelijk fitnesscentra en gemeentelijke sportdiensten ten aanzien van sportclubs in kaart te brengen. De drie geselecteerde panels zijn telkens representatief voor de respectievelijke aanbieders in Vlaanderen.

1.2 Houding t.a.v. samenwerking en concurrentie

Op basis van het oordeel van de voorzitters en/of secretarissen van de sportclubs in de VSP09 over een zestal stellingen krijgen we een beeld van de houding van sportclubs in Vlaanderen ten aanzien van de concurrentie en de samenwerking die ze ervaren van andere sportaanbieders (zie Tabel 2.1).

Tabel 2.1 *Houding van sportclubs ten aanzien van samenwerking en concurrentie, in percentages en gemiddelde waarden op een vijfpuntenschaal*

	Niet akkoord	Noch akkoord, noch niet akkoord	Akkoord	Gemiddelde waarde
De sportclub is vragende partij om samenwerkingsakkoorden op te zetten met andere sportclubs	36,0	37,9	26,1	2,8
De sportclub is vragende partij om samenwerkingsakkoorden op te zetten met commerciële organisaties zoals bijvoorbeeld fitnesscentra	67,4	23,7	9,0	2,1
De sportclub ondervindt concurrentie van andere sportclubs	42,9	25,4	31,7	2,8
De sportclub ondervindt concurrentie van commerciële sportaanbieders zoals bijvoorbeeld fitnesscentra	76,3	16,1	7,7	2,0

Bron: VSP09 (Scheerder & Vos, 2010a)

⁵ n= 651 sportclubs

⁶ n= 117 fitnesscentra

⁷ n= 248 gemeentelijke sportdiensten; voor 234 sportdiensten beschikken we in het kader van het voorliggende rapport over informatie met betrekking tot hun interorganisatorische relaties.

Uit de tabel blijkt dat ongeveer een kwart van de sportclubs vragende partij is om samenwerkingsverbanden op te zetten met andere sportclubs. Een minderheid van de clubs overweegt een eventuele samenwerking met een fitnesscentrum (9%). Een min of meer gelijkaardig patroon zien we wat betreft de concurrentie die sportclubs ervaren van andere private sportaanbieders. Een derde van de bevroegde clubs geeft aan concurrentie te ondervinden van andere sportclubs. Daar tegenover staat dat slechts acht procent concurrentie voelt van commerciële sportaanbieders. Deze resultaten staan in contrast met de perceptie van fitnesscentra. Zo blijkt uit de VFP09, een representatief staal van fitnesscentra in Vlaanderen en het Brussels Hoofdstedelijk Gewest, dat ruim vier op tien van deze commerciële sportaanbieders aangeeft concurrentie te ondervinden van sportclubs en gemeentelijke sportvoorzieningen (44%). Iets meer dan 70 procent van de fitnesscentra beschouwt ook andere fitnesscentra als concurrenten. Een niet onaanzienlijk deel van de Vlaamse fitnesscentra aanziet met andere woorden ook niet-commerciële sportaanbieders als concurrenten. Het is dan ook niet vreemd dat slechts een kwart van de bevroegde fitnesscentra vragende partij is om samenwerkingsverbanden op te zetten met andere fitnesscentra (Scheerder & Vos, 2010b).

Op basis van de VSDP10 blijkt dat 76 procent van de gemeentelijke sportdiensten positief staat ten opzichte van samenwerkingsverbanden met de sportclubs in hun gemeente. Een minderheid (9,2%) aanziet de werking van de sportdienst als concurrentieel voor de sportclubs in de eigen gemeente. Ook wat betreft de samenwerking met fitnesscentra zijn de gemeentelijke sportdiensten vragende partij (Scheerder & Vos, 2012).

1.3 Samenwerkingsverbanden

1.3.1 Samenwerkingsverbanden van sportclubs met andere (sport)actoren

In de VSP09 werd zoals eerder aangegeven niet enkel gevraagd naar de houding ten aanzien van samenwerking maar werden ook effectieve samenwerkingsverbanden in kaart gebracht. Ruim vier op vijf van de clubs in de VSP09 geeft aan op een of andere manier samen te werken met andere sportclubs, fitnesscentra, scholen en/of de gemeentelijke sportdienst (zie Tabel 2.2). Het vaakst wordt samengewerkt met sportdiensten (76%), gevolgd door sportclubs (36%) en scholen (29%). Samenwerkingsverbanden met fitnesscentra (3%) blijken eerder uitzonderlijk te zijn. Er zijn geen verschillen in functie van de grootte van de sportclub (Scheerder & Vos, 2010a).

De samenwerking met de gemeentelijke sportdienst is voornamelijk gericht op de promotie van activiteiten via de gemeentelijke promotiekanalen. In wat mindere mate worden gezamenlijke activiteiten opgezet of worden sportclubs administratief ondersteund. Aan de clubs in de VSP09 werd ook gevraagd om de samenwerking met de gemeentelijke sportdienst te beoordelen. De bevroegde

clubs zijn overwegend positief. Zeven op tien van de sportclubs in de VSP09 geeft aan een goede samenwerking te hebben met de gemeentelijke sportdienst (Scheerder & Vos, 2010a).

Tabel 2.2 *Samenwerkingsverbanden van Vlaamse sportclubs*

	Percentage
Samenwerking	
Ja	85,0
Nee	15,0
Partnerorganisaties	
Sportdiensten	76,3
Sportclubs	35,6
Scholen	29,2
Fitnesscentra	3,1

Bron: VSP09 (Scheerder & Vos, 2010a)

Sportclubs werken voornamelijk met andere sportclubs samen voor het gezamenlijk aanbieden van activiteiten, het uitwisselen van ervaringen en/of het beschikbaar stellen van sportaccommodatie. Met scholen wordt voornamelijk samengewerkt met het oog op het werven van nieuwe leden, maar ook meer intensieve samenwerkingsverbanden in het kader van een jaarlijkse sportdag. Een derde relatief vaak voorkomende vorm van samenwerking is het ter beschikking stellen van sportaccommodatie.

Gezien het beperkt aantal clubs dat samenwerkt met een fitnesscentrum wordt niet verder ingegaan op de aard van deze, veelal eenzijdige, samenwerkingsverbanden.

1.3.2 Samenwerkingsverbanden van andere sportaanbieders met sportclubs

In de VFP09 en de VSDP10 werd aan respectievelijk fitnesscentra en sportdiensten gevraagd naar hun samenwerking met sportclubs. Ongeveer de helft van de fitnesscentra (52%) geeft aan (wel eens) samen te werken met een sportclub. Grotere fitnesscentra en centra met een gevarieerd aanbod werken vaker samen (Scheerder & Vos, 2010a). Ook hier geldt dat de richting van de samenwerkingsverbanden eerder eenzijdig is. Zo kunnen sportclubs en hun leden gebruik maken van het aanbod van de fitnesscentra (92% van de fitnesscentra met een samenwerking), zijn er voordelige tariefformules (72%) en wordt specifieke begeleiding van clubsporters door fitnessbegeleiders voorzien (45%). Een minderheid van de samenwerkingsverbanden veronderstelt initiatief van beide partners: twaalf procent van de fitnesscentra geeft aan gezamenlijke initiatieven op te zetten met sportclubs en vijf procent wisselt trainers en begeleiders uit.

Vrijwel alle sportdiensten (99%) in de VSDP10 werken samen met een of meerdere sportclubs in hun gemeente. Wat betreft de aard van de samenwerkingsverbanden komen het ter beschikking stellen van accommodatie (87%) en materiaal (77%) en financiële ondersteuning (84%) het meest frequent voor. Dat een samenwerkingsverband geen eenrichtingsverkeer hoeft te zijn blijkt onder meer uit het aandeel sportdiensten dat aangeeft gebruik te maken van de sportaccommodatie van haar sportclubs (44%) en het opzetten van gezamenlijke evenementen en activiteiten (78%) (Scheerder & Vos, 2012).

2. Sportfederaties en interorganisationale relaties

In wat vooraf ging werd op basis van gegevens verzameld bij sportaanbieders die actief zijn op lokaal niveau een zicht gegeven op de aard van hun samenwerkingsverbanden. Daarnaast is het relevant, gegeven hun bovenlokale werking en hun ondersteunende rol ten aanzien van lokale sportclubs, om ook een zicht te hebben op de positie van sportfederaties ten aanzien van samenwerking en concurrentie. De houding van sportfederaties ten aanzien van het toegenomen aantal sportaanbieders en de mogelijkheden en/of bedreigingen die ze daardoor ervaren, werd in kaart gebracht door een focusgroep te organiseren met vertegenwoordigers van de sportfederaties. In wat volgt wordt eerst een korte toelichting gegeven bij de focusgroep-methode en worden vervolgens de voornaamste bevindingen gepresenteerd.

2.1 De focusgroep-methode

2.1.1 Algemeen opzet

De focusgroep-methode is een kwalitatieve onderzoeksmethode waarbij door middel van een groepsinterview een rijkdom aan informatie verzameld wordt en bevindingen ter discussie worden gesteld. De interactie tussen de deelnemers aan het groepsinterview biedt, in vergelijking met een klassiek interview, een toegevoegde waarde (Greenbaum, 2000, Morgan & Krueger, 1998). Een moderator zorgt ervoor dat het gesprek in goede banen verloopt. In deze studie werd de focusgroep gestructureerd door gebruik te maken van stellingen.

2.1.2 Selectie van de respondenten

De focusgroep met de vertegenwoordigers van de sportfederaties vond plaats in het kader van een workshop⁸ binnen de *VSF Forumdag 2010: Sportfederaties mee met hun tijd?* op 30 september 2010. De *VSF Forumdag* is een organisatie van de Vlaamse Sportfederatie (VSF) en is bedoeld om haar

⁸ Workshop 2: Sportaanbieders: concurrentie of samenwerking?

leden een platform te bieden om hun stem te laten horen rond specifieke thema's. Deelnemers aan de Forumdag konden op voorhand een keuze maken uit vier mogelijke workshops.

Zestien personen namen effectief deel aan de focusgroep. Tabel 2.3 geeft een beknopte profielschets van de deelnemende vertegenwoordigers van de sportfederaties.

Tabel 2.3 *Profiel van de deelnemers aan de focusgroep*

	N
Geslacht	
Man	9
Vrouw	7
Sportfederatie	
Unisportfederatie	7
Recreatieve sportfederatie	9

De deelnemers aan de focusgroep kregen eerst een korte inleiding over een aantal ontwikkelingen in het sportlandschap. Vervolgens werden tien stellingen (zie Tabel 2.4) ter discussie voorgelegd. De focusgroep nam ruim anderhalf uur in beslag. Het interview werd, na toestemming door de deelnemers, geregistreerd door middel van een digitale recorder. Aanvullend werd nota genomen door een verslaggever⁹.

Tabel 2.4 *Stellingen gehanteerd in de focusgroep*

Stelling 1	De toename in sportaanbieders heeft haar weerslag op het ledenbestand en de werking van sportclubs en sportfederaties.
Stelling 2	Zonder partnerships met andere actoren kunnen sportfederaties en sportclubs niet inspelen op de nieuwe trends en de behoeften van de hedendaagse sporter.
Stelling 3	Sportfederaties en sportclubs moeten anno 2010 een beleid voeren ten aanzien van andere sportaanbieders.
Stelling 4	Sportfederaties/sportclubs zijn concurrenten/collega's van andere sportfederaties/sportclubs.
Stelling 5	Sportdiensten, commerciële sportaanbieders en andere organisaties die sport aanbieden zijn concullega's ¹⁰ van sportclubs en sportfederaties.
Stelling 6	Concurrentie met andere sportaanbieders heeft een positief effect op innovatie.
Stelling 7	Het is voor sportfederaties/sportclubs eenvoudiger om samenwerkingsverbanden op te zetten met andere middenveldspelers dan met commerciële en publieke sportaanbieders.
Stelling 8	Complementariteit in samenwerking is een sleutel tot succes. Door samen te werken met sportaanbieders uit de commerciële of de publieke sector kunnen de sterke punten van de verschillende sectoren gecombineerd worden.
Stelling 9	Sportfederaties moeten sportclubs ondersteunen/stimuleren om op lokaal niveau samen te werken met andere (sport)actoren.
Stelling 10	Sportfederaties moeten zelf het goede voorbeeld geven door bovenlokale samenwerkingsverbanden op te zetten waar lokale sportclubs in kunnen meestappen.

⁹ Met dank aan Sara Pannecoucke (VSF) voor de verslaggeving.

¹⁰ Een samenvoeging van concurrent en collega.

2.2 Bevindingen

2.2.1 Toename van het aantal sportaanbieders

Een eerste thema dat aan bod kwam tijdens de focusgroep was de weerslag van het toegenomen aantal sportaanbieders op de werking van sportclubs en sportfederaties (cf. stelling 1). De verschillende deelnemers aan de focusgroep geven aan dat deze evolutie zeker en vast een invloed heeft. Het toegenomen zapedrag van de actieve sporter dat hiermee gerelateerd is wordt onderschreven als een belangrijk aandachtspunt voor de sportfederaties. Er wordt geopperd dat sportfederaties moeten zoeken naar formules om hier op gepaste wijze mee om te gaan. Enkele suggesties zijn onder meer het overwegen van flexibele lidmaatschapformules en het differentiëren van lidgelden in functie van de opgenomen engagementen:

‘Sportclubs zijn een sterk gegeven. Ik denk dat we een toename van het aantal leden kunnen bewerkstelligen door meer lichte lidmaatschappen toe te staan.’

‘Clubengagementen passen vandaag niet meer in ieders agenda. Mensen willen zelf kunnen beslissen wanneer ze gaan sporten. We hebben clubs die meer en meer met beurtenkaarten gaan werken. Losse verbanden komen meer en meer voor.’

‘Ik weet van clubs die een gedifferentieerd lidgeld gebruiken in functie van het engagement dat ge neemt in de club. Ben je bestuurslid, kom je mee opdienen, tappen, koken, wafels verkopen, dan is uw lidgeld zoveel. Zegt ge nee, ik kom enkel om te sporten en val me niet lastig met vrijwilligersengagementen dan is uw lidgeld zoveel.’

2.2.2 Inspelen op trends via partnerships

In een tweede stelling werd gepeild naar de noodzaak van partnerships om te kunnen inspelen op de nieuwe trends en de behoeften van de hedendaagse sporter. Een groot aantal deelnemers onderschrijven de meerwaarde van partnerships tussen verschillende sportaanbieders, maar merken tevens op dat dit in de praktijk nog heel wat beter kan. Zo wordt onder meer verwezen naar de samenwerking met lokale sportdiensten die vaak nog te wensen overlaat. Een aantal vertegenwoordigers van de sportfederaties merken op dat de onderlinge afstemming en communicatie vaak beperkt is en dat er weinig tot geen terugkoppeling gebeurt:

‘We stellen vast dat de communicatie met de sportdiensten en andere aanbieders vaak een probleem is. Activiteiten zijn op die manier vaak concurrentieel hoewel zowel de federaties als de sportdiensten een verhoging van de sportdeelname nastreven.’

Er wordt opgemerkt dat federaties hierin een proactieve rol zouden kunnen opnemen:

‘We zouden zelf naar sportdiensten kunnen stappen en aangeven wanneer ze initiatieven willen nemen rond een bepaalde sport ... kijk dat is tof dat jullie dat willen doen maar vergeet misschien niet dat wij beschikken over heel wat bagage omtrent die sport waarmee we jullie kunnen helpen bij het verder uitbouwen van die initiatieven.’

Anderzijds wordt ook opgemerkt dat het voor federaties ook niet evident zou zijn om te kunnen beantwoorden aan de verwachtingen van alle gemeenten in Vlaanderen.

Sportfederaties en sportclubs zijn eerder in beperkte mate vertrouwd met elkaars werking. Hier wordt aan toegevoegd dat dit voornamelijk betrekking heeft op de eventuele samenwerking met gemeentelijke sportdiensten. Wat de provinciale sportdiensten betreft wordt opgemerkt dat de wisselwerking doorgaans beter is.

Een mogelijke verklaring voor de eerder beperkte wisselwerking tussen sportdiensten en sportfederaties kan ook gezocht worden in de verschillende doelstellingen van beiden. Sportdiensten willen zoveel mogelijk inwoners van hun gemeente laten sporten en bewegen op diverse manieren, zonder dat hierbij een binding hoeft te zijn aan een sportclub. Voor sportfederaties is sportparticipatie uiteraard ook een voorname doelstelling, maar is het zeker en vast een hoofdbetrachting om zoveel mogelijk mensen te binden aan de sport die zij promoten en ondersteunen. Deze laatste doelstelling is niet enkel decretaal bepaald, maar heeft zeker en vast ook financiële repercussies:

‘Die sportdiensten gaan in termen werken van kijk we moeten zoveel mogelijk mensen aan het sporten brengen. We gaan ze laten kennismaken met de sport. Doen ze dat daarna op eigen houtje voort, prima. De doelstelling is bereikt want ze zijn aan het sporten. Bij een federatie is die continuïteit en die binding cruciaal. Meer leden betekent meer subsidies.’

‘Er zijn ook weinig incentives voor sportclubs die goed werken. Clubs die goed scoren worden als het ware bijna afgestraft door de creditsystemen in een aantal gemeenten. Dit werkt niet motiverend voor clubs waardoor ze zich afvragen waarom ze zouden meewerken aan initiatieven van de sportdienst als ze hier niet voor beloond worden.’

De verschillende logica die gehanteerd wordt door de Vlaamse overheid bij het subsidiëren van sportfederaties en de subsidiëring van sportclubs door gemeenten wordt ook aanzien als een mogelijke hinderpaal voor het opzetten van samenwerkingsverbanden.

‘Feit is dat ge uw werking minstens ten dele gaat afstemmen op de wetgeving. Ge gaat zaken beslissen in functie van de geldende decreten. Het huidige decreet op de sportfederaties voorziet niet in toevallige passanten of leden met een lichter engagement. Hoe gaat ge die verzilveren? Langs de andere kant wordt in het decreet op het lokale Sport voor Allen-beleid een voorname finaliteit gelegd bij de sportclub. Gemeenten houden in de subsidiëring van de sportclubs in het kader van dit decreet evenwel geen rekening met bijvoorbeeld een toename in het aantal leden. Dat is het contrast tussen beide decreten.’

‘Het decreet op de sportfederaties zoals het momenteel is opgesteld werkt samenwerking niet in de hand. Het is een beetje ieder voor zich. De subsidies en de personeelsleden zijn afhankelijk van het aantal leden. Er zijn geen incentives voor samenwerking.’

2.2.3 Onderlinge concurrentie

Door middel van een vierde stelling werd ingegaan op de mogelijke concurrentie en/of samenwerking tussen sportclubs en sportfederaties onderling. Een aantal deelnemers merken op dat er inderdaad niet enkel oog moet zijn voor concurrentie tussen sportfederaties en commerciële en publieke sportaanbieders, maar zeker ook tussen sportfederaties onderling. Een onderlinge samenwerking zou niet (enkel) zozeer gericht moeten zijn op het verwerven van meer leden en/of subsidies, maar vooral op het bieden van de nodige mogelijkheden om sportinactievelingen aan het sporten te krijgen. Dit veronderstelt een duurzame werking tussen federaties en is dan ook een niet onbelangrijke investering in de toekomst.

De vertegenwoordigers van de sportfederaties zijn van mening dat onderlinge concurrentie niet wenselijk en zeker ook niet nodig is. Toch komt onderlinge concurrentie voor het verwerven van lidmaatschappen vandaag voor. Er is immers een hele carrousel van clubs die verhuizen van de ene federatie naar de andere. Deze federaties zijn dus duidelijk concurrentieel:

‘De ene gaat bij de andere leden gaan ronselen, terwijl er heel wat andere mogelijkheden liggen.’

‘Er zijn voorbeelden van de ene federatie die leden van de andere federatie gaat aanschrijven. Ik vind dat persoonlijk niet kunnen.’

Sportfederaties kunnen nochtans complementair werken. Een duidelijke taakafbakening is hierbij noodzakelijk, aangevuld met onder meer brainstormsessies over de meerwaarde die federaties voor elkaar kunnen betekenen, goede voorbeelden, etc. Ook in het kader van deze discussie wordt opnieuw verwezen naar de gezamenlijke inspanning die nodig is om niet-sporters aan het sporten te krijgen:

‘Wij kunnen naar samenwerking gaan binnen onze eigen sportfederaties, maar we zitten momenteel onderling in dezelfde vijver te vissen, maar er zijn nog andere vijvers waar er veel vis in zit, maar waar men niet naar toe kijkt. Ik bedoel daarmee de andersgeorganiseerde sporten.’

‘Wat krijgt ge nu. Sporters en niet sporters zien op den duur door de bomen het bos niet meer. Op den duur is het aanbod van de verschillende federaties voor deze mensen vaag. We moeten ons de vraagstellen hoe we kunnen samenwerken als federaties. Hoe kunnen we complementair zijn.’

Dat samenwerkingsverbanden tussen sportfederaties evenwel geen utopie zijn, tonen vandaag reeds een aantal voorbeelden aan, maar deze zijn helaas eerder uitzondering dan regel:

‘We werken samen bewust samen met andere sportfederaties, niet om meer leden of subsidies te hebben, maar de niet-sporter met een handicap tot sporten te bewegen en hen meer kansen te geven om in Vlaanderen die sporten te beoefenen die ze graag zouden willen beoefenen. We hebben zelf vandaag 55 handicapspecifieke sportclubs, maar we bereiken bij 14 verschillende

sportfederaties 121 clubs die vandaag daaromtrent een duurzame werking hebben. Wij investeren daarin.'

'De Wielerbond Vlaanderen en de Vlaamse Wielrijdersbond overlappen mekaar volledig en een sporter heeft er geen belang bij om bij beide federaties een lidkaart aan te vragen. We aanvaarden trouwens elkaars lidkaarten om te starten aan ledentarief. Desalniettemin zetten we samen heel wat activiteiten op, hebben we een gezamenlijke kalender, etc. We hebben een vrij goede samenwerking. Deels op een gestructureerde, deels op een ad hoc basis. Het kan dus wel.'

2.2.4 Concurrentie van (commerciële) aanbieders

Een volgende thema dat aan bod kwam heeft betrekking op de mogelijk voordelen van de vertrouwdheid met de werking van andere organisaties voor een mogelijke samenwerking enerzijds (stelling 7) en de baten van complementariteit anderzijds (stelling 5 en stelling 8).

Er wordt opgemerkt dat vanuit het perspectief van de sportfederaties er een zekere vrees bestaat tegenover commerciële sportactoren zoals Golazo. Deze actoren bewegen zich actief op de markt om een groot aantal (recreatieve) sporters te bereiken, zonder dat deze hun weg vinden naar een sportclub of een sportfederatie. Naast tal van loopevenementen is het groeiende succes van onder meer de Ronde van Vlaanderen voor wielertoeristen hiervan een voorbeeld:

'Golazo doet schitterend werk, maar ze vormen op een of andere manier wel een concurrentie. Als federatie mochten we vroeger bijvoorbeeld 100 Belgische frank vragen voor een deelname aan de Ronde van Vlaanderen voor wielertoeristen. En wat vraagt Golazo nu ... veel geld dat door vele duizenden betaald wordt. Behoorlijk veel geld dus voor wat?'

Anderzijds wordt opgemerkt dat grote spelers zoals Golazo zeker en vast bijdragen tot een positiever imago van de sport, wat ook baten heeft voor de sportfederaties.

Bovendien zou volgens een aantal deelnemers de overheid ook een verantwoordelijkheid hebben in de toegenomen concurrentie. Zo wordt opgemerkt dat commerciële aanbieders vrijwel geen verantwoording moeten afleggen aan de overheid. Sportclubs en sportfederaties hebben volgens de vertegenwoordigers van de sportfederaties tal van (administratieve) verplichtingen die hen zouden verhinderen om samenwerkingsverbanden op te zetten en meer marktgericht te denken. Commerciële aanbieders zouden zich op hun beurt ten volle kunnen richten op hun marketing en promotie en het opzetten van evenementen, zonder bijvoorbeeld rekening te moeten houden met aspecten zoals ethisch en medisch verantwoord sporten. Op die manier zou volgens de deelnemers oneerlijke concurrentie ontstaan. Bovendien zijn er ook tal van verenigingen en plaatselijke initiatieven die sportevenementen organiseren (vb. een mtb-tocht als geldactie). Deze organisaties zijn al te vaak onprofessioneel en slecht georganiseerd waardoor een slecht imago ontstaat. Een aantal deelnemers geven aan dat lokale en centrale overheden hier op zouden moeten inspelen door

de nodige kwaliteitsgaranties in te bouwen wanneer er evenementen georganiseerd worden, en dit zowel op lokaal niveau als provinciaal en regionaal. Een striktere opvolging vanuit de overheid kan zo slechte organisaties beperken of zelfs onmogelijk maken:

‘Met alle respect, Jan met de pet op kan een club starten en kan alle mogelijke evenementen organiseren. Maar wij de georganiseerde sport moet wel ieder jaar tientallen bladzijden volschrijven, verantwoording afleggen naar de overheid over kwaliteit, etc. Maar zij doen maar. Iedereen heeft recht op sport, maar laat ons dat zo veel mogelijk georganiseerd aanpakken. [...] De overheid heeft hier een rol in te spelen.’

‘Er zijn er heel wat die ik de kleine opportunisten noem. Kleine clubs die je nooit tegenkomt of hoort maar die dan evenementen organiseren, vaak organisatorisch totaal niet in orde. [...] Het zijn dergelijke organisaties die bijdragen aan een negatief imago van de sport. Daar zou de overheid toch een sturende rol in moeten spelen.’

Andere deelnemers merken op dat sportfederaties weliswaar geen marktspelers zijn, maar dat het toch belangrijk is om commerciëler en meer marktgericht te gaan denken:

‘Ik wil zeker Golazo niet verdedigen, maar wij zouden als sportfederaties beter soms ook wat meer commercieel denken.’

Recente voorbeelden van meer marketing gerichte initiatieven zijn onder meer de verschillende ‘Start to’ campagnes.

Wat het lokale niveau betreft worden fitnesscentra en sportclubs door een aantal deelnemers als complementair aanzien. Zo bieden fitnesscentra mogelijkheden voor sportclubs en hun leden om fysiek op peil te blijven en specifiek te trainen op kracht:

‘Voor bepaalde niveaus en sporten waar fysieke kracht belangrijk is zijn sportclubs en fitnesscentra complementair.’

Andere deelnemers aanzien fitnesscentra daarentegen wel als concurrenten voor de sportclubs die ze vertegenwoordigen. Er wordt hierbij verwezen naar het zappedrag en de à la carte cultuur die vandaag ook in de sport geldt. Heel wat sportactieveringen zouden immers niet meer opteren voor een levenslange binding aan een sportclub en willen sporten op het moment dat voor hen het meest geschikt is:

‘We hebben wellicht heel wat leden die aan de zapcultuur onderhevig kunnen zijn. Dit jaar hebben ze bij ons gesport en volgend jaar gaan ze misschien fitnessen. We merken bijvoorbeeld ook dat de fitnessclubs zich onder meer richten naar het gemiddelde sociale profiel van onze leden.’

Aanvullend wordt gesteld dat de fitnesssector bovendien sterk gemarketeerd wordt. Zo wordt vandaag de dag fitness bijvoorbeeld gepromoot als medicijn door (para)medici. De toegenomen populariteit van de commerciële sportaanbieders hoeft evenwel niet enkel een nadeel te zijn voor de

sportclubs. Zo is bijvoorbeeld het Zumba-aanbod concurrentie voor een aantal dansclubs, maar heeft de populariteit van deze bewegingsvorm en de hype er rond ook gezorgd voor een toename van het aantal leden in de dansclubs. Sportclubs en sportfederaties kunnen met andere woorden ook profiteren van het imago dat meer commerciële aanbieders creëren bij het bredere publiek:

'Zumba kan overal gegeven worden wanneer je een zaal hebt. Anderzijds hebben onze clubs er ook heel wat extra leden door gekregen. Die hebben ook genoten van de promotie door onder meer de commerciële spelers.'

Ook de overheid kan een concurrentie betekenen voor sportclubs. Zo wordt bijvoorbeeld opgemerkt dat sportdiensten meer mogelijkheden hebben om een sportaanbod overdag te voorzien:

'Ik denk dat er ook een concurrentie is in het moment waarin aan sport kan gedaan worden. Een sportdienst kan overdag sport aanbieden voor onder meer senioren. Ze hebben daar lesgevers voor. Een club kan dit niet en kan bijna enkel 's avonds en het weekend een aanbod voorzien. Clubs hebben weliswaar vaak de infrastructuur maar kunnen slechts op een beperkt aantal momenten hun vrijwillige lesgevers inzetten.'

Ook wat betreft de promotiecampagnes van de overheid zijn er bij een aantal sportfederaties en clubs een aantal frustraties:

'Vroeger stond je als sportclubs of sportfederatie centraal in promotiecampagnes van de overheid, maar dat is vandaag niet meer zo. Het zijn gemeenten, sportdiensten, het is de fitness of het zijn andere aanbieders.'

Dit geldt eveneens voor wat betreft sportsponsoring:

'Ons stoort het een beetje dat BLOSO als subsidieverstrekker gesponsord wordt en verschillende evenementen aanbiedt waar wij als federatie deel van uitmaken, terwijl wij door een concurrerende onderneming kunnen gesponsord zijn. We hebben er last mee dat BLOSO sportsponsoring gebruikt en daardoor mee vist uit de sponsorvijver. Dit geldt bijvoorbeeld ook voor het BOIC.'

Een aantal deelnemers zien bovendien duidelijke parallellen tussen de situatie op Vlaams niveau en de situatie op lokaal niveau. Waar sportdiensten zowel als regisseur en als aanbieder optreden geldt dit ook voor BLOSO:

'BLOSO is broodheer, collega, concurrent Het is hallucinant dat je daarmee in concurrentie moet gaan [...]. Je zit een beetje tussen hamer en aambeeld.'

2.2.5 Stimuleren van samenwerking

Een laatste thema dat aan bod kwam is de mogelijke ondersteuning van sportclubs bij het opzetten van partnerships (stelling 9) en de voorbeeldfunctie die sportfederaties hierbij kunnen spelen (stelling 10). Een aantal deelnemers geven aan dat er nood is aan beleidsinitiatieven op dit vlak. Zo kan onder meer nagedacht worden over (financiële) stimulansen voor sportclubs die samenwerken met commerciële sportaanbieders. Sportfederaties kunnen hierbij naar de sportclubs een

begeleidende rol kunnen opnemen en wijzen op de voordelen die de complementariteit tussen een sportclub en een commerciële sportaanbieder kan opleveren. Bovendien kunnen heel wat samenwerkingsverbanden die reeds bestaan tussen bijvoorbeeld lokale sportclubs en fitnesscentra op grotere schaal aangestuurd worden door de sportfederatie. Er wordt opgemerkt dat enige controle 'van bovenaf' misschien niet slechts zou zijn. Op die manier zouden sportclubs kunnen ondersteund worden bij het opzetten van partnerships, maar kan ook voorkomen worden dat er vrijblijvende partnerships worden aangegaan door individuele sportclubs. Een aantal vertegenwoordigers zijn er van overtuigd dat ze zelf als sportfederatie het goede voorbeeld dienen te geven. Zo kunnen bovenlokale samenwerkingsverbanden opgezet door de federaties een belangrijke stimulans betekenen voor de samenwerkingsverbanden van sportclubs op lokaal niveau:

'Als sportfederaties samenwerking gaan ondersteunen is voor mij een beleids optie die je als federatie kan nemen. Samenwerken kan interessant zijn voor ons onder die en die voorwaarde, maar ik denk dat we dan eerst op het niveau van de federaties moeten gaan samen zitten. En bekijken hoe we elkaar kunnen verder helpen en kunnen samenwerken. Ik denk als je dat op het niveau van de federatie kan dat je dan inderdaad naar clubs kan stappen en zeggen: kijk wij hebben er op dat niveau aan gedacht dat een samenwerking voor jullie zinvol kan zijn. Nu is het aan jullie om dat eventueel in de praktijk om te zetten.'

'Ik denk dat dit echt van boven moet gestuurd worden in plaats van zomaar los te zeggen ga maar samenwerken.'

3. Besluit

In dit hoofdstuk stonden de interorganisationele relaties van sportclubs en sportfederaties centraal. Een overgrote meerderheid van de sportclubs in de VSP09 geeft aan op een of andere manier samen te werken met andere organisaties in de onmiddellijke omgeving. Samenwerkingsverbanden met de gemeentelijke sportdienst komen het meest voor, gevolgd door samenwerking met andere sportclubs en scholen. Hoewel deze samenwerkingsverbanden wellicht vaak beperkt zijn in termen van hun intensiteit en graad van formalisatie, tonen deze bevindingen aan dat sportclubs niet in een isolement opereren. Samenwerkingsverbanden met commerciële sportaanbieders (cf. fitnesscentra) zijn daarentegen eerder een uitzondering. De sportclubs zijn bovendien eerder in beperkte mate vragende partij om samenwerkingsverbanden op te zetten en geven tevens aan weinig concurrentie te ervaren van andere sportaanbieders. Dit staat in contrast met de perceptie van fitnesscentra die zowel andere fitnesscentra als sportclubs aanzien als concurrenten.

Uit de focusgroep met vertegenwoordigers van sportfederaties blijkt dat sportfederaties niet in geringe mate bewust zijn van de evoluties in het sportlandschap. Enerzijds geven ze aan dat hun

eigen interne werking en aanbod hierop zou moeten afgestemd worden, anderzijds kan ook de samenwerking met andere sportaanbieders hier heel wat mogelijkheden bieden. Er wordt in sterke mate gewezen op de meerwaarde van de complementariteit met de commerciële sector. Samenwerking blijkt evenwel in de praktijk geen evidentie te zijn, niet in het minst omdat volgens de deelnemers de regelgeving hier een drempel kan betekenen. Zo zijn commerciële en particuliere sportaanbieders weinig tot niet gebonden aan regelgeving en ontstaat hierdoor (oneerlijke) concurrentie. Ook sportfederaties onderling gaan in concurrentie voor lidmaatschappen. Een gezamenlijke strategie om sportinactieven te laten sporten zou hier soelaas kunnen bieden.

HOOFDSTUK 3

INNOVATIE- EN PRESTATIEMANAGEMENT IN DE CLUBSPORT

Eén van de basisopdrachten van (sport)verenigingen zonder winstoogmerk (vzw's), zoals bijvoorbeeld sportfederaties, is het zo goed mogelijk inlossen van de verwachtingen van haar stakeholders (bijvoorbeeld leden, overheid, sponsors). Deze opdracht van vzw's bestaat enerzijds uit het tevreden stellen van reeds aangesloten leden, en anderzijds uit het aantrekken van nieuwe leden. Van sommige sportfederaties verwacht de samenleving bovendien dat ze grote sportprestaties leveren op internationale toernooien en wedstrijden.

Aangezien de concurrentie in de huidige ontspanningsindustrie almaar toeneemt, is het aantrekken en het tevreden stellen van (nieuwe) leden niet vanzelfsprekend. Om ervoor te zorgen dat de georganiseerde clubsport overeind blijft binnen deze harde concurrentiestrijd, kan het daarom belangrijk zijn dat sportfederaties diensten ontwikkelen om potentiële leden op een kwaliteitsvolle manier te benaderen. Deze kwaliteitsvolle benadering kan er eveneens voor zorgen dat het verloop van reeds aangesloten leden beperkt blijft. Sportfederaties dienen een ondersteunende rol te bieden in de ontwikkeling van dergelijke initiatieven. Mogelijk kan het helpen dat sportfederaties deze diensten als een vorm van innovatie benaderen. Het interpreteren van ledenwerving als innovatie kan de sportfederaties mogelijk helpen om stand te houden in de competitieve ontspanningssector. Innovatie is immers een uitstekend instrument om te voldoen aan de verwachtingen van leden en voor het creëren van nieuwe wensen (Lee, Ginn & Naylor, 2009).

Het voorliggende hoofdstuk heeft enerzijds tot doel om een overzicht te bieden van de mate waarin Vlaamse sportfederaties innovatief zijn, en om anderzijds hun houding ten opzichte van adaptatie en hun perceptie van de competitieve omgeving in kaart te brengen. In een eerste paragraaf behandelen we kort het begrip 'innovatie', het verband tussen innovatie en een houding die adaptatie nastreeft, en het verband tussen innovatie en de mate waarin sportfederaties competitie ervaren. In een tweede paragraaf geven we een overzicht van de gebruikte methodologie om de innovatie van Vlaamse sportfederaties in kaart te brengen. Ten derde geven we een overzicht van de resultaten met betrekking tot de houding die Vlaamse sportfederaties hebben om zich aan te passen aan de wensen van de stakeholders en om te bestuderen op welke wijze sportclubs kijken naar de

evolutie van de concurrentie op regionaal, nationaal en internationaal vlak. In dit deel kijken we ook naar de mening die sportfederaties hebben over reeds ontwikkelde initiatieven. In een laatste deel overlopen we de voornaamste conclusies van deze bijdrage en formuleren we enkele praktische implicaties.

1. Innovatie

1.1 Definitie

In de literatuur met betrekking tot organisaties wordt innovatie gedefinieerd als het implementeren (of toepassen) van een idee dat nieuw is voor de organisatie (Crossan & Apaydin, 2010), ook al is het idee door anderen bedacht (Rogers, 1995). Het verschil met een uitvinding situeert zich in het feit dat een innovatie het idee (concept) in de praktijk uitvoert (Mohr, 1969).

Op deze manier is innovatie nauw verwant met creativiteit en bereidwilligheid om te veranderen. Creativiteit is immers een noodzakelijke voorwaarde om de innovatie door te voeren, waarna deze innovatie voor een adaptatie in de organisatie zorgt. Toch zijn er ook verschillen tussen de begrippen creativiteit en innovatie. Zo komt creativiteit overeen met individuele of groepsveranderingen en vereist het flexibiliteit, terwijl innovatie daarentegen een meer systematische benadering vereist (Damanpour & Aravind, verschijnt in 2012). Samengevat kunnen we stellen dat innovatie een proces is dat een zekere mate van creativiteit vraagt om een nieuw idee te ontwikkelen dat verschillend is van wat de organisatie tot dan toe heeft gedaan.

In de non-profit (sport)sector hebben innovatieve ideeën meestal tot doel om een voordeel te creëren voor de leden (of stakeholders) van de organisatie. Meer bepaald kan innovatie bij sportfederaties ervoor zorgen dat de sportfederatie haar missie bereikt, dat haar leden tevreden worden gesteld en dat de managementprocessen efficiënter gemaakt worden zodat er geld wordt uitgespaard. Samengevat komt innovatie neer op het ontwikkelen van initiatieven en diensten zodat de tevredenheid van de leden en de effectiviteit van de organisatie verbeterd worden (Lee, Ginn & Naylor, 2009). Deze initiatieven kunnen betrekking hebben op sport (bv. nieuwe, aangepaste activiteiten voor jongeren of 55-plussers) of op andere, niet-sportgerelateerde zaken (bv. een nieuwe website, een nieuwe trainingsmethodiek voor coaches).

1.2 Innovatie in sportfederaties

Volgens onderzoekers is het mogelijk dat het verzet tegen innovatie (en adaptatie) groter is in verenigingen zonder winstoogmerk, dan in organisaties die winst nastreven (Hull & Lio, 2006). Een

reden hiervoor kan gezocht worden in het feit dat sportorganisaties hun missie en sportoriëntatie niet echt kunnen veranderen. Sportorganisaties zullen altijd als hoofdplicht hebben om sport aan te bieden, terwijl andere organisaties hun missie kunnen veranderen. Bovendien zijn sportorganisaties vaak onderworpen aan controle door de overheid en andere regulerende instanties (Damanpour, 1996) en worden ze daarnaast ook door interne stakeholders (zoals bijvoorbeeld leden) in het oog gehouden. Door deze controle hebben sportfederaties relatief weinig ruimte voor flexibiliteit, waardoor innovatie binnen sportfederaties mogelijk afgeremd wordt. Innovatie is bijgevolg een grote uitdaging voor vzw's zoals sportorganisaties. In vergelijking met organisaties die winst nastreven, vermijden sportfederaties risico's in het nemen van strategische beslissingen (Hull & Lio, 2006). De structuur van sportfederaties, de ingewikkelde verdeling van verantwoordelijkheden en de verscheidenheid aan doelen die ze moeten nastreven kunnen sportorganisaties tegenhouden om te innoveren.

Om deze hindernissen die innovatie in de weg staan te beperken, is het voor sportfederaties noodzakelijk dat hun managers een positieve houding hebben ten opzichte van innovatie zodat de implementatie ervan mogelijk wordt gemaakt. Goede managers ontwikkelen een positief klimaat dat adaptatie en bereidwilligheid tot verandering stimuleert (Damanpour & Schneider, 2006). Deze managers ontwikkelen de structuren en administratieve processen die noodzakelijk zijn om te innoveren, moedigen hun personeel aan om nieuwe ideeën te ontwikkelen, zijn bereid om te investeren in nieuwe diensten, enzovoort.

Indien de sportfederatie het gevoel heeft dat ze zich in een sterke concurrentieomgeving bevindt, zou de bereidheid tot innovatie toenemen (Thibault, Slack & Hinnings, 1993), aangezien de sportfederatie het gevoel krijgt dat ze een competitief voordeel kunnen (moeten) ontwikkelen ten opzichte van de concurrentie. We kunnen concluderen dat een innovatievriendelijk klimaat een cruciale factor is om te innoveren en dat een competitieve omgeving een mediërende rol kan spelen.

2. Methodologie

In oktober 2010 werd via email een online survey verstuurd naar de 88 (in januari 2010 erkende) Vlaamse sportfederaties. Aan deze federaties werd gevraagd om een verantwoordelijke binnen de federaties (voorzitter, secretaris, manager) de vragenlijst te laten invullen.

Het eerste deel van de survey ging over de houding van de Vlaamse sportfederaties ten opzichte van verandering/vernieuwing (zeven items), de perceptie die ze hadden van de competitieve omgeving (negen items op regionaal, nationaal en internationaal niveau) en de perceptie van hun

aanpassingsbereidheid (vier items). Deze items werden gescoord aan de hand van een vijfpuntenschaal (volledig niet akkoord tot en met volledig akkoord).

Het tweede deel had tot doel om de innovatie van de Vlaamse sportfederaties te meten. Er werd aan de Vlaamse sportfederaties gevraagd om de initiatieven op te lijsten die ze vóór en na 2006 ontwikkeld hebben. Initiatieven uit de periode vóór 2006 kunnen immers nog steeds beschouwd worden als innovaties, zonder dat ze reeds een routine geworden zijn. Als geheugensteuntje kregen de respondenten een lijst met algemene categorieën voorgeschoteld (bv. speelse sportactiviteiten voor leden jonger dan twaalf jaar, volledig nieuwe sportdiscipline, programma om de trainers op te leiden, diensten voor eliteatleten tijdens hun competitie). Enerzijds beschikken we over gegevens van het totaal aantal door sportfederaties ontwikkelde initiatieven, terwijl we anderzijds ook een opdeling kunnen maken tussen het aantal sportinitiatieven en niet-sportinitiatieven.

We dienen rekening te houden met enkele beperkingen van het onderzoek. Ten eerste is de vragenlijst ingevuld door slechts één persoon, al moeten we hierbij vermelden dat het in alle gevallen om een hoofdverantwoordelijke ging met meer dan drie jaar ervaring in de desbetreffende sportfederatie. Ten tweede kunnen de respondenten moeilijkheden hebben om zich alle ontwikkelde innovaties te herinneren. Een laatste opmerking is het eerder beperkte aantal sportfederaties in Vlaanderen, waardoor sommige resultaten een trend aangeven, maar niet significant zijn.

Exact 67 sportfederaties hebben de survey ingevuld, wat neerkomt op een responsgraad van iets meer dan driekwart van alle, anno 2010, erkende Vlaamse sportfederaties. Ondanks het relatief lage aantal menen we dat deze studie relevant is, en dit omwille van meerdere redenen zoals de hoge responsgraad (76%), de uitgebreide ervaring van de respondenten en het feit dat de onderzoekssample als representatief voor de sector van Vlaamse sportfederaties kan worden beschouwd.

3. Innovatie in de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen

3.1 Houding van de Vlaamse sportfederaties ten opzichte van verandering/vernieuwing

Over het algemeen zijn erkende Vlaamse sportfederaties verandering en vernieuwing eerder positief gezind (Tabel 3.1). Hoewel de sportfederaties eerder een neutrale houding hebben ten opzichte van het globale voordeel van verandering en vernieuwing, is het merendeel van de federaties wel sterk voorstander om rekening te houden met de ideeën van hun medewerkers. Daarnaast zijn sportfederaties ook bereid om te voldoen aan de verwachtingen van hun leden en om te investeren

in de ontwikkeling van nieuwe diensten. De laatste items van deze groep bestaan uit categorieën van ideeën, verwachtingen en vernieuwingen die positief benaderd worden door de sportfederaties. Meer dan twee derde van de sportfederaties gaat akkoord met deze stellingen.

De laatste categorie peilt naar bereidwilligheid om risico's te nemen. Slechts één derde van de federaties is akkoord dat ze risico's moeten nemen om hun doelen te bereiken. Het laatste item toont aan dat de meeste sportfederaties toch niet alle risico's mijden: meer dan de helft van de sportfederaties is voorstander van meer investeringen, ook wanneer die een zeker risico inhouden.

Samenvattend kunnen we stellen dat uit Tabel 3.1 blijkt dat Vlaamse sportfederaties verandering/vernieuwing positief gezind zijn wanneer deze komt van personeel of ten gunste is van de leden. Sportfederaties zijn eerder voorzichtig met betrekking tot het nemen van risico's en ook het algemene idee van verandering wordt slechts matig gesteund.

Tabel 3.1 *Houding van de Vlaamse sportfederaties ten opzichte van verandering/vernieuwing (N=67), score op vijfpuntenschaal, aangevuld met percentages*

	Gemiddelde (1-5)	SD	Helemaal niet akkoord (in %)	Eerder niet akkoord (in %)	Noch niet akkoord, noch akkoord (in %)	Eerder akkoord (in %)	Helemaal akkoord (in %)
Verandering is over het algemeen voordelig voor sportfederaties	3,1	0,74	3,0	10,4	56,7	28,4	1,5
Sportfederaties zouden rekening moeten houden met de ideeën van hun medewerkers	4,3	0,64	1,5	0,0	0,0	61,2	37,3
Sportfederaties zouden moeten voldoen aan de veranderende verwachtingen van hun leden	4,1	0,66	0,0	0,0	16,4	55,2	28,4
Elke sportfederatie zou moeten investeren in de ontwikkeling van nieuwe diensten	4,0	0,72	0,0	3,0	16,4	58,2	22,4
Er dient meer rekening gehouden te worden met suggesties van sportclubs	3,8	0,69	0,0	1,5	31,3	53,7	13,4
Om doelstellingen te realiseren, moet men risico's nemen	3,1	0,78	1,5	17,9	46,3	32,8	1,5
Er dient meer geïnvesteerd te worden door sportfederaties (eventueel zelfs met enig risico) in de ontwikkeling van nieuwe diensten voor hun leden	3,6	0,96	1,5	14,9	23,9	46,3	13,4

Uit de resultaten blijkt dat er geen verschil is in houding ten opzichte van verandering/vernieuwing naargelang de grootte van de Vlaamse sportfederaties en de vorm van erkenning (U= Unisportfederaties (N=28), RE = Recreatieve sportfederaties (N=21), ER = Erkende, maar niet-gesubsidieerde sportfederaties (N=18)). Wanneer we kijken naar het verband tussen de houding ten

opzichte van verandering/vernieuwing en een stijgend of dalend ledenaantal, zien we wel interessante resultaten (Tabel 3.2). Sportfederaties die te maken hebben met een negatieve ledenevolutie hebben een negatievere houding ten opzichte van verandering dan sportfederaties die verandering/vernieuwing gunstig gezind zijn.

Sportfederaties waarvan het aantal leden tussen 2005 en 2009 gestegen is, geven significant meer aan dat sportfederaties moeten voldoen aan de veranderende verwachtingen van hun leden en dat ze rekening moeten houden met de suggesties van sportclubs. Een mogelijke verklaring zou kunnen zijn dat deze sportfederaties dankzij hun innoverende aanpak leden hebben kunnen aantrekken. We moeten echter voorzichtig zijn met deze conclusie, aangezien alle sportfederaties een eerder positieve (groter dan drie) houding hebben met betrekking tot vernieuwing.

Tabel 3.2 *Houding van Vlaamse sportfederaties (N=54¹¹) ten opzichte van verandering/vernieuwing in relatie tot de evolutie van het ledenaantal (2005-2009), score op een vijfpuntenschaal¹²*

	Dalend ¹³	Constant ¹⁰	Stijgend ¹⁰	
Elke sportfederatie zou moeten investeren in de ontwikkeling van nieuwe diensten	3,9	4,0	4,2	NS
Sportfederaties zouden moeten voldoen aan de veranderende verwachtingen van hun leden	4,0	4,0	4,3	*
Er dient meer rekening gehouden te worden met suggesties van sportclubs	3,4	3,9	3,8	*

Samenvattend kunnen we stellen dat sportfederaties verandering/vernieuwing positief benaderen en dat ze voornamelijk aandacht schenken aan suggesties van hun personeel en sportclubs en aan het ontwikkelen van nieuwe diensten in overeenstemming met de verwachtingen van hun leden. Sportfederaties met een stijgend ledenaantal in de afgelopen vijf jaar hebben een positievere houding met betrekking tot verandering/vernieuwing.

3.2 Perceptie van de competitieve omgeving door Vlaamse sportfederaties

In deze paragraaf behandelen we drie niveaus van de competitieve omgeving van Vlaamse sportfederaties, namelijk de regionale, nationale en internationale (Tabel 3.3). Het regionale

¹¹ Data met betrekking tot het aantal leden voor 2005 en/of 2009 zijn niet beschikbaar voor dertien Vlaamse sportfederaties.

¹² NS= niet significant / * = $p < .05$

¹³ dalend: $< -5\%$ (N=12); constant: tussen -5% en $+5\%$ (N=23); stijgend: $> +5\%$ (N=19)

competitieve niveau heeft betrekking op het verwerven van subsidies en het aantrekken van nieuwe leden. Meer dan de helft van de sportfederaties ervaart de regionale omgeving als competitief. Zo beschouwen de sportfederaties de concurrentiestrijd tussen de sportfederaties onderling als competitief. De concurrentie met private ondernemingen om leden te werven is eerder zwak, aangezien sportfederaties aangeven dat ze private organisaties niet echt als een bedreiging voor hun toekomstige ontwikkeling zien.

Het nationale competitieve niveau bestaat uit de concurrentie tussen de Nederlandstalige en de Franstalige sportfederaties. Meer dan de helft van de Vlaamse sportfederaties ervaart geen concurrentie op dit gebied.

Het behalen van internationale sportsuccessen wordt wel als sterk competitief ervaren. Sportfederaties zijn wel van mening dat de internationale competitiviteit niet toeneemt doorheen de jaren.

Tabel 3.3 *Perceptie van de competitieve omgeving (op regionaal, nationaal en internationaal vlak) door Vlaamse sportfederaties (N=67), score op een vijfpuntenschaal, aangevuld met percentages*

	Gemiddelde (1-5)	SD	Helemaal niet akkoord (in %)	Eerder niet akkoord (in %)	Noch niet akkoord, noch akkoord (in %)	Eerder akkoord (in %)	Helemaal akkoord (in %)
Sportfederaties zijn in concurrentie met elkaar om leden aan te trekken	3,6	1,07	3,0	13,4	22,4	38,8	22,4
Promotiecampagnes zijn nuttig om toekomstige leden aan te trekken	3,5	1,12	3,0	20,9	14,9	41,8	19,4
Commerciële sportorganisaties(bv. een fitnesscentrum) vormen een bedreiging voor de groei van het ledenbestand van sportfederaties	2,9	1,18	10,4	32,8	16,4	32,8	7,5
Sportfederaties concurreren met elkaar voor subsidies	3,6	1,08	6,0	10,4	20,9	46,3	16,4
Er bestaat een hoge graad van concurrentie om subsidies te bekomen	3,3	1,05	6,0	16,4	26,9	41,8	9,0
Er is sprake van sportieve concurrentie tussen Vlaamse en Waalse sportfederaties	2,3	1,13	23,9	41,8	17,9	10,4	6,0
Er bestaat een sportieve rivaliteit met de Waalse sportfederatie binnen onze sport	2,5	1,33	28,4	31,3	14,9	14,9	10,4
Er bestaat een hoge graad van competitie tussen sportfederaties uit verschillende landen om internationale sportresultaten te behalen	3,5	1,06	4,5	10,6	31,8	34,8	18,2
De internationale sportieve rivaliteit tussen sportfederaties uit verschillende landen neemt toe	3,2	0,96	6,2	10,8	52,3	21,5	9,2

Er is geen significant verband tussen de grootte van Vlaamse sportfederaties en de ervaren competitie (Tabel 3.4). Het ontbreken van significantie kan echter het gevolg zijn van de beperkte grootte van de sample. We kunnen immers wel een niet-significante trend onderscheiden, meer bepaald dat kleine Vlaamse sportfederaties minder competitie ervaren tussen de verschillende Vlaamse sportfederaties in het aantrekken van nieuwe leden in vergelijking met grote Vlaamse sportfederaties. Daarnaast is er ook een tendens die suggereert dat sportfederaties van gemiddelde grootte, private sportorganisaties als minder grote concurrenten ervaren. Grote sportfederaties geven bovendien aan dat ze relatief weinig problemen hebben om subsidies te verwerven terwijl ze dan weer meer competitie ervaren vanuit Franstalige hoek. Tenslotte ervaren kleine sportfederaties een grotere internationale concurrentie.

Tabel 3.4 Perceptie van de competitieve omgeving door Vlaamse sportfederaties ($N=61^{14}$), score op vijfpuntenschaal¹⁵

	<i>Klein</i> ¹⁶ ($N=20$)	<i>Gemiddeld</i> ¹² ($N=20$)	<i>Groot</i> ¹² ($N=21$)	
Sportfederaties zijn in concurrentie met elkaar om leden aan te trekken	3,3	3,8	4,0	NS
Commerciële sportorganisaties (bv. een fitnesscentrum) vormen een bedreiging voor de groei van het ledenbestand van sportfederaties	3,2	2,7	3,1	NS
Sportfederaties concurreren met elkaar voor subsidies	3,7	3,7	3,4	NS
Er is sprake van sportieve concurrentie tussen Vlaamse en Waalse sportfederaties	2,2	2,1	2,5	NS
Er bestaat een sportieve rivaliteit met de Waalse sportfederatie binnen onze sport	2,5	2,0	2,9	NS
Er bestaat een hoge graad van competitie tussen sportfederaties uit verschillende landen om internationale sportresultaten te behalen	3,8	3,3	3,3	NS

In een volgende stap onderzoeken we het verband tussen het type van sportfederaties (unisport, recreatief, erkend maar niet-gesubsidieerd) en de perceptie van de competitieve omgeving waarin de federaties werken (Tabel 3.5). Hoewel de resultaten niet-significant zijn, ervaren recreatieve sportfederaties de concurrentie met andere sportfederaties relatief hoger in vergelijking met de unisportfederaties en de erkende, niet-gesubsidieerde sportfederaties. Unisportfederaties zien daarentegen relatief grotere concurrentie vanuit de hoek van private sportorganisaties en significant

¹⁴ Data met betrekking tot het aantal leden voor 2005 en/of 2009 zijn niet beschikbaar voor dertien Vlaamse sportfederaties.

¹⁵ NS= niet significant / * = $p < .05$

¹⁶ Klein = minder dan 3 037 leden, gemiddeld=3 037 tot en met 15 517 leden, groot=meer dan 15 517 leden.

sterkere concurrentie vanuit Franstalige kant. Mogelijk speelt hierbij het feit dat unisportfederaties decretaal een soort van monopolie hebben op één bepaalde sport en dat er bijgevolg enkel concurrentie kan komen van Franstalige sportorganisaties en private initiatieven. Daarnaast zijn sportfederaties ook verantwoordelijk voor topsportprestaties, waardoor het logisch te verklaren valt dat deze een significant grotere concurrentie vanuit internationaal oogpunt ervaren.

Tabel 3.5 *Perceptie van de competitieve omgeving door unisportfederaties (N=28), recreatieve sportfederaties (N=21) en erkende, niet-gesubsidieerde sportfederaties (N=18), score op een vijfpuntenschaal*

	U (N=28)	RE (N=21)	ER (N=18)	
Sportfederaties zijn in concurrentie met elkaar om leden aan te trekken	3,6	4,0	3,3	NS
Promotiecampagnes zijn nuttig om toekomstige leden aan te trekken	3,3	3,8	3,7	NS
Commerciële sportorganisaties (bv. een fitnesscentrum) vormen een bedreiging voor de groei van het ledenbestand van sportfederaties	3,3	2,8	2,6	NS
Sportfederaties concurreren met elkaar voor subsidies	3,8	3,5	3,3	NS
Er bestaat een hoge graad van concurrentie om subsidies te bekomen	3,5	3,2	3,2	NS
Er is sprake van sportieve concurrentie tussen Vlaamse en Waalse sportfederaties	2,7	1,9	2,3	*
Er bestaat een sportieve rivaliteit met de Waalse sportfederatie binnen onze sport	2,9	2,0	2,5	*
Er bestaat een hoge graad van competitie tussen sportfederaties uit verschillende landen om internationale sportresultaten te behalen	4,0	2,7	3,8	***
De internationale sportieve rivaliteit tussen sportfederaties uit verschillende landen neemt toe	3,6	2,6	3,2	**

Tabel 3.6 toont aan dat sportfederaties die een hoge mate van regionale competitie ervaren met betrekking tot het werven van nieuwe leden, meer innovaties ontwikkelen. De resultaten van dit onderzoek tonen bijgevolg aan dat een sterke competitiviteit in de regionale omgeving ervoor zorgt dat sportfederaties sneller overgaan tot het incorporeren van innovaties. Daarnaast geven de resultaten ook aan dat sportfederaties die competitie ondervinden van private organisaties blijken te geven van een hoger aantal sportinnovaties. Ten derde is er een negatief verband tussen het voeren van promotie om leden aan te trekken en het aantal nieuwe sportinitiatieven.

Tabel 3.6 *Correlaties tussen regionale competitie in ledenwerving en innovatie bij Vlaamse sportfederaties*

	Algemene initiatieven na 2006	Sportinitiatieven na 2006
Sportfederaties zijn in concurrentie met elkaar om leden aan te trekken	.33**	.38**
Commerciële sportorganisaties (bv. een fitnesscentrum) vormen een bedreiging voor de groei van het ledenbestand van sportfederaties	.2	.25*
Promotiecampagnes zijn nuttig om toekomstige leden aan te trekken	-.18	-.27*

* = $p < .05$ / ** = $p < .01$

3.3 Hoe innoverend zijn de Vlaamse sportfederaties in de praktijk?

In deze paragraaf overlopen we in welke mate de Vlaamse sportfederaties van mening zijn dat er veel veranderd is in de afgelopen vijf jaar (Tabel 3.7). De resultaten tonen duidelijk aan dat de Vlaamse sportfederaties de perceptie hebben dat ze een hoge graad van verandering hebben ondergaan. Enerzijds beweren de sportfederaties dat het decreet van 2001 een grote invloed heeft gehad op de werking van de sportfederaties. Anderzijds geven de sportfederaties aan dat hun activiteiten, diensten, werking en administratief beheer aanzienlijk zijn gewijzigd.

Tabel 3.7 *Perceptie van verandering (N=67), score op vijfpuntenschaal, aangevuld met frequentiepercentages*

	Gemiddelde (1-5)	SD	Helemaal niet akkoord (in %)	Eerder niet akkoord (in %)	Noch niet akkoord, noch akkoord (in %)	Eerder akkoord (in %)	Helemaal akkoord (in %)
Het decreet van 2001 heeft een grote invloed op de werking en activiteiten van de sportfederatie	4,2	0,7	0,0	1,5	10,4	50,7	37,3
In de afgelopen 5 jaar hebben wij de activiteiten en diensten voor onze leden aanzienlijk gewijzigd	3,6	0,9	1,5	12,3	23,1	49,2	13,8
In de afgelopen 5 jaar heeft onze sportfederatie zijn werking aanzienlijk gewijzigd	3,9	1,0	1,5	9,0	13,4	47,8	28,4
In de afgelopen 5 jaar hebben wij ons administratief beheer aanzienlijk gewijzigd	3,7	0,9	1,5	9,0	19,4	56,7	13,4

Tabel 3.8 geeft weer hoe sportfederaties zichzelf evalueren in verband met de verandering van de sportfederatie in de afgelopen jaren in relatie tot de evolutie van het ledenaantal. Over het algemeen ontbreekt het in de tabel niet alleen aan significante resultaten, het is ook moeilijk om duidelijke trends af te leiden uit de tabel.

Tabel 3.8 De perceptie van de sportfederaties (N=54¹⁷) mbt de eigen verandering in relatie tot een stijgend¹⁸, dalend¹⁴ of constant¹⁴ aantal leden tussen 2005 en 2009, score op vijfpuntenschaal

	Dalend (N=12)	Constant (N=23)	Stijgend (N=19)
Het decreet van 2001 heeft een grote invloed op de werking en activiteiten van de sportfederatie	4,3	4,0	4,5
In de afgelopen 5 jaar hebben wij de activiteiten en diensten voor onze leden aanzienlijk gewijzigd	3,7	3,4	3,8
In de afgelopen 5 jaar heeft onze sportfederatie zijn werking aanzienlijk gewijzigd	3,7	3,9	4,2
In de afgelopen 5 jaar hebben wij ons administratief beheer aanzienlijk gewijzigd	3,6	3,7	3,8

Vervolgens hebben we op basis van de antwoorden van de respondenten het aantal sportgerelateerde en niet-sportgerelateerde initiatieven berekend. Tabel 3.9 geeft een overzicht van het gemiddelde van alle initiatieven (algemeen), de sportinitiatieven en daarnaast ook het percentage van het aantal sportinitiatieven in verhouding met het totale aantal initiatieven. De initiatieven die ontwikkeld zijn tot en met 2006 beschouwen we als routines, de initiatieven die ontwikkeld zijn sinds 2006 worden gedefinieerd als innovaties.

De gemiddelde schaalscores van na 2006 (innovaties) zijn groter dan diegenen die ontwikkeld zijn tot en met 2006: ongeveer twee derde zijn nieuwe initiatieven. Hierbij moeten we wel rekening houden dat de respondenten zich mogelijk niet meer alle initiatieven konden herinneren. In de afgelopen vier jaar werd een gemiddelde van 5,2 initiatieven ontwikkeld door de Vlaamse sportfederaties. Van dit aantal zijn er 2,4 initiatieven sportgerelateerde initiatieven, hetgeen overeenkomt met ongeveer 45 procent.

¹⁷ Data in verband met het aantal leden voor 2005 en/of 2009 zijn niet beschikbaar voor dertien Vlaamse sportfederaties.

¹⁸ dalend: <-5% (N=12); constant: tussen -5% en +5% (N=23); stijgend: >+5% (N=19)

Tabel 3.9 Gemiddeld aantal algemene en sportinitiatieven van Vlaamse sportfederaties vóór en na 2006

	Gemiddeld aantal (algemene) initiatieven		Gemiddeld aantal sportinitiatieven		Gemiddeld percentage sportinitiatieven	
	Aantal	SD	Aantal	SD	Percentage	SD
Initiatieven vóór 2006	3,4	3,0	1,4	1,8	37,3%	31,3%
Initiatieven na 2006	5,2	3,3	2,4	2,0	45,7%	23,8%
Totaal aantal initiatieven	8,6	3,9	3,8	2,2	43,6%	17,4%
Percentage initiatieven na 2006 tov totaal aantal	61,8%	28,6%	65,3%	35,7%		

Sportfederaties ontwikkelen nieuwe initiatieven (innovaties) om nieuwe leden te werven, om hun stakeholders tevreden te stellen en om hun functioneren te verbeteren. Wanneer we de innovatie opsplitsen naar het al dan niet stijgen van het aantal leden, zien we geen significante resultaten (Tabel 3.10). Toch kunnen we enkele tendensen waarnemen. Sportfederaties die hun ledenaantal hebben zien afnemen, hebben minder initiatieven ondernomen dan federaties die hun ledenaantal hebben kunnen behouden of doen toenemen.

Hoewel de resultaten niet significant zijn, tonen de resultaten aan dat Vlaamse sportfederaties van wie het aantal leden in de afgelopen vijf jaar gedaald is, in de periode vóór 2006 een lager aantal initiatieven hadden. Na 2006 hebben deze federaties slechts iets minder initiatieven dan sportfederaties die hun ledenaantal hebben zien stijgen.

Tabel 3.10 Algemene en sportinitiatieven van de Vlaamse sportfederaties vóór en na 2006 ($N=54^{19}$) in relatie tot de evolutie van het ledenaantal, aangevuld met de verhouding van het aantal sportinitiatieven vóór 2006 ten opzichte van het totaal aantal sportinitiatieven (in%)

Evolutie van het aantal leden tussen 2005 en 2009	Dalend		Constant		Stijgend	
	Aantal	SD	Aantal	SD	Aantal	SD
Initiatieven vóór 2006	2,0	2,1	4,3	3,3	3,6	3,3
Initiatieven na 2006	5,3	3,5	5,0	3,3	6,3	3,7
Totaal aantal initiatieven vóór en na 2006	7,3	4,1	9,3	3,4	9,9	4,5
Initiatieven vóór 2006	0,4	0,5	1,9	1,9	1,6	2,2
Initiatieven na 2006	2,4	1,8	2,2	2,0	2,7	2,2
Totaal aantal initiatieven vóór en na 2006	2,8	2,0	4,0	2,1	4,4	2,5
Percentage sportinitiatieven vóór 2006 tov totaal aantal initiatieven	37,6%	17,9%	42,5%	15,3%	45,3%	20,0%

¹⁹ Data in verband met het aantal leden voor 2005 en/of 2009 zijn niet beschikbaar voor dertien Vlaamse sportfederaties.

Wanneer we innovatie bekijken naargelang het type van sportfederatie, merken we dat innovatie significant beïnvloed wordt door de sportoriëntatie van de sportfederaties (Tabel 3.11).

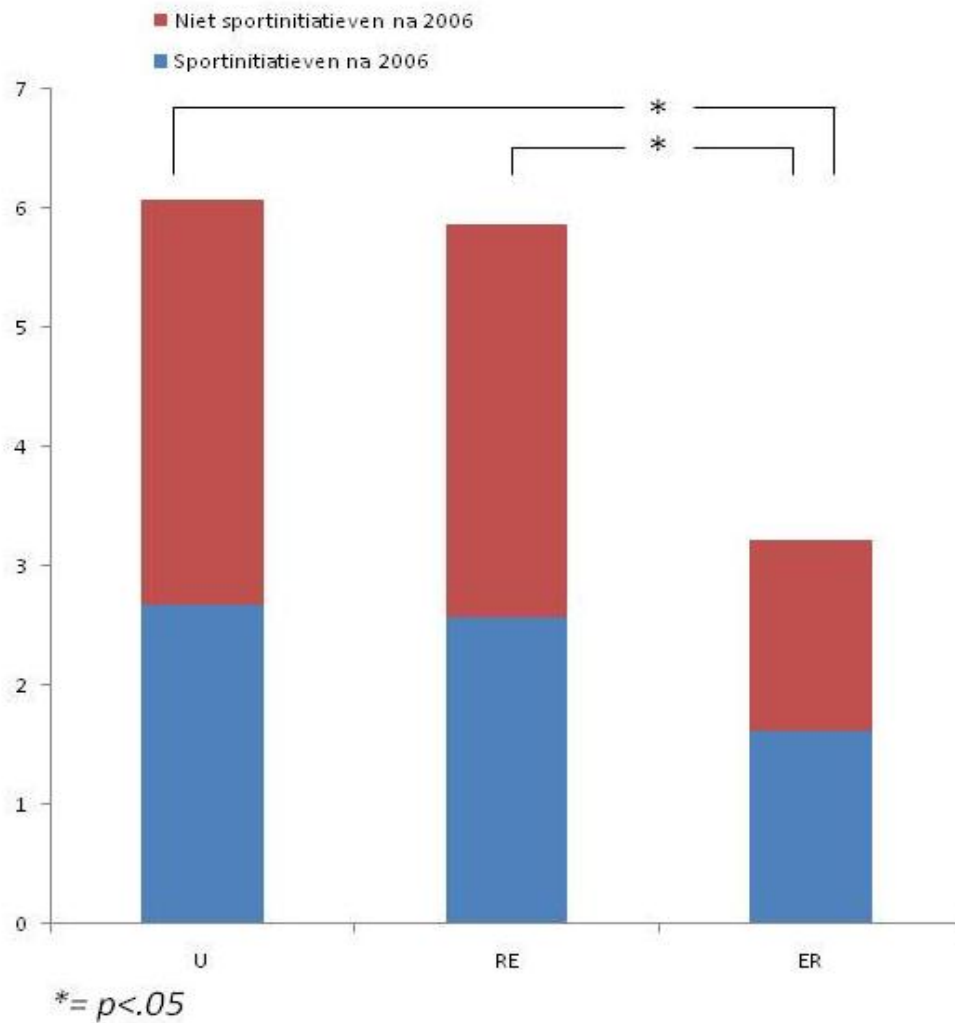
Tabel 3.11 *Innovatie in Vlaamse sportfederaties door unisportfederaties (N=28), recreatieve sportfederaties (N=21) en erkende, niet-gesubsidieerde sportfederaties (N=18), gemiddeld aantal initiatieven, aangevuld met het percentage sportinitiatieven vóór 2006 tov totaal aantal sportinitiatieven²⁰*

	U		RE		ER	U-ER /RE-ER	
	Aantal	SD	Aantal	SD	Aantal	SD	
Initiatieven vóór 2006	4,2	3,5	3,1	2,7	2,4	2,2	NS
Initiatieven na 2006	6,1	3,5	5,9	3,3	3,2	2,2	*/*
Initiatieven vóór en na 2006	10,3	3,9	9,0	3,1	5,7	3,1	*** / *
Sportinitiatieven vóór 2006	1,8	2,3	1,4	1,5	0,8	1,1	NS
Sportinitiatieven na 2006	2,7	2,1	2,6	2,0	1,6	1,6	NS
Sportinitiatieven vóór en na 2006	4,5	2,3	4,0	1,8	2,4	1,8	** /*
Percentage sportinitiatieven vóór 2006 tov totaal aantal initiatieven	44,9%	19,6%	43,9%	14,3%	41,0%	17,8%	NS

Unisportfederaties en recreatieve sportfederaties vertonen duidelijk een grotere innovatiedrang dan erkende, niet-gesubsidieerde sportfederaties (Figuur 3.1). Deze vaststelling gaat eveneens op voor het totaal aantal initiatieven. Vermoedelijk vloeit het grote aantal initiatieven van de recreatieve en unisportfederaties (deels) voort uit de (financiële) ondersteuning die de Vlaamse regering geeft.

²⁰ NS= niet significant / * = p<.05 / ** = p<.01 / *** = p<.001

Figuur 3.1 *Innovatie in Vlaamse sportfederaties door unisportfederaties (N=28), recreatieve sportfederaties (N=21) en erkende, niet-gesubsidieerde sportfederaties (N=18)*

Een analyse van de correlaties van de sportinitiatieven naargelang ze vóór of na 2006 plaatsvonden, geeft een negatieve correlatie (Tabel 3.12). Dit toont mogelijk aan dat een groot aantal ontwikkelde initiatieven tot en met 2006 gepaard gaat met een lager aantal innoverende activiteiten in de periode erna.

Tabel 3.12 *Correlatie tussen algemene en sportinitiatieven van Vlaamse sportfederaties (N=67) in periode vóór en na 2006²¹*

	Algemene initiatieven vóór 2006	Algemene initiatieven na 2006	Sport- initiatieven vóór 2006	Sport- initiatieven na 2006
Algemene initiatieven vóór 2006	1.00			
Algemene initiatieven na 2006	-.25*	1.00		
Sportinitiatieven vóór 2006	.84**	-.28*	1.00	
Sportinitiatieven na 2006	-.23	.81**	-.34**	1.00

Daarnaast kunnen we ook een verband leggen tussen de perceptie van de eigen verandering²² in de laatste vijf jaar door Vlaamse sportfederaties en de eigen innovatie berekend op basis van het aantal ontwikkelde initiatieven (Tabel 3.12). De significante correlaties hebben immers betrekking op de periode na 2006 en niet op de periode vóór 2006, en dit zowel voor sportgerelateerde als niet-sportgerelateerde veranderingen. Ondanks niet-significante resultaten, blijkt uit de resultaten wel dat er een tendens is naar een positief verband.

Tabel 3.12 *Correlaties tussen de perceptie van verandering en de algemene en sportinitiatieven van de Vlaamse sportfederaties vóór en na 2006*

	Algemene initiatieven vóór 2006	Algemene initiatieven na 2006	Sportinitiatieven vóór 2006	Sportinitiatieven na 2006
Perceptie van de eigen verandering door sportfederaties	.12	.29*	.03	.26*

* = $p < .05$

Samenvattend kunnen we concluderen dat Vlaamse sportfederaties wel degelijk innovaties incorporeren. Gemiddeld gezien ontwikkelden de Vlaamse sportfederaties vijf initiatieven in de afgelopen vier jaar, waarvan er meer dan twee gerelateerd waren aan sport. Unisportfederaties en recreatieve sportfederaties ontwikkelden meer initiatieven dan erkende, niet-gesubsidieerde sportfederaties. Bovendien is de eigen perceptie van verandering in lijn met het aantal ontwikkelde initiatieven. Uit de gegevens komt ook een duidelijke uitdaging naar voren: het is niet evident om innovatief te blijven na innovatief te zijn geweest. Innovaties zijn immers negatief gecorreleerd met het aantal ontwikkelde initiatieven in de periode voorafgaand aan de innovaties.

²¹ * = $p < .05$ / ** = $p < .01$

²² We kunnen dit verband leggen door middel van de hoge Cronbach's alpha ($\alpha = .83 > .7$) die de betrouwbaarheid vastlegt van de vier items die gebruikt werden om de perceptie van verandering te meten bij de Vlaamse sportfederaties.

4. Besluit

Vlaamse sportfederaties hebben een positieve houding ten opzichte van innovatie – en in het bijzonder tot nieuwe diensten, tevredenheid en nieuwe verwachtingen van hun leden en de betaalde werknemers. Er bestaat geen significante relatie tussen enerzijds de grootte en de categorie van de sportfederatie en anderzijds de houding met betrekking tot verandering. Vlaamse sportfederaties die een dalend aantal leden hebben, vertonen echter meer aversie ten opzichte van verandering dan sportfederaties met een constant of stijgend aantal leden. Mogelijk is er hier sprake van een oorzakelijk verband, namelijk dat het aantal leden van sportfederaties daalt wanneer ze geen rekening houden met de verwachtingen en de noden van de leden.

In deze studie werd nagegaan hoe de competitie werd ervaren op drie verschillende niveaus: namelijk op regionaal, nationaal en internationaal niveau. Het regionale niveau betreft een strijd tussen sportaanbieders voor het verwerven van subsidies en leden, het nationale niveau kijkt naar de rivaliteit tussen sporten terwijl het op het internationale niveau enkel de topsport betreft. Sportfederaties typeren de onderlinge competitie tussen de Vlaamse sportaanbieders als redelijk hoog, terwijl de nationale competitie tussen Nederlandstalige en Franstalige sportfederaties als aanzienlijk minder competitief wordt bestempeld. De Vlaamse sportfederaties ervaren de internationale competitie eveneens als zeer competitief, hoewel ze van mening zijn dat deze competitie niet aan het toenemen is. De ervaren competitie is afhankelijk van de oriëntatie van de sportfederatie (U, ER, RE). Dit is mogelijk een gevolg van het feit dat de subsidiëring voor een groot deel gebaseerd is op het type van sportfederatie.

Vlaamse sportfederaties hebben een positief beeld van hun innovatie gedurende de afgelopen vijf jaar, hetgeen in overeenstemming is met de objectieve resultaten die uit dit onderzoek naar voren komen. Zo toonden we aan dat sportfederaties met een positiever zelfbeeld van de eigen innovaties een hoger aantal innovaties hebben ontwikkeld.

Er zijn echter negatieve correlaties tussen huidige innovatie-initiatieven en initiatieven uit het verleden. Hieruit kunnen we concluderen dat sportfederaties die recent veel inspanningen leverden met betrekking tot innovatie, mogelijk niet bereid zijn om in de periode hierop volgend innovatief te zijn/blijven. Sportfederaties krijgen bijgevolg te maken met een belangrijke – maar niet te onderschatten – uitdaging: innovatief zijn en daarnaast ook innovatief blijven. Mogelijk kunnen de suggesties van sportclubs en betaalde werknemers bijdragen om deze continuïteit in innovatie na te streven.

Innovatie van sportfederaties met betrekking tot de adaptatie van sportgerelateerde en niet-sportgerelateerde initiatieven, activiteiten en diensten zodat de tevredenheid van leden en/of de effectiviteit van de organisatie verbeterd kunnen worden, heeft mogelijk een effect op het aantal leden dat sportfederaties kunnen aantrekken. Om innovatief te zijn, is het noodzakelijk dat Vlaamse sportfederaties zich bereid blijven tonen om tegemoet te komen aan de verwachtingen van hun leden, om zich open te stellen naar de aangesloten sportclubs en suggesties van de betaalde werknemers, en om te investeren in – eventueel riskante – nieuwe initiatieven. De meeste van de sportfederaties ervaren een hoge mate van competitiviteit en trachten bijgevolg om een competitief voordeel te verwerven. Op deze manier kunnen ze diensten aanbieden die verschillend zijn van wat anderen doen en van wat de sportfederatie in kwestie in het verleden reeds gedaan heeft. Het statuut van een vereniging zonder winstoogmerk (vzw) kan en mag geen excuus zijn om niet innovatief te zijn (en te blijven).

De resultaten van dit onderzoek tonen aan dat sportfederaties die een strenge concurrentie op regionaal vlak ervaren, een grotere innovatiedrang hebben. De uitdaging voor Vlaamse sportfederaties situeert zich in het vrijwaren (of ontwikkelen) van een dergelijke innovatieve houding. Het statuut van sportfederaties als niet-winstgevend mag geen argument zijn om (de plicht tot) innovatie af te wijzen.

HOOFDSTUK 4

LICHTE ORGANISATIEVORMEN IN DE SPORT²³

In onze samenleving is het verenigingsleven stevig ingebed. Verenigingen zoals sportclubs, socioculturele verenigingen, jeugdwerkorganisaties, hobbyclubs, vakbonden, politieke verenigingen en actiegroepen vormen een onmiskenbaar onderdeel in de organisatie van het sociale weefsel. Verenigingen bekleden immers een belangrijke socialiserende, coördinerende en democratiserende functie (Elchardus e.a., 2001; Marée e.a., 2008; Putnam, 1993). Zowel de overheid, onderwijs, onderzoek als ondernemingen hechten heel wat belang aan het maatschappelijke kapitaal dat het verenigingsleven genereert. Zo is het overheidsbeleid in onze contreien erop gericht het verenigingsleven én het hieraan gerelateerde vrijwilligerswerk conform het subsidiariteitsprincipe maximaal te ondersteunen waar haalbaar en wenselijk. Op hun beurt openen scholen en bedrijven steeds meer hun deuren op zoek naar mogelijke samenwerkingsverbanden met actoren uit het maatschappelijke middenveld. Initiatieven als de brede school en toepassingen op basis van het principe van maatschappelijk verantwoord ondernemen (MVO) illustreren dit. Vanuit wetenschappelijke hoek leveren onder meer ook sociologen, politicologen en economen een bijdrage. Op basis van voornamelijk empirisch onderzoek omtrent de verenigingssector formuleren zij aanbevelingen richting overheid, middenveld en/of markt.

In deze bijdrage bestuderen we verschuivingen betreffende de sportbeoefening, gaan we na of en hoe mensen zich aan elkaar binden in een sportieve context en trachten we in kaart te brengen wat daarvan de betekenis is voor de positie van de clubgeorganiseerde sport. In een eerste luik verkennen we in theoretische zin de bredere trend dat mensen zich steeds meer informeel en eerder vluchtig aan elkaar binden in zogenaamde *lichte gemeenschappen*. Vervolgens zoomen we in op ontwikkelingen binnen de sport- en bewegingscultuur. In een laatste deel bespreken we vanuit een beleids- en marketingperspectief de uitdagingen die hieruit voortvloeien voor aanbieders binnen de sport. Op die manier hopen we spelers uit de clubgeorganiseerde sportsector enkele inzichten en tools mee te geven om ook in de toekomst een rol van betekenis te kunnen blijven spelen.

²³ Dit hoofdstuk is een aangepaste versie van de bijdrage van Scheerder en Van Bottenburg (2010).

1. Verenigingen: alom tegenwoordig maar onvoldoende aangepast?

De laatste jaren is de aandacht die de overheids-, onderwijs-, ondernemers- en onderzoekssector voor het verenigingsleven hebben, sterk toegenomen. Die belangstelling gaat evenwel gepaard met een zekere bekommernis die op zich voortvloeit uit de vermeende daling van de middenveldparticipatie. In zijn invloedrijk werk *Bowling Alone* (2000) stelt de politicoloog Robert Putnam dat de sociale participatie in de Verenigde Staten gedurende de voorbije halve eeuw sterk verminderd is. De spraakmakende titel van zijn werk verwijst naar het fenomeen dat Amerikanen enkele decennia geleden nog massaal in verenigingsverband bowling beoefenden, terwijl ze dat vandaag eerder in een meer informele context blijken te doen. Putnam stelde vervolgens vast dat de ontwikkeling van deze zogenaamde informalisering zich ook binnen andere domeinen van de samenleving voordoet. Als gevolg van een aantal maatschappelijke veranderingen is volgens deze auteur het sociale kapitaal opvallend afgenomen. Amerikanen, zo toonde Putnam aan, blijken steeds meer *disconnected* te zijn van hun familie, vrienden en buurt, maar ook van het verenigingsleven en publieke instellingen.

In tegenstelling tot de Verenigde Staten wordt er in Vlaanderen tot op heden echter geen systematische afname van het verenigingslidmaatschap vastgesteld (Hooghe & Quintelier, 2007; Smits & Elchardus, 2009). Deze eerder tegenstrijdige bevindingen betreffende de evolutie van de verenigingsparticipatie nemen niet weg dat het verenigingsleven een metamorfose ondergaat en dat er heel wat verschuivingen binnen deze sector plaatsvinden. Denken we hier bijvoorbeeld maar aan de vergrijzing van het ledenbestand, de ontwikkeling naar meer homogeniteit in de samenstelling van verenigingen, de populariteit van bepaalde passieve lidmaatschappen, de minder langdurige engagementen, de lagere participatie van zogenaamde 'drukke leeftijdsgroepen' en de doorgedreven inspanningen inzake de professionalisering van non-profitorganisaties. Ten aanzien van de formele participatie in het verenigingsleven zouden niet-georganiseerde en andersgeorganiseerde participatievormen bovendien aan belang en populariteit winnen.

Tegen het licht van de hier geschetste verschuivingen is de toekomst van de sportclub al enige tijd een punt van zorg en discussie. Reeds in de jaren zeventig en tachtig van de vorige eeuw werd de idee geopperd dat sportclubs hun beste tijd achter de rug hadden (zie bijvoorbeeld Beckers, 1989). Deze veronderstelling werd onderbouwd met de zogenaamde *dinosaurushypothese*: uitgegroeid tot dominante, doch steeds meer corporatistische spelers in het sportlandschap zouden traditionele sportaanbieders als clubs en federaties niet meer opgewassen zijn tegen sociale veranderingen waarmee de sportsector vanaf de jaren zestig steeds meer geconfronteerd werd. Meer nog,

sportclubs en sportfederaties zouden onvoldoende aangepast zijn aan heel wat nieuwe maatschappelijke noden en behoeften (Goodger, 1982; Scheerder & Van Bottenburg, 2010; Vanreusel, 1994). Sport zou de vertegenwoordiger bij uitstek worden van individuele vrijheid en blijheid, wars van zware, bureaucratische structuren. Trends zoals individualisering, vergrijzing, verkleuring, flexibilisering van tijdsgebruik en een afnemend aantal vrijwilligers, samen met de opkomst van de meerkeuzemaatschappij zouden deze ontwikkeling een handje helpen. Daarenboven kreeg de sport vanaf de jaren tachtig volop te maken met aspecten van commercialisering en professionalisering, processen die grotendeels mee aan de basis liggen van de niet-georganiseerde en andersgeorganiseerde sport (Van Bottenburg, 2006). Zo wist aerobicskoningin Jane Fonda vanaf het einde van de jaren zeventig heel wat mensen – waaronder vooral vrouwen – warm te maken om (opnieuw) met sport van start te gaan, waarna fitnesscentra en andere commerciële sportaanbieders gretig zouden volgen. De markt ontdekte de handelswaarde van actieve sportbeoefening. Mede hierdoor verloren sportclubs hun quasimonopolie op het aanbieden en organiseren van sport (Scheerder, 2004).

2. De opkomst van lichte (sport)gemeenschappen

Sociale wetenschappers waaronder De Meyer (2003), Duyvendak en Hurenkamp (2004) en Soenen (2006; 2009) geven aan dat de beklemming van ‘zware’ sociale verbanden in de huidige tijd steeds meer door participanten en consumenten blijkt te worden vermeden. Korte en informele ontmoetingen winnen daarentegen aan belang. Deze minder zware sociale contacten vinden plaats in wat Duyvendak en Hurenkamp (2004) als een ‘lichte gemeenschap’ hebben omschreven. Lichte gemeenschappen worden gekenmerkt door vluchtigere, lossere en/of flexibelere onderlinge bindingen tussen leden van de organisatie dan in een traditionele vereniging het geval is. In tegenstelling tot lichte gemeenschappen zijn zogenaamde ‘gulzige’ of ‘totale’ instituties organisaties die een sterke identificatie vragen en die elk handelen van hun leden, zowel binnen als buiten de grenzen van de organisatie, normatief trachten te controleren (Cosser, 1974; Goffman, 1961). Waar bij het lidmaatschap van gulzige instituties wederzijdse verwachtingen bestaan en een sterk omvattende socialisatie van de leden plaatsvindt, is het lidmaatschap van een lichte gemeenschap gemakkelijker op te zeggen en verplicht het leden of klanten nauwelijks, of toch in mindere mate, tot het leveren van een intensieve of langdurige bijdrage aan het betreffende sociale verband (Duyvendak & Hurenkamp, 2004). Vandaag lijken mensen zware verbanden te willen vermijden en opteren ze gemakkelijker voor tijdelijke en inwisselbare settings. Het is niet meer vanzelfsprekend dat mensen opgeslorpt worden door instituties die tijd en engagement ‘vreten’.

Onderzoek naar bindingen tussen mensen is een klassiek thema binnen de sociale wetenschappen. Het is echter opvallend hoezeer empirisch onderzoek zich in de voorbije decennia vooral op de sterkere bindingen en de relaties binnen formele organisaties heeft gericht, zoals het gezin, het verenigingsleven, het klassieke onderwijs, etc. Zwakkere bindingen en meer informele relaties zijn daarentegen minder vaak voorwerp van onderzoek geweest. Lichte gemeenschappen geven enerzijds aanleiding tot minder intense banden, maar bieden anderzijds ook de mogelijkheid meerdere connecties tegelijkertijd aan te gaan. Dit tweeslachtige potentieel ligt ten grondslag aan de uiteenlopende betekenissen die worden toegekend aan de toenemende populariteit van lichte organisatievormen. Enerzijds wordt die ambiguïteit aangevoeld als een teken van verzwakkende sociale verbanden. Zo tonen auteurs als Bauman (2007) en Putnam (2000) zich sceptisch of zelfs negatief over de sociale werking van fluïde sociale netwerken. In navolging van Castells (2003) en Lash (2002) kan dit fenomeen echter evenzeer worden geïnterpreteerd als de vorming van nieuwe waardevolle sociale contacten en bindingen. Zo zijn volgens Castells (2003) de nieuwe gemeenschappen die in de virtuele wereld ontstaan – denken we maar aan digitale vriendenclubs als *Facebook*, *Netlog* of *Twitter* – meer dan een verzameling van geïsoleerde individuen en bovendien niet per se minder intensief of minder effectief in hun vermogen om mensen te binden en te mobiliseren. Castells (2003) ziet in de ontwikkeling van deze virtuele sociale netwerken nieuwe vormen van collectiviteit en sociabiliteit ontstaan die het vermogen van individuen vergroten om sociale verbanden van onderuit te creëren. Op vergelijkbare wijze stelt Lash (2002: 206) dat langdurige en nabije sociale banden steeds meer worden vervangen door *communicational bonds* over langere afstanden. Vanuit het tweede perspectief bieden lichte gemeenschappen eigentijdse mogelijkheden tot ontmoeting en sociale organisatie, die weliswaar vluchtigere banden tussen de betrokkenen met zich kunnen meebrengen, maar die de participanten ook in staat stellen om meer connecties tegelijkertijd aan te gaan en hierbij sociale en fysieke afstanden te overbruggen. In het verlengde hiervan zou deze vorm van ontmoeting en organisatie een nieuwe bron kunnen zijn van sociaal kapitaal. Onderzoek naar sociale netwerken heeft aangetoond dat zwakke(re) bindingen, zoals relaties met burens en collega's, van belang zijn en zelfs waardevoller kunnen zijn dan sterkere bindingen (Flap & Völker, 2001; Völker & Flap, 2007). Dat is wat Granovetter (1973) de 'strength of weak ties' heeft genoemd.

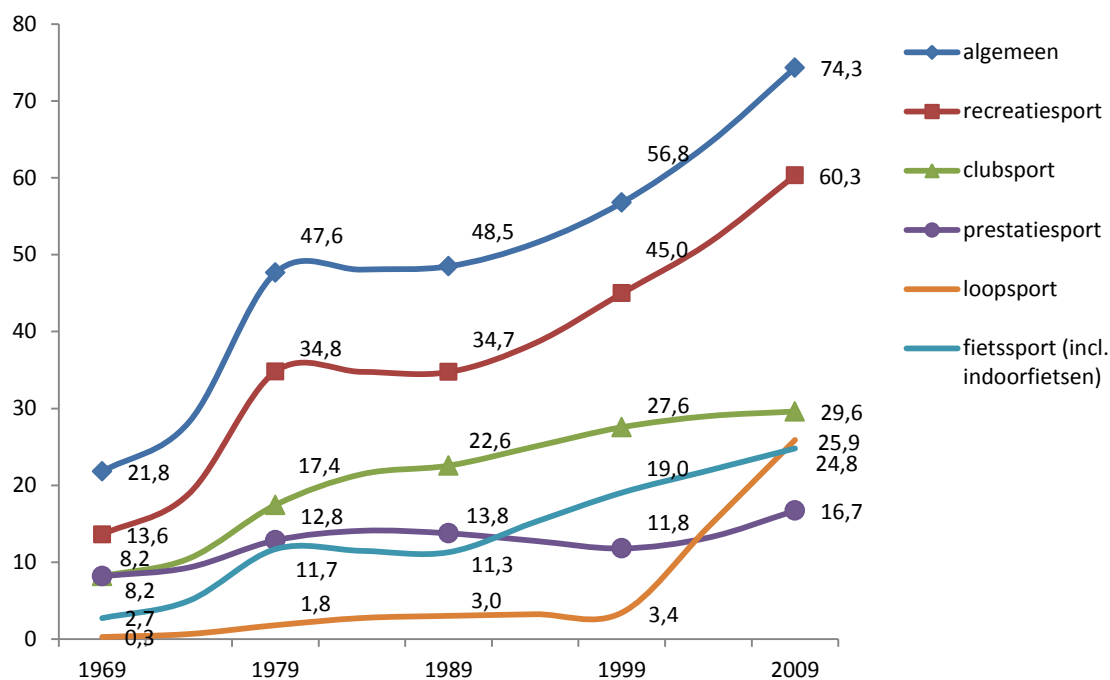
Het verschijnsel van lichte of vluchtige gemeenschappen is niet enkel van toepassing op de virtuele wereld. Integendeel, nieuwe en eigentijdse vormen van ontmoeting en binding doen zich eveneens en bij uitstek voor in bijvoorbeeld de politiek, de modewereld en de vrijetijdssector (Duyvendak & Hurenkamp, 2004). Ook de sport blijkt niet immuun voor het fenomeen van lichte gemeenschappen (Scheerder, 2004; 2007a; Scheerder & Vanreusel, 2009; Van Bottenburg, 2004). Zo wordt in de

literatuur gerefereerd aan lichte gemeenschappen in de loop- en fietssport (Delnoij, 2004; Scheerder, 2007b; Scheerder e.a., 2008; Van Bottenburg e.a., 2006). Massasportevenementen zoals de *20 kilometer door Brussel* of de *Gordel*, laagdrempelige sportinitiatieven als de *Start to Run* en varianten van deze formule voor andere sporttakken, alsook talloze, eerder kleinschalige jog-, fiets-, wandel- of zwemgroepjes zijn bij uitstek voorbeelden van lichte sport- en bewegingsgemeenschappen. De hoedanigheden waarin lichte(re) gemeenschappen zich in de sport manifesteren zijn echter legio (Van Bottenburg, 2008). Denken we maar aan zwembaden, fitnesscentra, tennis- en squashbanen, fietsroutes, mountainbikeparcours, skihallen, skatebowls, bowling centers, karting racecircuits, indoor klimmuren, basketpleintjes of recreatieparken waar je zonder echt of zwaar lid te zijn van een vereniging voor heel wat collectief sportplezier terecht kunt. De aanbieders van deze sportmogelijkheden zijn doorgaans (lokale) overheidsbesturen of commerciële uitbaters. Van belang hier is dat de gebruikers van dit sportaanbod zelf kiezen wanneer, hoe, waar en met wie ze gaan sporten. De informele maar desalniettemin vaak collectieve vorm van participatie die zich hier voordoet, is een opvallend kenmerk van de hedendaagse modi van sportbeleving. Heel wat sporters binden zich niet meer op dezelfde wijze, met dezelfde intensiteit en/of dezelfde frequentie aan een sportorganisatie als eertijds het geval was. In vergelijking met de sportparticipatie in clubverband winnen de niet-georganiseerde en andersgeorganiseerde sport immers aan populariteit. In wat volgt, geven we op basis van cijfermateriaal meer duiding bij een aantal ontwikkelingen betreffende de actieve deelname aan (club)sport.

3. De actieve deelname aan (club)sport

Figuur 4.1 geeft de evolutie weer van het aantal sportparticipanten in Vlaanderen gedurende de voorbije decennia. Waar op het einde van de jaren zestig iets meer dan een vijfde van de twaalf- tot en met vijfenzeventigjarigen in Vlaanderen sportactief was, is dit cijfer vier decennia later meer dan verdrievoudigd. Vandaag zegt bijna driekwart van de Vlaamse bevolking actief aan sport te doen gedurende de vrije tijd. Nooit eerder kwamen zoveel mensen in Vlaanderen op een actieve manier met vrijetijdssport in contact. We benadrukken dat deze participatiecijfers geen rekening houden met de intensiteit, frequentie of context van de sportbeoefening. Het is duidelijk dat, indien we dat wel zouden doen, het totale aantal sportparticipanten veel lager ligt. Actief aan sport is een activiteit van een minderheid wanneer men vasthoudt aan vanuit volksgezondheidsperspectief relevante kenmerken als 'regelmatige', 'inspannende' en 'medisch verantwoorde' beoefening (Scheerder & Vanreusel, 2009).

Figuur 4.1 Evolutie van de deelname aan sport, recreatiesport, clubsport, prestatiesport, loopsport en fietssport in Vlaanderen bij 12- tot en met 75-jarigen (1969-2009), percentages i.f.v. totale populatie

N.B.: indoorfietsen = spinning en fietsen op rollen

Bron: Scheerder e.a. (2011: 75)

Uit figuur 4.1 blijkt dat de ontwikkeling van de sportdeelname grosso modo in twee grote golven kan worden opgesplitst. Een eerste golf vond plaats gedurende de jaren zeventig van de vorige eeuw. Dat is de periode waarin Vlaanderen, als een van de eerste regio's in Europa, actief gestalte gaf aan een Sport voor Allen-beleid (Scheerder & Vermeersch, 2009). Zoveel mogelijk mensen tot actieve sportbeoefening aanzetten was ook toen al een belangrijke beleidsdoelstelling. Van een tweede golf is sprake vanaf het begin van de jaren negentig, met een opvallende groei gedurende de laatste jaren. Waar de eerste golf in een relatief korte tijdsspanne tot uiting kwam, kent de huidige golf een meer geleidelijk patroon. Het is opvallend dat de ontwikkeling van het totale aantal sporters in Vlaanderen nagenoeg parallel loopt aan de evolutie van het aantal recreatieve sportparticipanten. Zowel de eerste als de tweede golf worden dan ook geschraagd door een sterke impuls vanuit de recreatiesport (Scheerder, 2007a). Bovendien is duidelijk dat de recreatieve vorm van sportbeoefening gedurende de voorbije vier decennia steeds populairder was dan de sportbeoefening in clubverband en de competitieve sportbeoefening in het bijzonder. Anno 2009 doen zes op tien van de 12- tot en met 75-jarigen in Vlaanderen op een recreatieve manier aan sport. Daarentegen blijken opvallend minder mensen te participeren in clubsport (30%) en prestatiesport

(17%). Prestatiesport kan in een verenigingscontext plaatsvinden, maar dat is niet noodzakelijk. Wie voor een besttijd gaat op een tienkilometerloop, meedoet aan een tijdrif of de finale speelt van het volleybaltornooi in de eigen wijk, hoeft hiervoor niet lid te zijn van een sportclub maar is wel op een prestatieve manier met sport bezig. Vanuit een tijdstrendperspectief stellen we bovendien vast dat de sportbeoefening in verenigingsverband eerder stabiliseert terwijl de deelname aan prestatiesport er op vooruit gaat. Eveneens opmerkelijk is dat gedurende het laatste decennium vooral de recreatiesport vooruitgang boekt. Indien bij de volwassenen bijvoorbeeld geen rekening wordt gehouden met de deelname aan recreatief fietsen en recreatief wandelen, is er nauwelijks sprake van een toename van het aantal sporters (zie tabel 4.1).

Tabel 4.1 Actieve sportbeoefening bij 18- tot en met 75-jarigen in Vlaanderen anno 1999 versus 2006, in percentages

	1999	2006	Sign.
Sportbeoefening (incl. recreatief fietsen en recreatief wandelen)	53,0	59,4	***
Sportbeoefening (excl. recreatief fietsen en recreatief wandelen)	37,1	39,2	NS
Sportbeoefening in clubverband (% i.f.v. sportieve populatie)	39,0	37,0	NS

NS = niet significant; *** = $p < .001$

Bron: Scheerder e.a. (2007b: 236; 238)

Uit onderzoek naar het sportparticipatiegedrag van 14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen (Scheerder e.a., 2011b) blijkt dat 95 procent van de sportactieven (ook) recreatief aan sport doet (zie tabel 4.2). Iets meer dan een vijfde (21%) geeft aan (ook) op een competitieve manier te sporten. Recreatiesport blijkt aldus een absolute meerderheid van de sportende Vlamingen te bekoren. We benadrukken dat ook deze cijfers geen uitspraak doen over de intensiteit, de frequentie of de context van de sportbeoefening. In deze cijfers wordt dus geen onderscheid gemaakt tussen intensieve versus eerder sporadische sportparticipanten, tussen clubsporters en sporters die buiten clubverband aan sport doen, etc. Bovendien dient te worden opgemerkt dat deze cijfers enkele betrekking hebben op de zogenaamde 'geplande sportbeoefening'²⁴.

²⁴ Het skiën in de Franse Alpen is een voorbeeld van een geplande sportactiviteit, ook al gaat het hier mogelijk slechts om een week sportactiviteit op jaarbasis. Een voorbeeld van een niet-geplande sportactiviteit is de eerder toevallige zwembeurt tijdens een vakantie in het buitenland of de occasionele fietsexcursie met het gezin in het weekend (Scheerder e.a., 2011b: 52).

Tabel 4.2 *Niveau van de actieve sportbeoefening bij 14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen anno 2009, percentages i.f.v. sportieve populatie*

Recreatief	78,6
Competitief + recreatief	16,7
Competitief	4,6

Bron: Scheerder e.a. (2011b: 66)

Parallel aan de populariteit van het recreatief sporten blijken eveneens outdoor sportlocaties zoals een bos, een park of een plein erg in trek te zijn onder sporters (zie tabel 4.3). Meer dan de helft van de sportparticipanten die op een geplande manier aan sport doen, geeft aan outdoor aan sport te doen. Ongeveer één op de drie maakt gebruik van de openbare weg. Respectievelijk een kwart en zestien procent van de respondenten sport in een sportzaal of een zwembad. Twaalf procent is sportactief in een fitnesscentrum en zeven procent van de sporters geeft aan thuis te sporten. Wat dus opvalt is dat publieke, niet noodzakelijk sportgerelateerde locaties het populairst zijn wat de sportbeoefening betreft. Dat geeft aan dat Vlamingen voor hun sportbeoefening niet in eerste instantie aangewezen blijken te zijn op de eerder klassieke sportomgevingen. Opvallend is ook dat schoolsportaccommodatie slechts door een beperkt aantal sporters gebruikt wordt/kan worden.

Tabel 4.3 *Locatie van de actieve sportbeoefening bij 14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen anno 2009, percentages i.f.v. sportieve populatie*

Outdoor (in de natuur/bos/plein/park)	55,8
Straat	32,3
Sportzaal/sporthal	25,1
Zwembad	15,7
Andere openlucht sportinfrastructuur (bv. golfterrein, motorcrossparcours, visvijver, ...)	12,1
Fitnessruimte	11,9
Andere overdekte sportinfrastructuur (bv. klimmuur, indoor skipiste, manege, ...)	10,1
Thuis	7,4
School	3,7
Tuin	0,9

Bron: Scheerder e.a. (2011b: 67)

Onderzoek naar de redenen waarom mensen aan sport doen, sluit aan bij de bovenstaande bevindingen. Gevraagd naar de motieven om sportactief te zijn, blijkt dat 69 procent van de 14- tot

en met 85-jarige sportbeoefenaars in Vlaanderen aan sport doet omwille van de ontspanning die actieve sportbeoefening met zich meebrengt (Scheerder e.a., 2007a). Aan sport doen voor de gezondheid (62%) en aan sport doen om een goede conditie te bekomen en/of te behouden (56%) zijn eveneens belangrijke beweegredenen. Andere motieven zoals het sporten omwille van het gezelschap van anderen (43%), de groepsgeest (33%), het verleggen van grenzen (24%) en zeker het competitie-element (15%) blijken daarentegen beduidend minder sportievelingen aan te spreken. De recente stijging van de sportbeoefening in Vlaanderen is in eerste instantie dan ook toe te schrijven aan het succes van recreatieve, gezondheidsgerelateerde, niet-clubgeorganiseerde sport- en bewegingsvormen.

Follow-uponderzoek naar de evolutie van de meest beoefende sporten toont inderdaad aan dat lichtere sport- en bewegingsvormen aan populariteit winnen bij volwassenen en in iets mindere mate ook bij jongeren (zie tabellen 4.4 en 4.5). Het gaat dan onder meer om recreatief fietsen, loopsport en fitness. Bij volwassenen bestaat de top vijf vandaag bovendien volledig uit individueel beoefenbare sporten. Duidelijk is ook dat de sportvoorkeur commercialiseert. Naast fitness zijn immers ook loopsport (commerciële loopevenementen) en wintersport (skivakanties) aan een duidelijke opmars bezig.

Tabel 4.4 10 populairste sporttakken bij jongeren uit het secundair onderwijs in Vlaanderen anno 1989, 1999 en 2009

	1989	1999	2009
1	Recreatief zwemmen	Recreatief zwemmen	Voetbal
2	Voetbal	Voetbal	Loopsport
3	Tennis	Basketbal	Dans
4	Badminton	Tennis	Recreatief zwemmen
5	Tafeltennis	Volleybal	Recreatief fietsen
6	Volleybal	Badminton	Tennis
7	Atletiek	Tafeltennis	Paardensport
8	Gymnastiek	Fitness	Fitness
9	Recreatief fietsen	Recreatief fietsen	Volleybal
10	Basketbal	Gymnastiek	Gymnastiek

Bron: Scheerder e.a. (2011: 73)

Tabel 4.5 10 populairste sporttakken bij volwassenen in Vlaanderen anno 1979, 1989, 1999 en 2009

	1979	1989	1999	2009
1	Recreatief zwemmen	Recreatief zwemmen	Recreatief fietsen	Loopsport
2	Recreatief fietsen	Recreatief fietsen	Wandelsport	Recreatief fietsen
3	Wandelsport	Tennis	Recreatief zwemmen	Recreatief zwemmen
4	Tennis	Wandelsport	Voetbal	Fitness
5	Voetbal	Voetbal	Tennis	Wandelsport
6	Lichaamsoefeningen	Lichaamsoefeningen	Fitness	Tennis
7	Wielertoerisme	Wielertoerisme	Loopsport	Voetbal
8	Zwemmen in club	Loopsport	Volleybal	Skiën
9	Volleybal	Dans	Skiën	Groepslessen (incl. Aerobics)
10	Loopsport	Skiën, volleybal, zwemmen in club	Wielertoerisme	Wielertoerisme

Opmerking: onder 'lichaamsoefeningen' worden onder meer callanetics, onderhoudsgymnastiek, yoga, etc. bedoeld, zolang deze activiteiten niet plaatsvinden in een fitnesscentrum

Bron: Scheerder e.a. (2011: 73)

Uit het voorgaande mag blijken dat de huidige groei van het aantal sporters in sterke mate wordt bepaald door het aanbod buiten het eerder traditionele sportsysteem, i.c. de clubgeorganiseerde sport. Hoewel de sportclub in Vlaanderen nog steeds de populairste vorm van verenigingsparticipatie is bij zowel jongeren als volwassenen (Scheerder, 2007a), is tegelijkertijd ook duidelijk dat verhoudingsgewijs steeds minder participanten de sportclub verkiezen voor de beoefening van hun sport. Dat is enigszins opmerkelijk gezien de potentiële voordelen waarover de clubgeorganiseerde sportsector beschikt. Regelmaat inzake sportbeoefening, het sporten onder begeleiding en het aanbod van specifieke infrastructuur zijn immers enkele belangrijke troeven van de clubsport. Een derde van de 14- tot en met 85-jarige sporters in Vlaanderen geeft aan in clubverband aan sport te doen (tabel 4.6). Meer dan zestig procent blijkt daarentegen sportactief te zijn in een lichte sportgemeenschap. Het sporten in een lichte sportgemeenschap is daarmee de populairste organisatorische context waarin gesport wordt. Sportbeoefening in clubverband blijkt bovendien voornamelijk te scoren bij jongeren. Bijna zeven op tien sportieve jongeren zijn actief lid van een sportclub, terwijl deze verhouding bij de sportieve volwassenen nauwelijks vier op tien bedraagt (Scheerder, 2007a). Het sporten in een lichte gemeenschap wordt gekenmerkt door sportbeoefening in het gezelschap van de partner, vrienden, familie en/of collega's, en dit in een niet-clubgeorganiseerd verband (Scheerder & Van Bottenburg, 2010; zie ook Scheerder e.a., 2009;

2011d). Louter individueel aan sport doen, wordt bijgevolg niet als een vorm van sporten in een lichte gemeenschap beschouwd.

Tabel 4.6 *Organisatorische context van de actieve sportbeoefening bij 14- tot en met 85-jarigen in Vlaanderen anno 2009, percentages i.f.v. sportieve populatie*

Verband waarin gesport wordt	
Lichte sportgemeenschap (licht verband) ²⁵	62,4
Zwaar verband ²⁶	47,3
Uni- en/of omnisportclub	33,5
Geen verband ²⁷	32,2
Uitsluitend lichte sportgemeenschap (licht verband)	31,2
Unisportclub	29,7
Uitsluitend zwaar verband	18,6
Uitsluitend geen verband	12,4
Vereniging die geen sportclub is	8,3
Fitnesscentrum	7,4
Omnisportclub	5,4
School	2,8
Bedrijf	2,4
Sportdienst	2,1
Sportkamp	0,3
Gezelschap waarmee gesport wordt	
Met vrienden	52,2
Individueel	49,5
Met partner	33,0
Met clubgenoten	28,1
Met familie	27,6
Uitsluitend individueel	14,0
Met collega's	6,0

Bron: Scheerder e.a. (2011b: 68)

²⁵ Bij het sporten in een licht verband wordt er gesport in het gezelschap van een partner, vrienden, familie en/of collega's, maar niet in een zwaar verband.

²⁶ Bij het sporten in een zwaar verband wordt er gesport in een sportclub, in een vereniging die geen sportclub is en/of bij een commerciële aanbieder (bijvoorbeeld een fitnesscentrum).

²⁷ Bij het sporten in geen verband wordt er niet gesport in een zwaar of in een licht verband.

Het succes van de informele, 'lichte' sportbeoefening is voornamelijk, maar niet uitsluitend, toe te schrijven aan de populariteit van zogenaamde 'solosporten'. In tegenstelling tot duo- en teamsporten²⁸ vereisen solosporten geen directe tegenstrever, althans niet bij de recreatieve beoefening ervan. Populaire voorbeelden van solosporten zijn recreatief fietsen, recreatief zwemmen, loopspor, wandelsport en fitness, bewegingsvormen die zich zeer goed lenen voor een beoefening buiten clubverband. Waar solosporten tot meer dan driekwart van de sportieve jongeren en volwassenen weten te bekoren, bereiken duo- en teamsporten heel wat minder liefhebbers (Scheerder & Vanreusel, 2009). Duo- en zeker teamsporten vereisen dan ook doorgaans een groter engagement, zowel vanwege de participant als de aanbieder. Vaak is lidmaatschap van een club die toegang geeft tot een competitiesysteem of specifieke sportinfrastructuur, een voorwaarde voor de beoefening van deze sporttakken. Dat is niet noodzakelijk het geval bij solosporten.

4. Lichte sportorganisaties als uitdaging én opportuniteit

Bij aanvang van dit hoofdstuk hebben we gewezen op het maatschappelijke belang van het verenigingsleven. Ook sportclubs vervullen vanuit dit perspectief een belangrijke rol. Tegelijkertijd is duidelijk dat er enige bezorgdheid is omtrent de toekomst van verenigingen als organisatievorm. Beantwoorden andere en meer lichte structuren beter aan de toenemende diversiteit in behoeften en beleving van mensen? Vormt het andersgeorganiseerde aanbod een bedreiging voor de kracht en de betekenis van traditionele aanbieders? Of zijn organisaties als sportclubs in staat hun potentieel om mensen samen te brengen te behouden en zelfs te versterken? In dit laatste deel gaan we na hoe de formule van lichte sportgemeenschappen een uitdaging en kansen biedt voor zowel actoren uit de overheidssector, het middenveld als de markt.

De overheid vormt een belangrijke speler in ons sportbestel. Op basis van een actief sportstimuleringsbeleid intervenueert de Vlaamse overheid waar nodig en nuttig. Bovendien nemen lichaamsbeweging en preventieve gezondheidszorg een steeds belangrijkere plaats in in onze actieve welvaartsstaat. Het gevolg is dat een overheid niet ongevoelig kan zijn voor noden en behoeften op dit vlak. Indien de overheid zoveel mogelijk mensen op een kwalitatieve manier aan het sporten en bewegen wil krijgen, dient zij hiervoor in haar subsidiëringbeleid de gepaste voorwaarden te formuleren. Gezien de maatschappelijke relevantie van lichtere sportmogelijkheden zou aan deze

²⁸ Voor de beoefening van duo- en teamsporten als formele spelvorm zijn respectievelijk ten minste één en twee tegenstrevers nodig (De Haan & Breedveld, 2000: 27). Teamsport wordt daarenboven doorgaans nog gekenmerkt door een hogere graad van organisatie en competitie: er is een minimum aantal spelers vereist, groepstrainingen zijn aangewezen en er wordt gewedijverd met andere teams. Dat is niet noodzakelijk het geval bij de beoefening van solo- en duosporten.

formule gerefereerd kunnen worden in de subsidiëringvoorwaarden. Op die manier kan een overheid bij het uitstippelen van haar sport- en bewegingsbeleid inspelen op ontwikkelingen in vraag en aanbod wat sportbeoefening en sportbeleving betreft. Sinds een aantal jaren hebben overheden ook op een andere manier het succes van lichte sport en beweging in hun beleid geïntegreerd. Zo voeren steeds meer regio's en steden in de strijd om bewoners, bezoekers en bedrijven een uitgekende regio- en citymarketing en maken ze daarbij opvallend veel gebruik van sportevenementen. Sportieve massamanifestaties zoals grootschalige loop-, fiets- en wandelevenementen blijken immers een interessant communicatiekanaal te zijn (Lagae, 2008; Scheerder & Lagae, 2009).

Niet alleen de overheid, maar zeker ook het middenveld – met name sportfederaties en sportclubs – kunnen hun voordeel halen uit het succes van lichtere sportgemeenschappen. Daartoe zouden zij lichte vormen van binding in hun organisatie kunnen introduceren. Dat dit haalbaar en zinvol is, mag bijvoorbeeld blijken uit de geslaagde integratie van de Start to Run in de werking van de Vlaamse Atletiekliga (VAL). Via dit laagdrempelige loopprogramma biedt de VAL ook andere dan haar eerder klassieke doelgroepen de kans om aan loopsport te doen. Bovendien wist deze sportfederatie dankzij dit loopaanbod op nauwelijks zes jaar tijd haar ledenbestand te verdubbelen. Omdat de *Start to Run* een andere vorm van lidmaatschap impliceert, slagen atletiekclubs erin zich minder als tijds- en engagementsgulzige instituties te profileren. Een dergelijke differentiatie in het aanbod van activiteiten alsook in de communicatie naar leden kan ook toegepast worden op andere sport- en bewegingsvormen, getuige de talrijke varianten van de *Start to*-formule in andere sportdisciplines. Meer nog, willen zij niet aan betekenis en populariteit inboeten, zullen sportfederaties en sportclubs steeds meer rekening moeten houden met hun klanten. Het komt er voor deze aanbieders op aan om elementen van lichte organisaties te integreren in de eigen, vaak zwaardere structuur. Van een sterk productgefocuste organisatie zouden zij dan best doorgroeien naar een meer consumentgerelateerde werking en aanbod (zie ook Lucassen & Breedveld, 2008; Lucassen & Tiessen-Raaphorst, 2006). Zo zouden federaties en clubs meer tegemoet kunnen komen aan de behoeften van lichte sportparticipanten door een van hun belangrijkste troeven, met name hun omkaderings- en zeker begeleidingsfunctie, nog beter uit te spelen. Uit de *Leuvense Loopsport Survey* (Scheerder & Boen, 2009) blijkt bijvoorbeeld dat 40 procent van de loopsporters om ondersteuning vraagt op het vlak van trainingsadvies. Hier ligt een opportuniteit voor federaties en clubs. Ook andere voordelen van een (aangepast) lidmaatschap van een sportclub kunnen worden aangewend, denken we maar aan het beschikbaar kunnen stellen van infrastructuur, het in contact kunnen komen met andere geïnteresseerden die zelf ook op zoek zijn naar meer flexibele en aangepaste sport- en bewegingsmogelijkheden, etc.

In tegenstelling tot de overheid en het maatschappelijke middenveld, blijkt de markt al behoorlijk meer ervaring te hebben opgebouwd met lichte sportgebruikers. Het aanbod van commerciële sportaanbieders vertoont immers heel wat kenmerken van lichte sportbeleving. Bovendien zijn organisatoren en uitbaters van commerciële sportmogelijkheden (sportieve massa-evenementen, fitnesscentra, enzovoort) continu op zoek naar technieken om (toekomstige) klanten op een eigentijdse en dus meestal lichte, losse en vluchtige wijze te binden. Het is opvallend hoezeer commerciële sportaanbieders actief zijn op groeimarkten waarop ook lichte sportgemeenschappen goed scoren. Met name vrouwen, ouderen, non-participanten en ook steeds meer jongeren zijn segmenten die bij het (her)opstarten van hun sportloopbaan heel wat kenmerken vertonen van lichte gebruikers. Ook sportfederaties en sportclubs zouden best (nog) meer aandacht hebben voor specifieke doelgroepen die zij tot op heden nog niet (voldoende) bereiken.

5. Besluit

Mensen die aan actief aan sport (willen) doen, binden zich vandaag niet meer noodzakelijk op dezelfde manier of met dezelfde intensiteit en frequentie aan een organisatie als eertijds eenduidig het geval was. De meeste sportbeoefenaars zijn dan ook niet aangesloten bij een vereniging met een sportaanbod, maar organiseren zichzelf en/of maken gebruik van diensten via andere aanbieders, al dan niet in groepsverband. Dergelijke lichte sportgemeenschappen sluiten quasi naadloos aan bij de doelstellingen van de Sport voor Allen-ideologie. Lichte sportorganisaties kunnen immers omschreven worden als inclusief, autonoom, vanuit de basis en realiseerbaar met relatief weinig directe tussenkomst van overheden en/of middenveldstructuren. Lichte sportorganisaties leveren bijgevolg een niet meer te ontkennen bijdrage aan de diversiteit van het sport- en bewegingsaanbod.

Uit de gegevens die in dit hoofdstuk gepresenteerd werden, mag blijken dat de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen qua ledenaantallen lijkt te stabiliseren. Tegelijkertijd is duidelijk dat het aantal mensen dat actief met sport in contact komt verder toeneemt. Sinds het einde van de jaren tachtig winnen meer bepaald de sportdeelname in andersgeorganiseerd en niet-georganiseerd verband en de sportbeoefening op recreatieve en ongebonden wijze aan populariteit. Steeds meer sportconsumenten blijken nood te hebben aan lichtere, snel uitwisselbare relaties waarin ze zich veeleer tijdelijk en slechts gedeeltelijk met elkaar associëren. De popularisering van actieve sportbeoefening is dan ook grotendeels toe te schrijven aan deze vluchtigere wijze van sportparticipatie. Toekomstig onderzoek zal moeten uitwijzen of er opvallende verschillen bestaan

wat de tijdsbesteding en regelmaat van sportbeoefening betreft naargelang de organisatorische context waarin de sport wordt beoefend, met name in of juist buiten clubverband.

Heel wat 'nieuwe' sportparticipanten zijn veeleisende sportconsumenten geworden, op zoek naar een kwalitatief en flexibel aanbod, informatie over sport, individuele fitheid en/of collectieve ontspanningsmomenten. Op zich hoeft deze tendens niet te betekenen dat traditionele aanbieders als sportfederaties en sportclubs geen rol meer zouden kunnen spelen. Integendeel, als dienstverlenende organisaties kunnen zij deels aan de behoeften van (nieuwe) sporters tegemoet komen. Troeven die federaties en clubs traditioneel kunnen uitspelen, zijn de beschikbaarheid van een specifieke accommodatie, de technische en agogische ondersteuning (bijvoorbeeld in de vorm van training en begeleiding), de organisatie van wedstrijden alsook de inbedding van het sportgedrag in een breder sociaal verband. Beoefenaars van lichte sport- en bewegingsvormen als loop- en fietssport, fitness of recreatief wandelen en zwemmen blijken echter minder waarde aan deze functies te hechten. Dit type van sporter heeft niet per se specifieke of zware sportaccommodaties nodig. Voor training en begeleiding kunnen zij terecht op internet of in één van de speciaalzaken. En voor de deelname aan wedstrijden kunnen zij zich, wanneer het hen uitkomt, inschrijven voor deelname aan sportevenementen die buiten verenigingsverband worden georganiseerd. Met haar traditionele troeven zal de klassieke sportaanbieder sporters bijgevolg niet makkelijk meer aan zich kunnen binden. Om een vooraanstaande rol te (blijven) vervullen, zal de vereniging in het veranderende sportlandschap dan ook moeten nagaan in hoeverre zij (nieuwe) leden op een 'lichtere' wijze kan en wil binden, en daarvoor nieuwe functies, producten, diensten en lidmaatschapsvormen kan ontwikkelen. *Differentiatie* in functie van de beoogde doelgroep(en) lijkt hierbij de sleutel. Het sterk gediversifieerde sportlandschap vraagt immers om een gedifferentieerde benadering van doelgroepen. Door zich meer klant- dan productgericht op te stellen, zullen zij een middel in handen hebben op basis waarvan zij hun ledenbestand kunnen behouden en/of nieuwe leden kunnen aantrekken. Of een dergelijke verschuiving in attitude haalbaar is, zal sterk bepaald worden door de aard en dynamiek van de vereniging als vrijwilligersorganisatie.

Ondanks het maatschappelijke en wetenschappelijke belang om het inzicht in voorliggende problematiek te vergroten, is er tot op heden nog maar weinig onderzoek verricht naar de opkomst en verbreiding van lichte sportgemeenschappen. Drie vragenblokken vereisen in dit verband meer onderzoeks- en beleidsaandacht. Een eerste vragenblok betreft onze ontoereikende kennis van de omvang, werking, ontwikkeling en functies van lichte (sport)gemeenschappen. Waarin verschillen lichte van zware gemeenschappen? Hoe homogeen en hoe dwingend zijn deze gemeenschappen en (wanneer) gaat dit samen met licht en zwaar? Wanneer, hoe en in welke mate kunnen lichte gemeenschappen veranderen in zware gemeenschappen, en vice versa? Wat zijn de functies en

betekenissen van lichte en zware gemeenschappen voor de maatschappelijke participatie en integratie, en in hoeverre krijgen deze functies en betekenissen op sportgebied een specifieke uitwerking?

Een tweede vragenblok raakt aan de rol en verantwoordelijkheid van de overheid. Vormen lichte sportgemeenschappen een aangelegenheid waarmee de overheid zich dient in te laten of blijft de sturing en bijsturing van deze organisatievorm best volledig in handen van particuliere, al dan niet commerciële aanbieders? In welke mate dienen overheidsmaatregelen te worden genomen om lichte sportgemeenschappen te ondersteunen in hun verdere ontwikkeling? Ligt hier juist geen uitdaging voor de al door de overheid aangestuurde aanbieders, lees sportfederaties en hun sportclubs? Kunnen de opkomst en de verspreiding van lichte sportgemeenschappen met andere woorden ook niet geïnterpreteerd worden als een vraag naar nieuwe sportmogelijkheden en dus het ontluiken van nieuwe sportbehoeften en -noden waaraan traditionele sportaanbieders tot op heden minder aandacht hebben besteed? Het is in dit licht opmerkelijk dat een vanuit de overheid sterk ondersteunde sector, met name de clubgeorganiseerde sport, in verhouding tot de sport buiten clubverband aan populariteit blijkt in te boeten. De steeds meer vrijblijvende manier van sportbeoefening speelt het overheidsbeleid inzake sport parten. Voor een overheid die heel wat belang hecht aan het meer maatschappelijk actief maken van groepen liggen hier enkele fundamentele beleidsvraagstukken voor.

Een derde vragenblok, ten slotte, betreft de rol en reactie van sportorganisaties. Hoe kunnen zij op de opkomst van lichte gemeenschappen inspelen? Kunnen zij hun organisatie 'lichter' of juist 'zwaarder' maken, en zo ja, op welke manier en in welke situaties is dat zinvol en wat bereiken zij daarmee? In tegenstelling tot wat de eerder gesitueerde dinosaurustheorie laat vermoeden, zouden hedendaagse verschuivingen in de sport inderdaad als een kans voor sportclubs kunnen worden beschouwd. Het adequaat inspelen op deze opportuniteit, met name het ontwikkelen van een publieksgericht in plaats van productgericht sport- en bewegingsaanbod, lijkt in dat geval aangewezen.

HOOFDSTUK 5

VAN DE TOP NAAR DE BREEDTE IN DE SPORT, ET VICE VERSA?

In het eerste deel van onze analyse van de clubgeorganiseerde sportsector werd reeds toelichting gegeven bij de zogenaamde *double pyramid theory* (zie Scheerder e.a., 2011a). De theorie van de dubbele piramide veronderstelt dat er een wederzijdse beïnvloeding bestaat tussen breedtesport en topsport. Enerzijds gaat deze theorie uit van de veronderstelling dat breedtesporters dienen als wervingsreserve voor het genereren van topsporters. Dit zou tot gevolg hebben dat een groot aantal breedtesporters de kans op topsportsucces vergroot. Anderzijds zouden topsportsuccessen voor een opstoot van enthousiasme zorgen bij de breedtesporters. Deze positieve sfeer zou op haar beurt tot een groter aantal breedtesporters leiden. Op deze manier zou er een wisselwerking zijn tussen breedtesport en topsport. Het is in deze lijn dat onder meer het Internationaal Olympisch Comité (IOC, 2000), daarbij geïnspireerd door de visie van Pierre de Frédy²⁹, stelt dat uit duizenden sportbeoefenaars een paar Olympische kampioenen voortkomen die op hun beurt als voorbeeld zouden gelden voor duizenden supporters om zelf actief te sporten. In dit hoofdstuk staan we stil bij de mogelijke relatie tussen topsport en breedtesport en bestuderen we in welke mate de dubbele piramide-theorie empirisch onderbouwd kan worden.

De dubbele piramide-theorie is gebaseerd op logische en deels vereenvoudigde denkbeelden. Mede hierdoor wordt deze theorie ook gemakkelijk en massaal overgenomen. Zo wordt in de media bijvoorbeeld verwezen naar het zogenaamde Kim Clijsters- en Justine Henin-effect. Het aantal tennissers in ons land zou enorm gestegen zijn door de topsportsuccessen van beide tennissers, en tussen deze vele nieuwe jonge spelertjes wordt al naarstig naar de nieuwe Kim Clijsters en Justine Henin gezocht.

In het voorliggend hoofdstuk gaan we aan de hand van cijfermateriaal na in hoeverre de wederkerige relatie tussen topsport en breedtesport van toepassing is op de Vlaamse (Belgische) context. Enerzijds wordt er gekeken naar de wisselwerking tussen breedtesport en topsport: in welke mate zorgt de breedtesport voor topsportsucces en brengen topsportsuccessen een opstoot van het aantal

²⁹ De Franse historicus en pedagoog Pierre de Frédy (1863-1937), beter bekend als Pierre Baron de Coubertin, wordt beschouwd als de oprichter van de moderne Olympische Spelen.

breedtesporters met zich mee. Anderzijds behandelen we ook kort de mediërende rol van de (visuele) media: zonder media komen (potentiële) breedtesporters immers niet in contact met topsportsuccessen.

1. Wisselwerking tussen topsport en breedtesport

In eerste instantie bestuderen we de zogenaamde aanvoerfunctie van de breedtesport en de vermeende aanjaagfunctie van de topsport (Van Bottenburg, 2003). De eerste functie veronderstelt dat kampioenen voortkomen uit de breedtesport, terwijl de tweede functie ervan uitgaat dat topsporters mensen aanzetten om zelf actief sport te beoefenen.

1.1 Aanvoerfunctie: invloed van breedtesport op topsport

Topsport zonder breedtesport is ondenkbaar, terwijl breedtesport wel zonder topsport kan bestaan. Topsport heeft met andere woorden de breedtesport nodig als talentvijver waaruit de meest competente sporters uitgezocht kunnen worden. Hierbij is het niet onlogisch te veronderstellen dat een grotere kweekvijver de kans op topsportsucces zou vergroten. Of anders geformuleerd: een bredere basis van de klassieke sportpiramide biedt op het eerste zicht meer garantie voor een stevigere top. Hoewel deze hypothese erg aanvaardbaar lijkt, is er slechts weinig cijfermateriaal voorhanden.

In Tabel 5.1 wordt op basis van de *European Value Studies* een overzicht gegeven van de clubsportdeelname in een selectie van Europese landen. Deze variabele vormt een indicatie van de breedtesportparticipatie. Als relatieve maat voor het topsportsucces maken we gebruik van het aantal behaalde medailles per vier miljoen inwoners op de Olympische Zomer- en Winterspelen vanaf Sydney 2000 tot en met Vancouver 2010. Een analyse door middel van een Spearman-rangcorrelatiecoëfficiënt van de mogelijke samenhang tussen clubsportparticipatie enerzijds en het aantal behaalde medailles op de Olympische Zomer- en Winterspelen anderzijds geeft geen significante resultaten, ook niet wanneer we het aantal medailles opdelen naargelang het feit of ze behaald zijn op Zomer- dan wel op Winterspelen. Hoewel Nederland, Denemarken, Zweden en Slovenië enerzijds en Portugal, Polen en Spanje anderzijds de hypothese kracht bijzetten, tonen landen als België, Ierland, Estland, Bulgarije en Hongarije eerder een omgekeerde relatie aan. Bij deze resultaten moet opgemerkt worden dat Van Bottenburg (2003) in zijn studie wel significante resultaten bekam voor de periode 1992-2000 voor de landen Noorwegen, Oostenrijk, Denemarken,

Zwitserland, Nederland, Duitsland, Zweden, Frankrijk, Tsjechië, Italië, Spanje, Portugal, Griekenland, Hongarije, Polen, Roemenië en Oekraïne.

Tabel 5.1 Clubsportparticipatie vergeleken met het relatieve topsportsucces (per 4 miljoen inwoners) op de laatste zes Olympische Spelen (Sydney 2000 tot en met Vancouver 2010)

Land	Clubsportparticipatie 2008	Medailles per 4 miljoen inwoners
Nederland	51,5	21,5
Denemarken	41,0	15,4
België	32,2	3,8
Ierland	28,9	3,6
Zweden	21,3	24,4
Slovenië	20,9	29,9
Tsjechië	20,5	13,5
Frankrijk	20,0	8,9
Duitsland	19,1	11,7
Finland	16,1	23,4
Estland	16,1	44,7
Verenigd Koninkrijk	16,0	7,2
Oostenrijk	13,3	33,2
Italië	9,2	8,3
Letland	8,3	22,9
Slovakije	8,2	15,6
Spanje	5,3	4,2
Hongarije	4,9	17,5
Portugal	4,9	2,6
Bulgarije	4,4	17,8
Malta	3,4	0,0
Roemenië	3,3	9,9
Polen	2,0	4,6

Bron: eigen bewerking op basis van *European Values Studies* en www.olympic.org

1.2 Aanjaagfunctie: invloed van topsportsucces op breedtesport

Om de mogelijke aanjaagfunctie van topsportsucces ten aanzien van breedtesport in kaart te brengen, relateren we het topsportsucces aan de evolutie van het aantal leden van de sportfederaties. Bij het evalueren van het effect van topsportsucces op de ledenaantallen van sportfederaties, is het volgens Van Bottenburg (2003) belangrijk om met drie zaken rekening te houden. Ten eerste moet de geconstateerde groei verschillend (sterker of zwakker) zijn van de evolutie voorafgaand aan het topsportsucces. Ten tweede moet de stijging verschillend (sterker of zwakker) zijn ten aanzien van andere sporten en ten derde moet de stijging verschillend (sterker of zwakker) zijn van de ontwikkeling in vergelijkbare buurlanden. Aangezien we voor de

clubsportparticipatie gegevens hebben over meerdere decennia (zie Scheerder e.a., 2011a), kunnen we nagaan of de eerste voorwaarde van toepassing is. Het gebruik van een relatieve maat, i.c. het aantal specifieke clubsporters ten opzichte van het totale aantal clubsporters, geeft de mogelijkheid om de geldigheid van de tweede voorwaarde te bestuderen.

In deze paragraaf onderzoeken we in concreto het effect van topsportsucces op breedtesport voor zes toonaangevende sporten in Vlaanderen, met name atletiek, judo, tennis, voetbal, wielrennen en zwemmen. De selectie van deze sporten is gebaseerd op in het oog springende successen op internationale sportcompetities. Daarbij gaan we er vanuit dat er sprake moet zijn van een grootse prestatie vooraleer we een effect op breedtesport kunnen verwachten. Een andere toetssteen om naar de topsportprestaties van een land te kijken, is het gebruik van een topsportindex. Zo ontwikkelden De Bosscher e.a. (2008) de Belgische topsportindex (BTI). Dit is een index die enkel van toepassing is op Olympische sporten. Deze index werd in 2004 ontwikkeld in opdracht van het BOIC en de Vlaamse overheid. Aan de hand van deze index zijn de Belgische sportprestaties vanaf 1992 in kaart gebracht. De index kent punten toe aan de eerste acht plaatsen op een internationaal evenement (10-8-6-5-4-3-2-1) en geeft bovendien een bonus indien het de Olympische Spelen (6 punten), een wereldkampioenschap (4 punten) of een Europees kampioenschap (2 punten) betreft. De hoogste score op deze index werd gehaald in 1997, een prestatie die vooral te wijten was aan het judo, dat verantwoordelijk was voor de helft van de punten. Zwemmen bekleedde in dat jaar de tweede plaats, gevolgd door zeilen en atletiek (Tabel 5.2). In 2006 was het succes van judo zowel absoluut als relatief sterk gedaald. De paardensport had een opmerkelijke opgang gemaakt, net zoals tennis en in iets mindere mate atletiek.

De BTI-index biedt een interessante kijk op de topsportprestaties in België, maar heeft haar beperkingen. Zo hebben bepaalde sporten veel meer kans om hoge plaatsen te halen dan andere, bijvoorbeeld doordat er sprake is van gewichtsklassen. Teamsportsucces is eveneens moeilijk af te leiden uit deze tabel. De nochtans spraakmakende prestatie van de Rode Duivels op het WK in Mexico in 1986 zou bijvoorbeeld slechts beperkt gewaardeerd worden.

Tabel 5.2 *Score op de Belgische Topsport Index in 1996 en 2006*

1997		2006	
Judo	512	Paardensport	160
Zwemmen	170	Atletiek	126
Zeilen	74	Judo	124
Atletiek	60	Tennis	114,5
Handboogschieten	60	Wielrennen	94
Triatlon	60	Roeien	60
Schieten	48	Zeilen	48
Roeien	36	Taekwondo	47
Tafeltennis	20	Triatlon	30
Taekwondo	11	Kajak	24
Tennis	10	Tafeltennis	16
Wielrennen	10	Handboogschieten	8
		Zwemmen	6
		Gewichtheffen	6

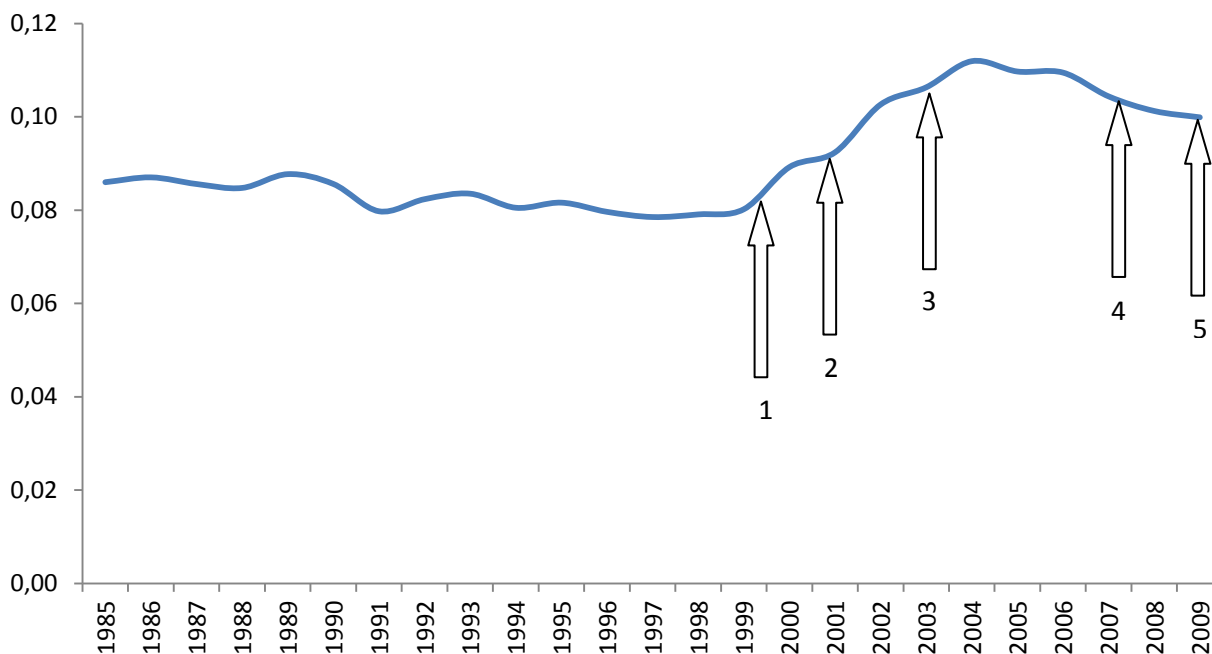
Bron: De Bosscher, De Knop & Van Bottenburg (2008)

1.2.1 Tennis

Van de zes hierboven opgesomde sporten opteren we om van start te gaan met tennis. De voorbije jaren werd er immers gesproken van een Clijsters-effect. De Vlaamse Tennisvereniging (VTV) noteerde een stijging van het aantal leden sinds 2000, een toename die volgens de VTV te wijten was aan de opkomst van Kim Clijsters (en Justine Henin) die in deze jaren haar eerste successen boekte en daarnaast ook haar eerste (van de voorlopig zeven) titel(s) van sportvrouw van het jaar behaalde (Muylle & Ledeganck, 2006). Uit de BTI blijkt inderdaad dat de tennisprestaties sinds 1997 op tien jaar tijd sterk verbeterd zijn, namelijk van 10,0 naar 114,5.

In Figuur 5.1 zien we deze evolutie bevestigd: de tennisparticipatie heeft een sterke stijging gekend, althans voortgaand op het aantal leden van de VTV. Het effect van het toptennis op de 'breedtetennis' heeft klaarblijkelijk ook enkele nadelen. Zo merken we dat het blessureleed van Kim Clijsters en haar hieruit voortvloeiend (tijdelijke) afscheid in 2007, gepaard gaat met een daling van het aantal aangesloten tennissers. Topsportsucces biedt dus blijkbaar geen garantie op langere termijn: van een blijvend effect op de deelname aan tennis is immers geen sprake. Toch blijft het aantal tennissers ook na deze daling aanzienlijk hoger dan vóór 2000. Van Bottenburg (2003) komt tot gelijkaardige resultaten: voor zover er sprake is van een effect van topsport op breedtesport, blijkt het effect meestal van korte duur te zijn.

Figuur 5.1 Evolutie van het aantal leden van de Vlaamse Tennisvereniging (VTV) ten opzichte van het totale aantal clubsporters (1985-2009)

¹ Kim Clijsters wordt sportvrouw van het jaar.

² Kim Clijsters is de eerste Belgische speelster die een grandslamfinale bereikt (Roland Garros).

³ Justine Henin wint Roland Garros door in de finale Kim Clijsters te verslaan.

⁴ Kim Clijsters stopt met tennissen na bijna twee jaar blessureleed.

⁵ Kim Clijsters kondigt comeback aan en wint meteen de US Open.

1.2.2 Atletiek

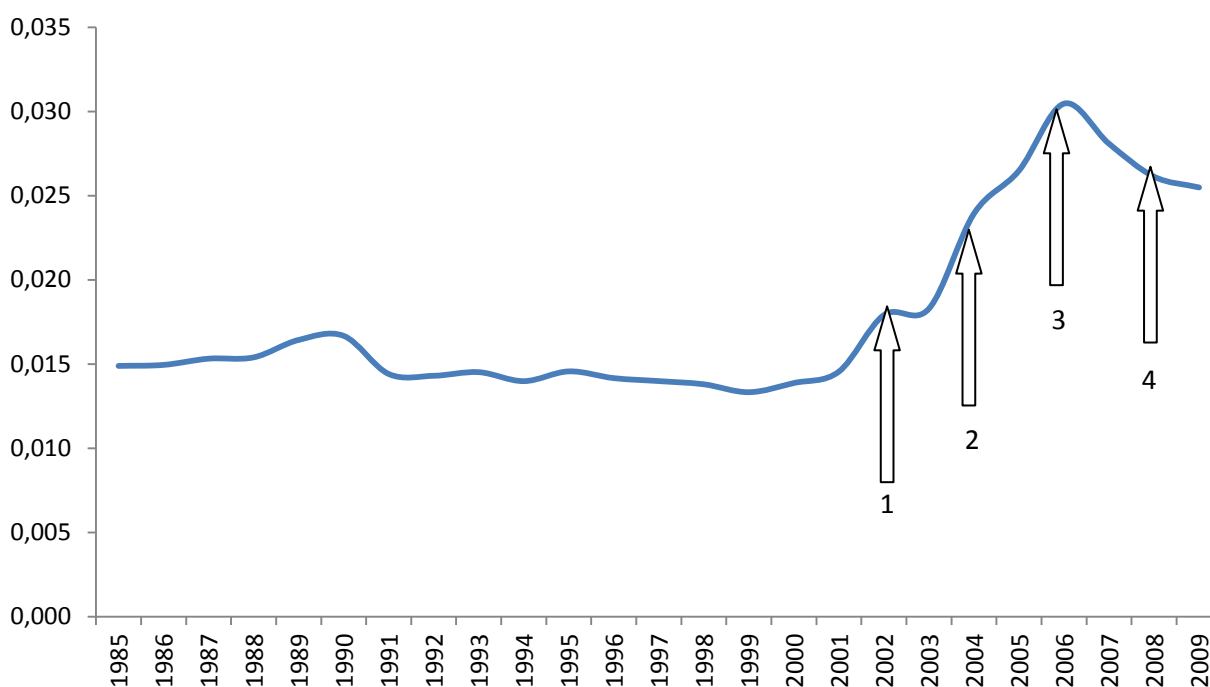
In de atletieksport knopen de Vlaamse (Belgische) atleten de laatste jaren weer aan met de goede resultaten uit het verleden. Na enkele jaren van mindere prestaties heeft de Vlaamse (Belgische) atletiek de aansluiting met de wereldtop enigszins (terug)gevonden. De start van de recente successen kunnen we gelijkstellen met de doorbraak van Kim Gevaert in 2002, toen zij voor het eerst goud behaalde op een Europees Kampioenschap, met name op de 60 meter indoor. De jaren hierop volgden de successen elkaar op. Zo behaalden Kim Gevaert en Tia Hellebaut in 2006 Europese titels en Olympisch eremetaal in 2008, terwijl in de periode hierna ook de Belgische aflossingsploegen en de gebroeders Borlée mooie resultaten behaalden. Tussen 1997 en 2006 is de BTI van atletiek meer dan verdubbeld, wat een duidelijke indicatie is van de bloei van de Belgische atletieksport.

Wanneer we naar de evolutie van het aantal leden van de Vlaamse Atletiekliga (VAL) kijken (Figuur 5.2), zien we een stijging van de populariteit van atletiek sinds de eeuwwisseling. Hoewel deze stijging parallel loopt met de opkomst van de successen van Kim Gevaert, is het niet mogelijk om op basis van de beschikbare gegevens van een oorzakelijk verband te spreken. Zo zien we bijvoorbeeld dat het aantal clubsporters dat atletiek beoefent, daalt in 2007. Nochtans volgt deze daling kort op

één van de meest spraakmakende successen in de Vlaamse (Belgische) atletiek, namelijk het EK in Göteborg.

Deze daling van het aantal leden heeft twee mogelijke verklaringen. Enerzijds stelt Van Bottenburg (2003) dat topsportsucces slechts op korte termijn effect heeft en dat er op lange termijn een terugval is. Anderzijds is het ook mogelijk dat mensen verbanden zoeken die er niet zijn. De stijging in het aantal clubsporters dat atletiek beoefent, loopt parallel met de tweede loopsporthouse (Scheerder & Boen, 2009). De stijging doet zich dan ook voornamelijk voor bij het aantal 'start to runners' en het aantal loopprecreanten en minder bij het aantal wedstrijdlopers. Zoals hierboven vermeld moeten we rekening houden met de evoluties in het buitenland. Daaruit mag blijken dat ook in de ons omringende landen sprake is van een heuse loopsporthouse gedurende het afgelopen decennium (zie Scheerder & Van Bottenburg, 2009).

Figuur 5.2 Evolutie van het aantal leden van de Vlaamse Atletiekliga (VAL) ten opzichte van het totale aantal clubsporters³⁰ (1985-2009)

¹ Kim Gevaert wordt Europees Kampioene op de 60 meter indoor.

² Kim Gevaert bereikt de finale op de Olympische Spelen van Athene voor zowel de 100 als de 200 meter sprint.

³ Kim Gevaert en Tia Hellebaut behalen goud op het Europees Kampioenschap in Göteborg (100 en 200 meter voor Gevaert en het hoogspringen voor Hellebaut).

³⁰ Voor de jaren 1991 en 1992 kunnen we in de databank van BLOSO terugvinden dat er respectievelijk 32 816 en 32 049 leden aangesloten waren bij de VAL. Uit de jaarverslagen van de VAL (1991 en 1992) kunnen we echter opmaken dat in deze twee jaren respectievelijk 18 139 en 17 748 leden aangesloten waren bij de VAL, cijfers die in deze figuur gebruikt werden.

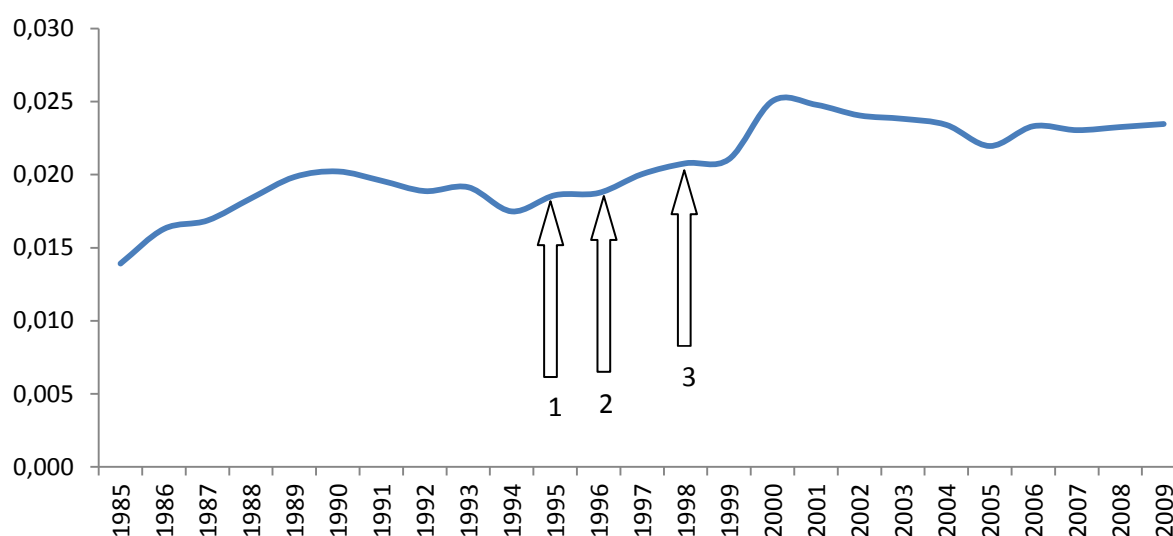
⁴ Tia Hellebaut behaalt op de Olympische Spelen van Peking goud in het hoogspringen terwijl de aflossingsploeg van de dames zilver behaalt op de 4x100 meter.

1.2.3. Zwemmen

In tegenstelling tot de atletieksport, heeft de Vlaamse (Belgische) zwemsport (voorlopig) haar beste topsportprestaties achter de rug. In de jaren negentig zette Frederik Deburghgraeve enkele topprestaties neer. Zo behaalde hij op de Olympische Spelen van Atlanta de gouden medaille op de 100 meter schoolslag en evenaarde hij deze prestatie op het wereldkampioenschap van 1998. Brigitte Becue zwom in dezelfde periode naar twee gouden medailles op de Europese kampioenschappen en een bronzen medaille op het WK, aangevuld door enkele andere uitschieters van onder meer Stefaan Maene en Yseult Gervy. De laatste jaren zijn de prestaties evenwel beduidend minder.

In Figuur 5.3 merken we een kleine stijging van het aantal leden van de Vlaamse Zwemfederatie (VZF) ten tijde van de successen van de Vlaamse (Belgische) zwemmers. Bij de interpretatie van de stijging in 1999 moet men rekening houden met het feit dat de stijgende evolutie in 1999 en 2001 (deels) te wijten kunnen zijn aan de elders besproken decretale wijzigingen (zie Scheerder e.a., 2011a). Opvallend is het feit dat de zwemsport ondanks het verdwijnen van de successen thans een groter aantal clubsportleden kent dan in de succesperiode van de Vlaamse zwemmers. Mogelijk speelt er bij de zwemsport dus wel een effect op lange termijn, al zijn er waarschijnlijk ook andere redenen voor deze stijging.

Figuur 5.3 Evolutie van het aantal leden van de Vlaamse Zwemfederatie (VZF) ten opzichte van het totale aantal clubsporters (1985-2009)

¹ België haalt verscheidene gouden medailles op het EK zwemmen met Deburghgraeve, Becue en Maene.

² Deburghgraeve behaalt goud op de Olympische Spelen van Atlanta en zwemt een nieuw wereldrecord op de 100 meter schoolslag.

³ Deburghgraeve wordt wereldkampioen.

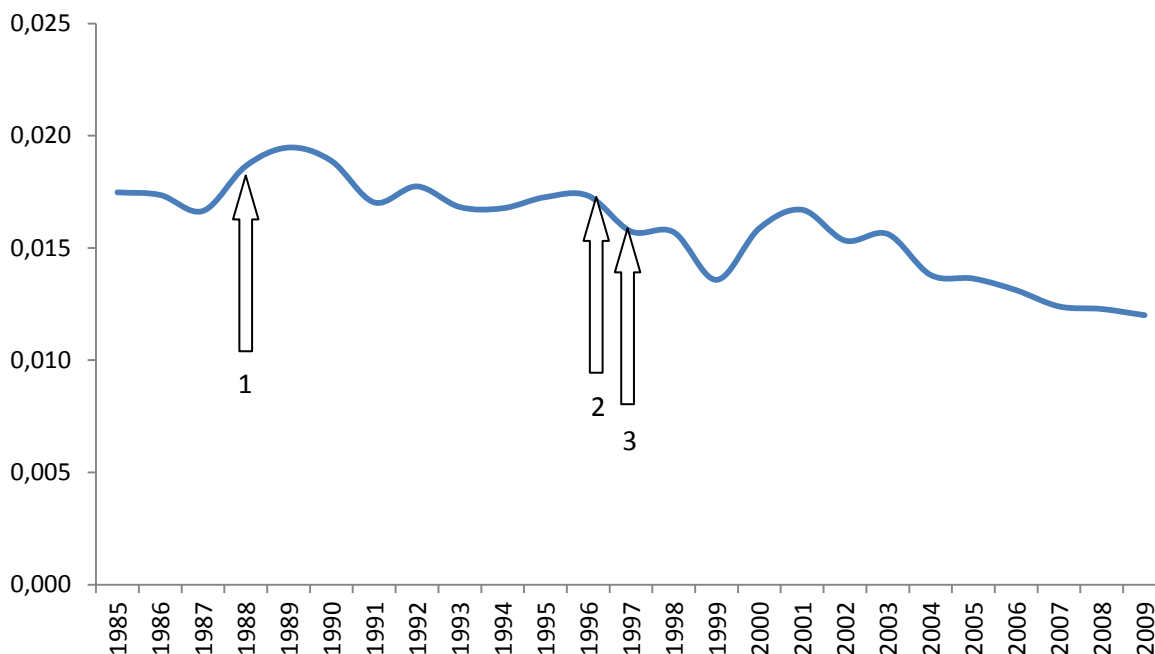
1.2.4. Judo

In het begin van de jaren tachtig bereikten de Vlaamse judoka's de wereldtop met onder meer Robert Van de Walle en later ook Ingrid Berghmans. Zo behaalde Van de Walle in 1980 de gouden medaille op de Olympische Spelen van Moskou en een bronzen medaille op Olympische Spelen van Seoul. Ingrid Berghmans behaalde op de Spelen van Seoul goud. Het judo stond toen als demonstratiesport voor vrouwen op het Olympische programma. Robert Van de Walle heeft in het totaal 24 medailles behaald op de Europese (waarvan drie titels) en Wereldkampioenschappen en Ingrid Berghmans zes wereldtitels en negen Europese titels. In de periode rond de Olympische successen van Berghmans zien we een plotse toename van het aantal leden van de Vlaamse Judofederatie (VJF), een evolutie die echter van korte duur blijkt (Figuur 5.4).

Ook in de jaren negentig behoorde vele Vlaamse judoatleten tot de absolute wereldtop in de judosport. Zo behaalden Ulla Werbrouck, Gella Vandecaveye en Harry Van Barneveld respectievelijk de gouden, zilveren en bronzen medaille op de Olympische Spelen van Atlanta. In 1997 kreeg Oostende bovendien de eer om de Europese kampioenschappen te organiseren, waarop de Vlaamse (Belgische) judoka's zes titels (en verscheidene andere medailles) behaalden. De successen van de Olympische Spelen van Atlanta en het EK in Oostende hebben echter geen invloed gehad op het succes van de judoparticipatie, integendeel. Ook in de jaren na 1997 scoorden de Vlaamse (Belgische) judoka's goed op internationale toernooien, met verscheidene medailles op Europese en wereldkampioenschappen. Vanaf 2001 verminderde de successen naarmate de jaren vorderden. Deze evolutie kunnen we ook afleiden uit de BTI: terwijl judo in 1997 voor meer dan helft van de indexpunten zorgde, moest judo in 2006 de paardensport laten voorgaan op het gebied van internationale topsportprestaties. Sinds 2001 zien we evenwel een min of meer constante daling van het aantal leden.

Samenvattend kunnen we stellen dat de topsportsuccessen van de Vlaamse (Belgische) judoka's geen grote invloed hebben gehad op het aantal leden. De daling van het aantal leden werd bovendien reeds in 1989 ingezet, en de – nochtans talrijke – topsportsuccessen uit de jaren negentig hebben hier weinig aan kunnen veranderen.

Figuur 5.4 Evolutie van het aantal leden van de Vlaamse Judofederatie (VJF) ten opzichte van het totale aantal clubsporters (1985-2009)

¹ Ingrid Berghmans en Robert Van de Walle behalen respectievelijk goud (demonstratiesport) en brons op de Olympische Spelen van Seoul.

² België behaalt op de Olympische Spelen van Atlanta goud (Werbrouck), zilver (Vandecaveye) en brons (Van Barneveld en Lomba).

³ Op het Europese kampioenschap in Oostende behaalt België negen medailles, waarvan zes gouden medailles.

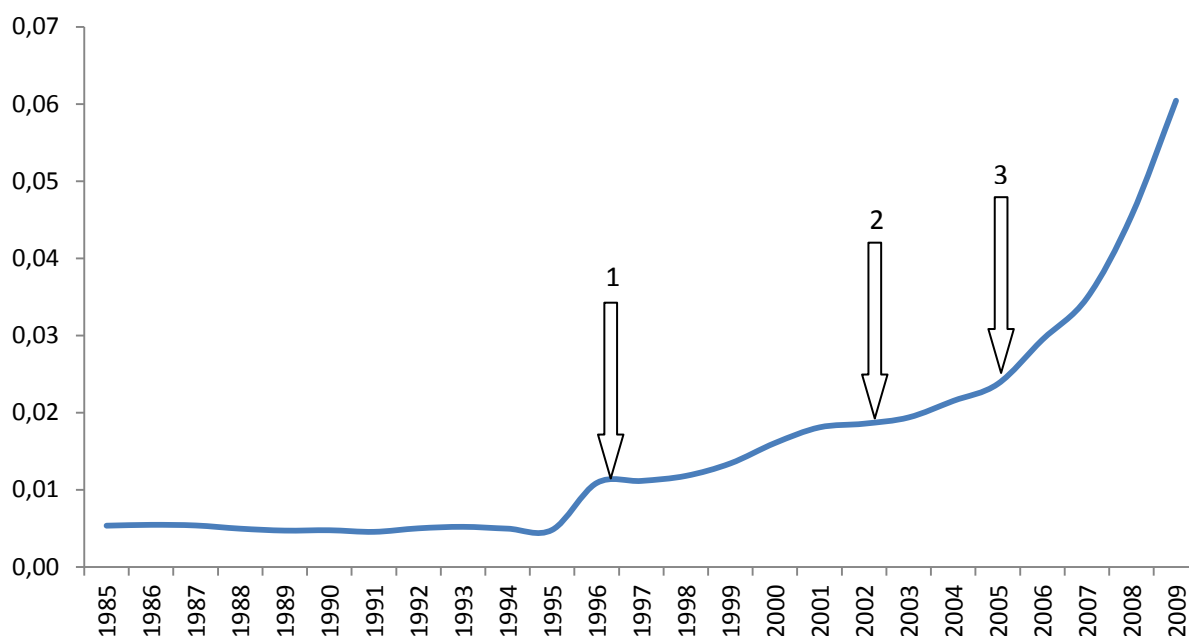
1.2.5. Wielrennen/sportief fietsen

Met betrekking tot het wielrennen kunnen we stellen dat Vlaanderen een aanzienlijke topsporttraditie heeft. Bekende renners als Eddy Merckx, Rik Van Looy, Eric De Vlaeminck, Philippe Thys, Briek Schotte en vele anderen hebben het wielrennen tot en met de jaren zeventig gedomineerd. De Vlaamse renners van de jaren negentig staken daarentegen eerder schril af tegen de toprenners die Vlaanderen decennialang had voortgebracht (toen het wielrennen evenwel een minder gemonialiseerde sport was). Successen in het rondewerk bleven achterwege en met uitzondering van Johan Museeuw wonnen Vlaamse renners nog zelden een klassieker of een wereldkampioenschap. In de onderstaande figuur zien we een stijging van het aantal clubgeorganiseerde fietssporters (i.c. het aantal leden van de Vlaamse Wielrijdersbond (VWB) en de Wielerbond Vlaanderen (WBV)) in het jaar 1995, het jaar voordat Johan Museeuw wereldkampioen werd.

Ook in het eerste decennium van de 21ste eeuw zijn de successen minder groot dan in de decennia vóór de jaren tachtig. Axel Merckx behaalde weliswaar brons op de Olympische Spelen van Athene in 2004 en renners als Philippe Gilbert en Stijn Devolder wisten nog enkele klassiekers op hun naam te schrijven. Daarnaast behaalde Tom Boonen de wereldtitel in 2005, wist hij verscheidene ritten te

winnen in de Ronde van Frankrijk (en een groene trui) en won hij bovendien vele (kassei)klassiekers. Wanneer we naar Figuur 5.5 kijken, zien we echter een enorm sterke stijging van de populariteit van de clubgeorganiseerde fietssport sinds de eeuwwisseling. Deze stijging toeschrijven aan de eerder bescheiden topsportsuccessen, lijkt niet geloofwaardig. Mogelijk speelt in de stijging ook het succes van veldrijders als Sven Nys en Bart Wellens en een baanwielrenner als Iljo Keise. Toch menen we te mogen stellen dat bij het wielrennen het topsportsucces niet de hoofdoorzaak zijn van de gestegen populariteit. Net als bij de loopsport (supra) is immers ook bij het sportief fietsen sprake van een tweede fietsgolf (Scheerder e.a., 2011c).

Figuur 5.5 Evolutie van het aantal leden van de Vlaamse Wielrijdersbond (VWB) en de Wielerbond Vlaanderen (WBV) ten opzichte van het totale aantal clubsporters (1985-2009)

¹ Johan Museeuw wordt wereldkampioen in Lugano.

² De wereldkampioenschappen wielrennen en veldrijden worden in Zolder georganiseerd.

³ Tom Boonen beleeft zijn 'wonderjaar' met onder meer overwinningen in het wereldkampioenschap te Madrid, de Ronde van Vlaanderen en Parijs-Roubaix.

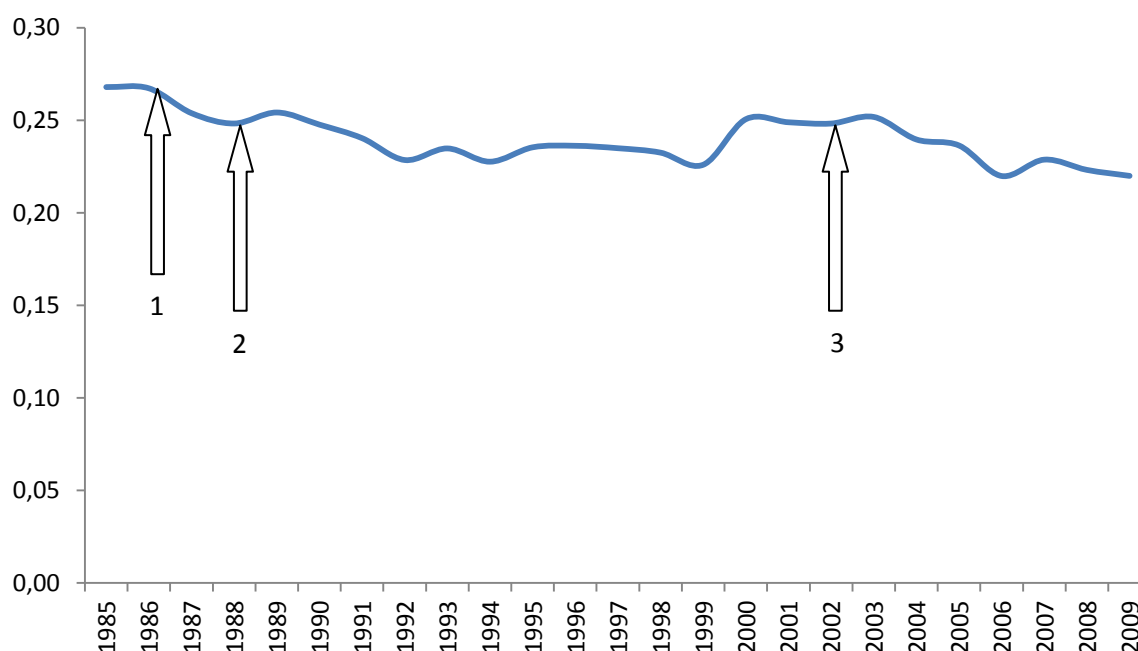
1.2.6. Voetbal

Met betrekking tot het voetbal kan men stellen dat er de laatste jaren weinig successen geboekt zijn. Zowel de nationale ploeg als de Belgische clubs presteerden gedurende het afgelopen decennium zwak op internationaal vlak. In de periode tot en met 2002 kunnen we weliswaar enkele lichtpunten opmerken. Zo haalden de Rode Duivels in 2002 als enige ploeg samen met Brazilië voor de zesde opeenvolgende keer de eindfase in de wereldbeker. Van de zes WK-campagnes kunnen we echter enkel de editie van 1986 als een succes bestempelen, toen de Rode Duivels de vierde plaats

behaalden. Op Europees vlak onthouden we de winst van KV Mechelen in de Beker voor Bekerwinnaars (1988) en de (halve) finale plaatsen in Europese bekercups van Anderlecht, Antwerpen en wederom KV Mechelen in diezelfde periode.

Uit Figuur 5.6 blijkt dat de successen van 1986 tot 1990 weinig invloed hebben gehad op het aantal aangesloten leden bij voetbalfederaties. Indien er sprake was van een evolutie sinds 1986, is het een daling van het aantal leden. De malaise sinds 2002 wordt schijnbaar wel weerspiegeld in het aantal aangesloten leden, al kunnen we – gezien de grote fluctuaties – vermoeden dat het hier eerder om toevallige stijgingen en dalingen gaat. Daarnaast is duidelijk dat het voetbal – als meest populaire clubsport – reeds zeer sterk is uitgebouwd, waardoor het voor deze sport relatief moeilijker is om haar aandeel uit te breiden (zie ook Van Bottenburg, 2003).

Figuur 5.6 *Evolutie van het aantal leden van een voetbalfederatie in Vlaanderen ten opzichte van het totale aantal clubsporters (1985-2009)*

¹ De Rode Duivels behalen de vierde plaats op het wereldkampioenschap in Mexico.

² KV Mechelen wint Europacup II.

³ De nationale ploeg haalt (voor de tot op heden laatste keer) de eindronde van een groot toernooi.

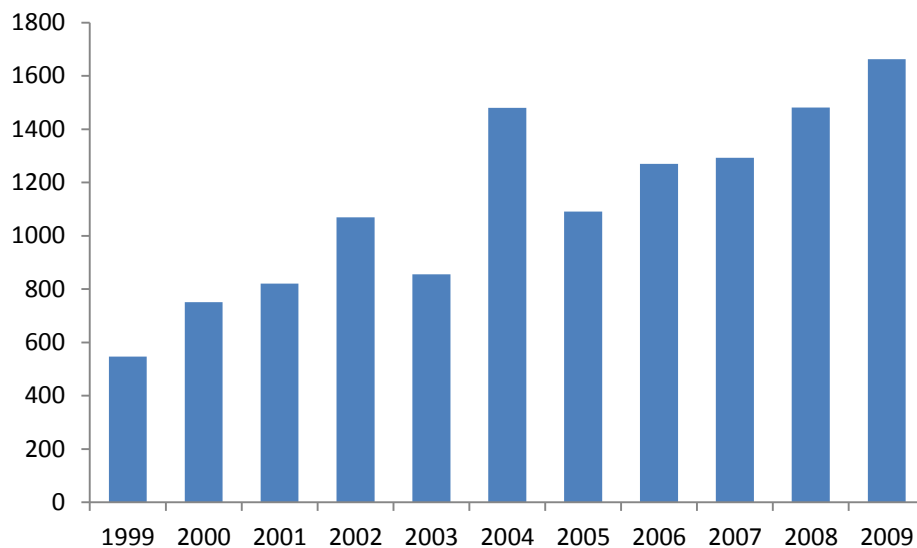
2. Mediasport

Nu we voor een aantal sporten een beeld hebben op de mogelijke wederzijdse invloed tussen topsport en breedtesport, bestuderen we in wat volgt de rol die het medium televisie kan spelen in de relatie tussen topsport en breedtesport (i.c. clubsport). Televisie bekleedt binnen de huidige

samenleving een belangrijke rol als vrijetijdsmedium en sport heeft hierin een aanzienlijk aandeel. De relatie tussen topsport, media en clubsport (breedtesport) is redelijk complex. Het is immers moeilijk om te bepalen waar oorzaak dan wel gevolg liggen.

Uit Figuur 5.7 blijkt dat er een duidelijke, positieve evolutie is van de algemene zendtijd besteed aan sport. Zoals uit onze eerdere analyse van het clubsportlandschap mag blijken (zie Scheerder e.a., 2011a), gaat deze stijging in zendtijd niet gepaard met een stijging van het aantal clubsporters, maar wel met een toenemend aantal breedtesporters, en dus ongeacht het verband waarin de sportparticipatie plaatsvindt.

Figuur 5.7 Evolutie van het aantal uren zendtijd voor sport op de VRT (1999-2009)

Bron: Devriendt (2010)

2.1. Invloed van zendtijd op het aantal breedtesporters en topsporters

Televisie kan een mediërende rol spelen in de relatie tussen topsport en breedtesport. Indien het publiek niet op de hoogte is van topsportsuccessen, is het weinig waarschijnlijk dat deze successen invloed hebben op de breedtesport. Op deze manier is het medium televisie (media-aandacht) een belangrijke voorwaarde voor onze voorgaande analyses die de invloed van topsport op breedtesport in kaart trachtten te brengen. Een goed voorbeeld van deze hypothese zijn de prestaties van Bart Swings, die reeds op zeer jonge leeftijd tot de wereldtop in het skeeleren (niet-Olympische sport) behoorde. Toch werd hij pas in 2011 bij het grote publiek bekender, toen hij als schaatser (Olympische sport) enkele mooie prestaties behaalde. Schaatsen krijgt in onze contreien immers meer media-aandacht dan skeeleren. Het is bijgevolg niet ondenkbaar dat de populariteit van een bepaalde sport (sneller) toeneemt naarmate er topsportsuccessen worden geboekt én de media

hierbij als een katalyserende factor kan optreden. Topsportsuccessen kunnen immers enkel invloed hebben op het aantal breedtesporters, indien de bevolking op de hoogte wordt gebracht van topsportprestaties.

2.1.1. Relatie tussen zendtijd en breedtesport

Irlinger (1994) en Stokvis (2003) concluderen op basis van hun onderzoek dat kijken naar topsport nauwelijks gevolgen heeft voor het aantal beoefenaars van de sport. Niet zozeer het kijken naar sport zou aanzetten tot actieve sportbeoefening, doch mensen die een bepaalde sport beoefenen zouden wel een meer dan gemiddelde interesse hebben om 'hun' sport ook via de media te volgen. Ondanks de bevindingen van Irlinger en Stokvis is het mogelijk dat televisie op zich een belangrijke rol kan spelen. Velen zijn van oordeel dat een kleine sport kan uitgroeien tot een grote participatiesport (breedtesport) door toedoen van media-aandacht (Devriendt, 2010). Sporten die op televisie komen, maken immers impliciet reclame voor de eigen sport. Zoals overal geldt ook hier immers de leuze: onbekend maakt onbemind. In het jaarverslag van de openbare omroep kunnen we in 2005 lezen dat de VRT 'intensief aandacht wil besteden aan grote en kleine sporten om zo de Vlaming aan te zetten tot actieve sportbeoefening' (VRT, 2005). Bij de sportprogrammering komen 'grote' sporten aan bod op het open net (één of Canvas). De zogenaamde 'kleinere' sporten worden enkel uitgezonden op Canvas+, wat eveneens een punt van kritiek is van vele kleinere sporten. Hoewel het mogelijk is dat zendtijd tot een grotere participatie leidt, tonen sporten als aerobics, fitness en Nordic walking aan dat media-aandacht juist niet noodzakelijk is om uit te groeien tot een populaire participatiesport.

Mogelijk is er (daarnaast) sprake van een omgekeerde relatie, namelijk dat het aantal beoefenaars bepaalt in welke mate sport op televisie wordt bekeken. Indien er een grotere vraag is naar een bepaalde sport, kan men ervan uitgaan dat deze sport vaker wordt uitgezonden. Hierbij kan men zich de vraag stellen of de belangstelling voor kijksport niet hoger ligt bij (frequente) sportbeoefenaars. Een aantal studies hebben aangetoond dat er een samenhang bestaat tussen het aantal uren sportbeoefening en de tijd die besteed wordt aan het bekijken van sport (zie bijvoorbeeld Shank & Beasley, 1998). Er zou dus een versterkend effect bestaan tussen actieve en passieve sportbeoefening, waardoor we kunnen stellen dat het aantal breedtesporters (mede) bepaalt of een sport al dan niet wordt uitgezonden. Voor voetbal, wielrennen en tennis zou dit alvast het geval zijn, voor gemotoriseerde sporten als autosport en motorcross dan weer juist niet. Stokvis (2003) situeert de oorzaak van deze relatie echter in de mogelijkheid om mee te leven met deze sporten vanuit de eigen ervaring. Zo hebben vele mensen ervaring met autorijden en fietsen, hetgeen een basis geeft om mee te leven met Formule 1-piloten en wielrenners.

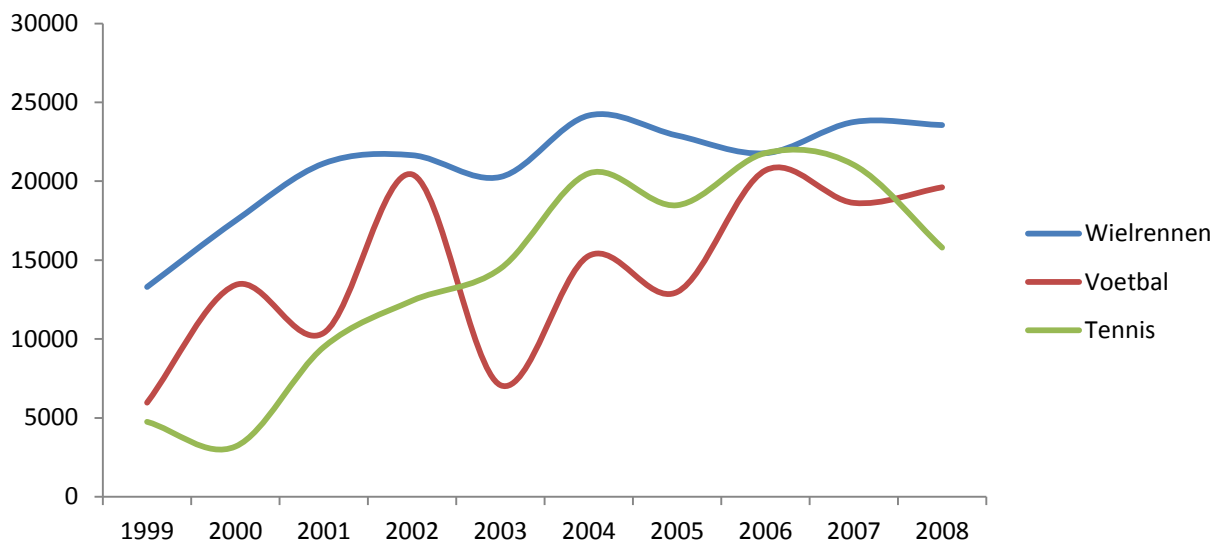
2.1.2. Relatie tussen zendtijd en topsport

Het in beeld brengen van een bepaalde sport zou ervoor kunnen zorgen dat het topsportsucces van een bepaalde sport toeneemt. De kijkers fungeren immers als afnemers van het product 'kijksport', waardoor topsporters geld kunnen verdienen om hun sport als beroep uit te oefenen. Kijksport is immers gebaseerd op economische principes: hoe meer kijkers, hoe meer inkomsten van uitzendrechten, de verkoop van kaartjes en sponsoring, en hoe meer geld er vervolgens beschikbaar is om de topsporters van de sporttak in kwestie te financieren en op te leiden. Kleinere sporten klagen dat ze niet voldoende media-aandacht krijgen. Hierdoor kunnen ze minder sponsors aantrekken, wat een negatieve impact heeft op de groei van de respectieve sport (op hoog niveau).

Omgekeerd is het natuurlijk ook mogelijk dat bepaalde sporten pas zendtijd krijgen op het moment dat er zich topsportprestaties voordoen. De aanwezigheid van een Belgische topper speelt een belangrijke rol bij de programmering door een Vlaamse zender. Hierdoor komt een sport als golf bijna niet op televisie, terwijl sporten als motorcross en veldrijden wel worden uitgezonden (Devriendt, 2010). Zo steeg het aantal zenduren tennis aanzienlijk sinds 2001, het jaar van de grote doorbraak van Kim Clijsters en Justine Henin. Nochtans gaat deze stelling niet voor alle sporten op. Zo krijgt Formule 1 veel zendtijd, terwijl er geen enkele Belg in het afgelopen decennium een vast zitje in een F1-bolide heeft kunnen verwerven. Toch kunnen we ook hier een tendens ontwaren. Wereldwijd kijken er 350 miljoen mensen per race, waarmee Formule 1 na het WK voetbal en de Olympische Spelen het best bekeken sportevenement ter wereld is. In Vlaanderen scoort Formule 1 echter niet zo hoog qua kijkcijfers, misschien door de afwezigheid van Belgische (Vlaamse toppers). Het seizoen 2011 kan hier verhelderend zijn: mogelijk gaat de deelname van Jérôme D'Ambrosio gepaard met een stijging van de kijkcijfers in Vlaanderen.

Uit Figuren 5.8 en 5.9 blijkt duidelijk dat zendtijd voornamelijk het gevolg is van topsportprestaties, en niet omgekeerd. Rekening houdend met de Olympische jaargangen 2004 en 2008, zien we bijvoorbeeld een steile opgang van het aantal uren zendtijd in tennis en atletiek, samen met de opkomst van enerzijds Kim Clijsters en Justine Henin, en anderzijds onder meer Tia Hellebaut, Kim Gevaert en de gebroeders Borlée. Na het afscheid van onze toptennissers, zien we bovendien een sterke daling in het aantal uren zendtijd dat aan tennis werd besteed.

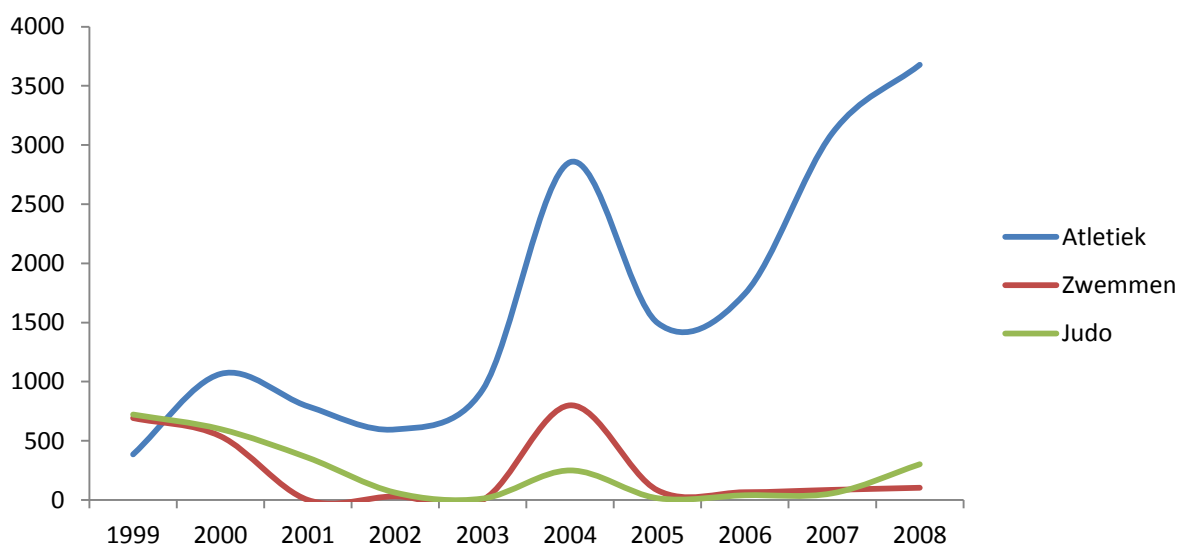
Figuur 5.8 Evolutie van het aantal uren zendtijd op de VRT voor wielrennen, voetbal en tennis (1999-2008)

Bron: eigen bewerking op basis van Devriendt (2010)

In Figuur 5.9 worden de sporten opgenomen die iets minder uitzenduren krijgen dan de grote drie. Bij atletiek zien we een stijging van het aantal zenduren. Voor sporten als zwemmen en judo zien we daarentegen een daling na de jaren negentig. In vergelijking met de negentigerjaren waren het aantal topsportprestaties gedurende het afgelopen decennium dan ook relatief zwak voor deze twee sporten. De lichte piek voor deze sporten anno 2004 kan verklaard worden door de aandacht die er voor deze sporten was tijdens de Olympische Spelen van Athene.

Figuur 5.9 Evolutie van het aantal uren zendtijd op de VRT voor atletiek, zwemmen en judo (1999-2008)

Bron: eigen bewerking op basis van Devriendt (2010)

3. Besluit

Eerst en vooral willen we wijzen op de beperkingen van de methode die in dit hoofdstuk werd gebruikt. Voor het effectief bepalen van de relatie tussen topsport en breedtesport, moeten we bijvoorbeeld rekening houden met verschillende omgevingsfactoren. Op basis van onze gegevens is het immers niet mogelijk om te bepalen of de groei van een bepaalde sport de oorzaak of het gevolg is van topsportsucces, of andere oorzaken heeft. Een tweede beperking is het feit dat we geen rekening houden met stijgingen in de sportparticipatie buiten clubverband. Zo lijkt de hypothese niet onwaarschijnlijk dat kinderen bijvoorbeeld onderling een partijtje voetbal spelen als gevolg van een overwinning van de Rode Duivels, maar dat ze zich hiervoor niet aansluiten bij een voetbalclub. Een derde factor die het onderzoek naar de invloed van topsport op breedtesport mogelijk beïnvloedt, is de potentiële voorbeeldfunctie van buitenlandse atleten. Vele Vlaamse jongeren spiegelen zich bijvoorbeeld aan successen van de voetballer Messi of de sprinter Bolt, in plaats van aan de prestaties van Vlaamse topsporters.

Toch kunnen we op basis van de resultaten vermoeden dat er een zekere wisselwerking bestaat tussen topsport en breedtesport, maar dat deze wisselwerking moet worden gerelativeerd. Enerzijds lijkt het logisch dat breedtesporters noodzakelijk zijn om te komen tot topsportsucces, al blijkt uit onze resultaten niet dat er een significant verband bestaat tussen het aantal clubsporters en de score op topsportgebied. Anderzijds is het mogelijk dat prestaties van topsporters – mits voldoende media-aandacht – invloed hebben op de sportparticipatie in de breedte. De analyse van zwemmen, atletiek en tennis lijken deze hypothese gedeeltelijk te ondersteunen, zij het met enkele kanttekeningen. Zo lijkt de invloed van topsportsucces op breedtesport meestal van korte duur te zijn. Mogelijk is dit het gevolg van de ‘tijdelijke’ gebruikers (zappers), die bij topsportsucces op de trein springen maar nadien voor een andere (sport)activiteit opteren. Daarnaast is het mogelijk dat we verbanden zoeken die er niet zijn: de stijging van de populariteit van atletiek lijkt het gevolg van de prestaties van onder meer Kim Gevaert, maar in het buitenland blijkt de populariteit van loopsport eveneens enorm te zijn toegenomen. Van Bottenburg (2003) komt tot gelijkaardige conclusies, maar voegt nog een extra kanttekening toe. Zo vindt hij geen effecten bij oudere, reeds ontwikkelde sporten, maar wel bij kleinere, opkomende sporten (bijvoorbeeld darts en Raymond van Barneveld). De algemene conclusie van deze auteur luidt dat topsport en breedtesport zich in een verschillende richting ontwikkelen, maar dat ze wel gedeeltelijk effecten op elkaar (blijven) uitoefenen.

HOOFDSTUK 6

DOELGROEPEN EN DE CLUBGEORGANISEERDE SPORT: DE CASUS VAN G-SPORT

In voorgaande hoofdstukken werd het aanbod van de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen uitgebreid in kaart gebracht. Het is echter belangrijk om stil te staan bij de vraag in welke mate *alle* inwoners van Vlaanderen terechtkunnen bij dit sportaanbod, ook specifieke doelgroepen.

Vanuit de overheid wordt reeds enkele decennia een Sport voor Allen-beleid gevoerd, en de nadruk hierop is de laatste jaren opnieuw vergroot. In het decreet Sport voor Allen-beleid (Vlaamse overheid, 2007) worden gemeenten er expliciet toe aangezet om aandacht te besteden aan diversiteit en toegankelijkheid in het gemeentelijk sportbeleidsplan. Provincies worden aangespoord beleidsmaatregelen te voorzien in het provinciaal sportbeleidsplan ter ondersteuning en stimulering van bijzondere doelgroepen, met name mensen met een handicap (cf. BMS 8).

Ook sportfederaties worden evenwel uitdrukkelijk aangemoedigd om aandacht te hebben voor specifieke doelgroepen, en dit door middel van de Facultatieve Opdracht Prioriteitenbeleid (Vlaamse overheid, 2001). Het prioriteitenbeleid heeft als doel de participatie van bijzondere doelgroepen en hun aansluiting bij een sportclub te bevorderen (Vlaamse overheid, 2001). Het eerste prioriteitenbeleid (2003-2004) legde de focus op mensen van allochtone origine, terwijl het huidige prioriteitenbeleid (2009-2012) zich toespitst op senioren.³¹ Aangezien een analyse van het aanbod voor alle doelgroepen ons binnen dit kader te ver zou leiden, werd er voor gekozen om in voorliggend hoofdstuk stil te staan bij de doelgroep die in 2006-2008 werd belicht in het prioriteitenbeleid, met name personen met een handicap.

Over het sportaanbod voor (en de participatie van) personen met een handicap – vaak G-sport genoemd - is tot hiertoe weinig bekend, althans wat betreft de deelname in het reguliere sportaanbod. Op basis van een recente bevraging van de reguliere sportfederaties³² kan hier echter

³¹ Voor een overzicht van de doelgroepen van het prioriteitenbeleid, en het aantal sportfederaties dat hierop heeft ingetekend, zie de Tabel in bijlage.

³² De gegevens voor dit onderzoek werden verzameld in het kader van een masterproef (Steurs, 2011) en een onderzoeksstage (Vanhove, 2011).

een overzicht worden geboden van het clubgeorganiseerde sportaanbod voor personen met een handicap.

In een eerste paragraaf van dit hoofdstuk volgt een meer concrete afbakening van de doelgroep: wie wordt gerekend onder ‘personen met een handicap’? Hoe groot is het aandeel van mensen dat tot deze groep behoort? En om wat voor ‘handicap’ of beperking gaat het hier? Vervolgens wordt in een tweede paragraaf kort ingegaan op sportdeelname van personen met een handicap. In een derde paragraaf komt het ‘continuüm G-sport’ aan bod, een kader dat werd ontwikkeld door het G-forum Vlaanderen. Dit biedt een interessant perspectief om de visie en aanpak van G-sport beter te kunnen plaatsen. In een vierde en vijfde paragraaf wordt het sportaanbod voor personen met een handicap besproken. Meer specifiek gaat het om het clubgeorganiseerde aanbod voor mensen met een handicap in Vlaanderen. Dit wordt geanalyseerd op het niveau van de federaties. In de bespreking van het aanbod voor G-sporters, wordt er een onderscheid gemaakt tussen het aanbod van de door Bloso erkende sportfederaties die zich specifiek tot G-sporters richten enerzijds – dit vormt het onderwerp van de vierde paragraaf – en het aanbod voor G-sporters binnen de reguliere sportfederaties anderzijds, wat in de vijfde paragraaf wordt besproken. Op andere initiatieven voor G-sporters (bijvoorbeeld vanwege de gemeentelijke of provinciale sportdiensten) wordt niet verder ingegaan, aangezien dit geen deel uitmaakt van de clubgeorganiseerde sport.

1. G-sport

1.1 Afbakening van de doelgroep ‘G-sporters’

G-sport kan worden omschreven als “elke sportparticipatie uitgeoefend door personen met een handicap” (Cossaer, 2010). Maar wanneer spreekt men van ‘personen met een handicap’, of überhaupt van een handicap? Verschillende definities van een ‘handicap’ zijn mogelijk. Deze verschillen niet alleen regionaal, maar ook naargelang de context (Mabbett, 2005).

Een belangrijk aanknopingspunt in de definitie van een handicap of beperking, is het Verdrag inzake ‘Rechten van personen met een handicap’ van de Verenigde Naties (2006). In dit Verdrag wordt een beperking gedefinieerd als iets wat “voortvloeit uit de wisselwerking tussen personen met functiebeperkingen en sociale en fysieke drempels” en “hen belet ten volle, effectief en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving” (VN, 2006, preambule). Belangrijk hierbij is dus niet enkel de beperking op zich: het feit dat de beperking belemmerend werkt voor maatschappelijke participatie staat centraal. Dit vindt men ook terug in de definitie voor personen met een handicap die gehanteerd wordt door de Vlaamse Liga Gehandicaptensport (VLG). Deze

definitie, gebaseerd op het VN-verdrag, luidt als volgt: “personen met een handicap omvat personen met langdurige fysieke, psychische, verstandelijke of zintuiglijke beperkingen die hen in wisselwerking met diverse drempels kunnen beletten volledig, daadwerkelijk en op voet van gelijkheid met anderen te participeren in de samenleving en meer bepaald de sportparticipatie” (VLG, 2011). Dit is de definitie die ook in deze bijdrage wordt gehanteerd.

Het VN-Verdrag stipuleert verder dat men zich rekenschap dient te geven van de diversiteit van personen met een handicap (VN, 2006). Een eerste stap hierbij is alvast het onderkennen van de verschillende soorten beperkingen. Hierbij onderscheidt men meestal auditieve, visuele, motorische, verstandelijke en psychische beperkingen. Auditieve, visuele en motorische beperkingen worden soms ook samen onder de noemer ‘lichamelijke beperkingen’ geplaatst. Een combinatie van verschillende beperkingen komt uiteraard ook voor. In de vierde paragraaf van dit hoofdstuk komt het G-sportaanbod specifiek naar type beperking aan bod.

Een vaak voorkomende vraag betreft hoeveel mensen uiteindelijk tot de totale groep van personen met een handicap behoren. Het antwoord op deze vraag is niet eenduidig, en hangt af van de definitie die wordt gehanteerd. Zoals Verbelen, Samoy en Van Geel (2005) stellen, is het volgens de huidige wetenschappelijke opvattingen juist om ‘handicapsituaties’ te tellen, eerder dan ‘personen met een handicap’. Hierbij gaat het dan om situaties waarbij personen niet alleen een beperking ervaren, maar hierdoor ook problemen ondervinden in hun participatie aan het maatschappelijk leven. Dit komt ook overeen met de focus op participatie in de definitie, eerder dan de beperking op zich (cf. supra). Zich baserend op resultaten van diverse enquêtes komen Verbelen, Samoy en Van Geel (2005) tot een schatting dat 10,3 à 14,0 procent van de min65-jarigen een beperking ondervindt in het dagelijks leven.^{33,34} Wanneer men spreekt over personen met een beperking, beschouwt men vaak enkel de min65-jarigen, en dit om abstractie te maken van functiebeperkingen die als ‘ouderdomsverschijnselen’ kunnen worden beschouwd.

1.2 Sportdeelname bij personen met een handicap

De algemene sportdeelname bij personen met een handicap in Vlaanderen is moeilijk te schatten. In ieder geval valt aan te nemen dat de sportparticipatie lager ligt bij personen met een handicap, in vergelijking met de totale bevolking. Zo blijkt uit een recent onderzoek van Vos en Scheerder (2009) naar sportparticipatie in de stad Antwerpen dat - controlerend voor andere achtergrondkenmerken zoals geslacht, leeftijd, opleidingsniveau en gezinssituatie - personen met een handicap of ziekte een

³³ Naargelang het databestand (PSBH, Gezondheidsenquête, Socio-economische enquête, EAK, ESS of APS-survey) verschilt de ondergrens: vijftien, zestien of achttien jaar.

³⁴ Het gaat om gegevens die betrekking hebben op de jaartallen 1997, 1998, 2000, 2001, 2002 en 2003.

derde minder kans hebben om tot de groep van intensieve sportparticipanten te behoren. Personen met een gezondheidsprobleem en/of handicap zijn ondervertegenwoordigd in de groepen met een hogere frequentie van sportbeoefening. Op basis van deze cijfers kan echter geen onderscheid worden gemaakt tussen een gezondheidsprobleem en een handicap. Onderzoek uit Nederland, dat zich specifiek richt op mensen met een handicap, bevestigt evenwel dit beeld. Aan de hand van data uit het Aanvullend Voorzieningengebruik Onderzoek (2007) kan worden gesteld dat mensen met een handicap aanzienlijk vaker sportinactief zijn, in vergelijking met mensen zonder handicap (zie Van Lindert & Van Den Dool, 2011).

Uit het onderzoek van Vos en Scheerder (2009) bij 16- tot 80-jarigen blijkt verder dat een gezondheidsprobleem of een handicap in de top drie staat van meest voorkomende redenen voor niet-deelname aan sport. Terwijl 'geen interesse' en 'geen tijd' het vaakst als reden worden opgegeven om niet aan sport deel te nemen, komt 'Gehinderd worden door een gezondheidsprobleem of handicap' op de derde plaats.

Vaak kunnen personen met een handicap slechts aan sport deelnemen indien er een specifiek aanbod wordt georganiseerd. Dit geldt echter niet voor alle mensen met een beperking. Vooraleer wordt ingegaan op de beschikbaarheid en de kenmerken van het G-aanbod in de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen, wordt in de volgende paragraaf stilgestaan bij de vraag in welke mate een specifiek G-aanbod al dan niet noodzakelijk of wenselijk is. Het continuüm G-sport vormt hierbij een belangrijke leidraad.

1.3 Het 'continuüm G-sport'

Het continuüm G-sport, dat ontwikkeld werd door het G-forum³⁵, schetst de verschillende mogelijkheden voor sportbeoefening voor personen met een handicap. Hierbij staat de eigen keuze van de G-sporter telkens centraal. Volgens de visie van het G-forum moet elke sporter met een beperking zelf kunnen kiezen, binnen de eigen mogelijkheden en interesses, in welke context hij of zij wil sporten. Het continuüm van 'G-sportmogelijkheden' wordt bepaald door vier factoren, met name de aard van de handicap (auditief, visueel, motorisch, verstandelijk, psychisch of meervoudig), de aard van de sporttak (individuele sport, groepssport, specifieke G-sporttak), het niveau van het sportaanbod (recreatief, competitief of topsport) en de aard van integratie (exclusief, G-afdeling of inclusief). Het is deze laatste factor die in feite de spil van het continuüm vormt.

³⁵ Het G-forum Vlaanderen is een samenwerkingsverband tussen de drie door Bloso erkende G-sportfederaties, met name Psylos, Recreas en de Vlaamse Liga Gehandicaptensport (VLG). Het vormt een soort basis voor samenwerkingen met sportfederaties of de overheid en vervult hierbij ook een adviesfunctie.

Aan het ene eind van het continuüm staat een volledig *inclusieve* benadering, waarbij de sporter met een beperking aangesloten is bij een reguliere club en met valide sporters meedoet, zonder onderscheid. Indien sprake is van een teamsport, maakt de G-sporter dus integraal deel uit van een team met valide sporters (en mogelijk nog andere personen met een beperking). Wanneer men de sport beoefent op competitief niveau, impliceert een volledig inclusieve benadering ook dat de G-sporter deelneemt aan het reguliere competitieve circuit.

Aan het andere eind van het continuüm vindt men de geheel *exclusieve* benadering terug. De exclusieve aanpak wordt ook wel categoriaal aanbod genoemd. In dit geval doet een persoon met een handicap aan sport binnen een kader dat uitsluitend bestemd is voor personen met een handicap, en staat volledig los van de reguliere werking. Hier vindt men ook de G-sportspecifieke sporttakken terug, zoals bijvoorbeeld goalbal of boccia. Tussen deze twee uitersten zijn nog heel wat mogelijkheden. In het continuüm G-sport zoals dit door het G-forum Vlaanderen werd bepaald, spreekt men dan van *organisatorische integratie*. Dit kan verschillende vormen aannemen, bijvoorbeeld een G-ploeg die aan G-competities deelneemt, maar wel deelneemt aan het 'gewone' clubleven. Wat de aard van integratie betreft, komt organisatorische integratie volgens het G-continuüm dus overeen met een G-afdeling. Dit betekent dat personen met een handicap een aparte afdeling vormen binnen een reguliere sportclub. De locatie is dus dezelfde als bij validen, maar bijvoorbeeld het moment van training kan verschillen (Psylos, 2009).

2. Aanbod

2.1 G-sportfederaties

In Vlaanderen zijn drie door de Vlaamse overheid erkende G-sportfederaties actief, met name Psylos, Recreatief Aangepast Sporten (Recreas) en de Vlaamse Liga Gehandicaptensport (VLG). Deze sportfederaties richten zich voornamelijk tot personen met een beperking. Elk van deze federaties heeft een specifieke visie en missie, en verschilt ook gedeeltelijk in doelpubliek. In wat volgt worden de drie erkende G-sportfederaties afzonderlijk besproken.

2.1.1 Psylos

Psylos is de Vlaamse Federatie voor Sport en Recreatie in de Geestelijke Gezondheidszorg. Deze organisatie werd opgericht in 1971. Het gaat om een recreatieve sportfederatie. Psylos richt zich in de eerste plaats tot personen met een *psychische* beperking. De missie van Psylos luidt dan ook om de sportparticipatie van personen met een psychische beperking te verhogen, en stelt zich tot doel een kwalitatief sportaanbod te bieden om voor de sporters met een psychische beperking een zo

hoog mogelijke graad van integratie in het sportlandschap te bereiken (Psylos, 2011). Hierbij wordt zo veel mogelijk inclusief te werk gegaan – met andere woorden via integratie in het reguliere aanbod –, maar waar nodig wordt ook een apart, doelgroepspecifiek aanbod voorzien. Psylos streeft naar samenwerkingsverbanden met reguliere sportfederaties en vervult een brugfunctie voor doorstroming van haar leden naar het reguliere aanbod (Psylos, 2011). Er wordt getracht om zowel de algemene deelnamedrempels tot sportparticipatie als de drempels tot integratie van sporters met een psychische beperking in de reguliere sportsector weg te werken (Psylos, 2011). Psylos is vertegenwoordigd in alle Vlaamse provincies, en telt in totaal 41 clubs, samen goed voor ongeveer 3 471 leden (Blosso, Afdeling Subsidiëring, 2009). Ook sportpromotie en het organiseren van kaderopleiding en bijscholing komen bij Psylos aan bod (Cossaer, 2010).

2.1.2 *Recreas*

Recreatief aangepast sporten, of kortweg Recreas, is de grootste sportfederatie voor personen met een handicap en is verbonden aan de Socialistische Mutualiteiten. Recreas profileert zich als *recreatieve* sportfederatie en richt zich tot personen met een handicap, chronisch zieken en invaliden, en hun familie en vrienden (Recreas, 2011a). Hun missie is tweevoudig: enerzijds tracht Recreas zoveel mogelijk personen met een handicap in Vlaanderen op regelmatige en kwaliteitsvolle wijze aan recreatiesport te laten deelnemen; anderzijds wordt ook sensibilisatie nagestreefd. Recreas wil instaan voor een breed en laagdrempelig aanbod, in de sporen van de Sport voor Allen-ideologie (Recreas, 2011a).

Net als bij Psylos wordt, waar mogelijk en gewenst door de sporter in kwestie, zo veel mogelijk een inclusieve aanpak nagestreefd. Deze doelstelling wordt expliciet gesteld, en vloeit voort uit hun maatschappijvisie omtrent de integratie van mensen met een handicap. Recreas onderhoudt eveneens samenwerkingsverbanden met reguliere sportfederaties. In feite wordt zowel inclusie *in* als inclusie *door* sport door Recreas vooropgesteld. Daarnaast erkent Recreas dat inclusief sporten niet voor alle G-sporters mogelijk is. Hun standpunt hierin is dat het toekomt aan de persoon met een beperking om uit te maken waar hij of zij zich op het ‘continuüm G-sport’ wil plaatsen. Recreas telt in totaal 105 sportclubs, waaronder ook 23 sportclubs voor kinderen (Recreas Kids) (Recreas, 2011b). Geheel conform hun inclusieve visie zijn niet alleen kinderen met, maar ook kinderen zonder handicap welkom. Als federatie telt Recreas 3 966 leden (Blosso, Afdeling Subsidiëring, 2009).

2.1.3 *Vlaamse Liga Gehandicaptensport*

De Vlaamse Liga Gehandicaptensport (VLG) richt zich tot personen met een handicap en heeft als missie naar normalisatie te streven op het vlak van en door middel van aangepaste bewegingsactiviteiten en aangepast sporten (VLG, 2011). In tegenstelling tot Psylos en Recreas is de

VLG een unisportfederatie. De VLG biedt zowel een recreatief als een competitief sportaanbod. Ongeveer de helft van de leden van de VLG beoefent sport louter op recreatief niveau, terwijl de andere helft in competitief verband aan sport doet (VLG, 2011). Ook topsport behoort tot het actieterrein van de VLG. Begeleiding van elitesporters en beloftevolle atleten in hun voorbereiding op, en deelname aan internationale wedstrijden (EK, WK, Paralympics), maakt expliciet deel uit van het takenpakket. Hierin onderscheidt VLG zich duidelijk van de twee overige erkende G-sportfederaties. Als unisportfederatie categorie C³⁶ is de VLG de enige federatie die elitesporters en beloftevolle jongeren kan begeleiden bij hun deelname aan de Paralympische Spelen (VLG, 2009). Verder komt ook promotie, opleiding, clubondersteuning, etc. aan bod. Net als beide andere erkende G-sportfederaties onderhoudt ook de VLG samenwerkingsverbanden met reguliere sportfederaties. Dit is overigens één van de strategische doelstellingen in de beleidsnota (2009-2012) van de VLG. Ook bij de VLG is er dus sprake van zowel een ondersteuning van de eigen clubs, als van een streven naar samenwerking en verankering in het reguliere circuit.

De VLG telt 55 clubs, en 2 186 individuele leden (Blosio, Afdeling Subsidiëring, 2009). Ongeveer 45 procent van de leden zijn sporters met een verstandelijke handicap. Het aandeel van sporters met een fysieke handicap is van een vergelijkbare grootte. Daarnaast zijn negen op de honderd leden sporters met een visuele handicap. Sporters met een auditieve handicap vertegenwoordigen één procent van de leden van de VLG (VLG, 2011).

2.2 Aanbod voor G-sporters binnen reguliere sportfederaties

G-sportfederaties, samen goed voor 9 623 leden (Blosio, Afdeling Subsidiëring, 2009), zijn niet de enige aanbieders van clubgeorganiseerde sport waar G-sporters terecht kunnen. Zoals Vanlandewijck en Van de Vliet (2006) aangeven, kan men veronderstellen dat heel wat mensen met een beperking sportactief zijn binnen het reguliere clubcircuit in Vlaanderen. Indien men een volledig beeld wil schetsen van het G-sportlandschap in Vlaanderen, is het dus noodzakelijk om ook het (al dan niet specifieke) G-aanbod van reguliere sportfederaties in rekening te brengen. In wat volgt, wordt het aanbod voor G-sporters binnen reguliere sportfederaties geanalyseerd. Hierbij wordt allereerst besproken of sportclubs al dan niet een specifiek G-aanbod voorzien. Vervolgens wordt ingezoomd op federaties die aangeven een specifiek G-aanbod te hebben, en wordt dieper ingegaan op de

³⁶ In het decreet van 13 juli 2001 houdende de regeling van de erkenning en subsidiëring van de Vlaamse sportfederaties, de koepelorganisatie en de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding wordt een unisportfederatie categorie C als volgt gedefinieerd: *“een Vlaamse sportfederatie voor gehandicapten die in haar doelstelling en werking uitsluitend de organisatie, de promotie en de kwaliteitszorg van één of meer sporttakken op het oog heeft. Deze sporttakken komen voor op de sporttakkenlijst. De sportfederatie kan als enige, via haar nationale koepel, deelnemen aan de Paralympics. Deze Vlaamse sportfederatie heeft, via haar nationale koepel, een officiële affiliatie met het "International Paralympic Committee" (Vlaamse overheid, 2001).*

kenmerken en het bereik van dit aanbod. Ten derde komt aan bod in welke mate sportfederaties een beroep doen op G-sportfederaties. Tot slot wordt kort een blik op de toekomst geworpen, meer bepaald door na te gaan in hoeverre de reguliere sportfederaties die nog geen specifiek G-aanbod hebben, een G-aanbod overwegen voor de nabije toekomst.

Naast de G-sportfederaties, die hierboven reeds aan bod kwamen, telt Vlaanderen 88 erkende sportfederaties (Bloso, 2011). Met elk van deze federaties werd telefonisch contact genomen. Deze bevraging ligt aan de basis van de gegevens die hier worden gepresenteerd. 85 van de 88 sportfederaties beantwoordden de vragen, telefonisch (n=70) of per mail (n=15); drie federaties konden niet worden bereikt.³⁷ De percentages die hieronder volgen, werden telkens berekend op de groep van 85 federaties die deelnamen aan de bevraging.

2.2.1 Aan- of afwezigheid van een G-sportaanbod binnen de reguliere sportfederaties

Iets meer dan de helft van de sportfederaties (55,3%; 47 federaties) stelt momenteel geen specifiek G-aanbod ter beschikking (zie Figuur 6.1). Dit wil echter niet zeggen dat personen met een beperking per definitie niet terecht kunnen bij de clubs die verbonden zijn aan de federaties in kwestie. Heel wat federaties geven immers aan dat hun aanbod voor een groot deel toegankelijk is voor G-sporters. Hierbij zijn wellicht zowel de aard van de beperking als de kenmerken van de sport in kwestie bepalend. Op basis van de gegevens kan geen onderscheid worden gemaakt tussen sportfederaties waar mensen met een beperking niet terecht kunnen, en sportfederaties waar G-sporters op volledig inclusieve wijze aan clubgeorganiseerde sport deelnemen. Wel kan met zekerheid worden gesteld dat deze federaties geen G-afdelingen kennen binnen de sportclubs en geen specifiek aanbod hebben voor personen met een beperking. Ruim een op de drie federaties die niet in een specifiek aanbod voorzien (17 van de 47 federaties, 36,2%) geeft aan ooit overwogen te hebben om een aanbod te voorzien. Bij de overige 30 federaties (i.e. 63,8% van de federaties zonder specifiek aanbod) is dat niet het geval.

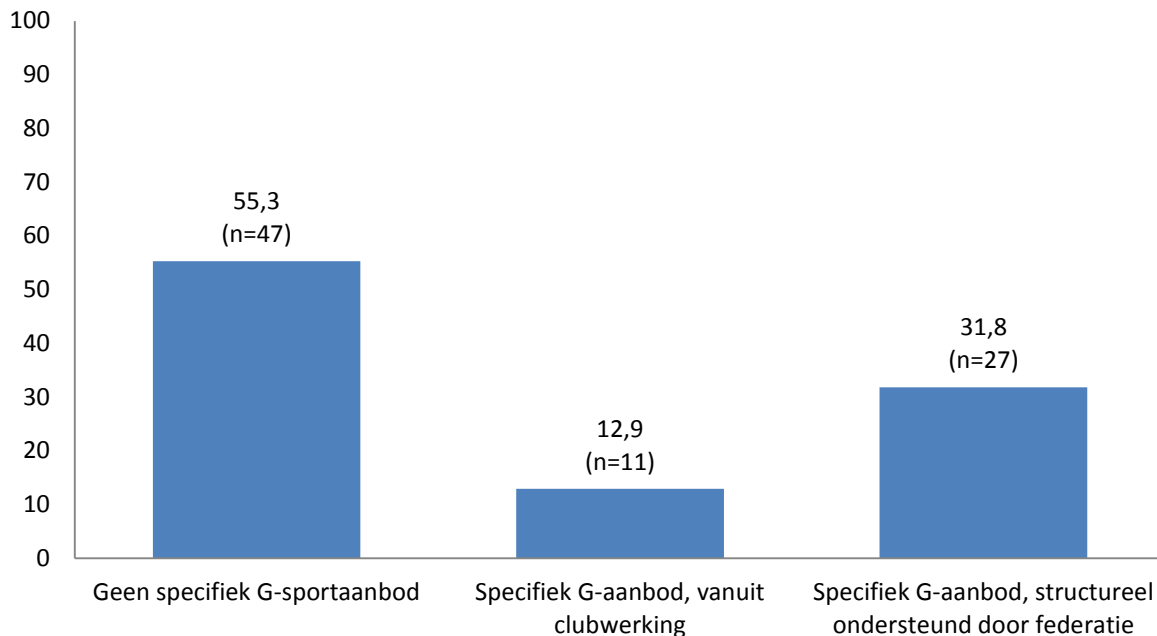
Omgekeerd blijkt dat iets minder dan de helft van de sportfederaties (44,7%; 38 federaties) over een specifiek G-sportaanbod beschikt. Bij elf federaties (12,9%) gaat het om een specifiek G-aanbod waarbij het initiatief bij de clubwerking ligt. Bij bijna een derde van de totale groep federaties (31,8%; 27 federaties) is er sprake van een specifiek G-aanbod dat structureel ondersteund wordt door de federatie (en eventueel vanuit de clubwerking)³⁸. Als er een G-aanbod is, wordt dit dus in de meeste

³⁷ Voor meer informatie omtrent de methodologie die bij de gegevensverzameling werd gehanteerd, zie Steurs (2011).

³⁸ De categorisering die hier wordt gehanteerd is exclusief: enkel federaties die aangeven dat er een specifiek aanbod is, maar dat dit niet structureel ondersteund wordt vanuit de federatie, worden in de categorie 'specifiek G-aanbod vanuit clubwerking' onderverdeeld. De groep 'specifiek G-aanbod, structureel ondersteund door federatie' kan dus ook federaties

gevallen structureel ondersteund vanuit de federatie. Dit is een indicatie dat de federatie als organisatie een belangrijke rol vervult in het inrichten van een specifiek G-aanbod binnen het reguliere circuit.

Figuur 6.1 G-aanbod bij de reguliere sportfederatie, in percentages (n=85)

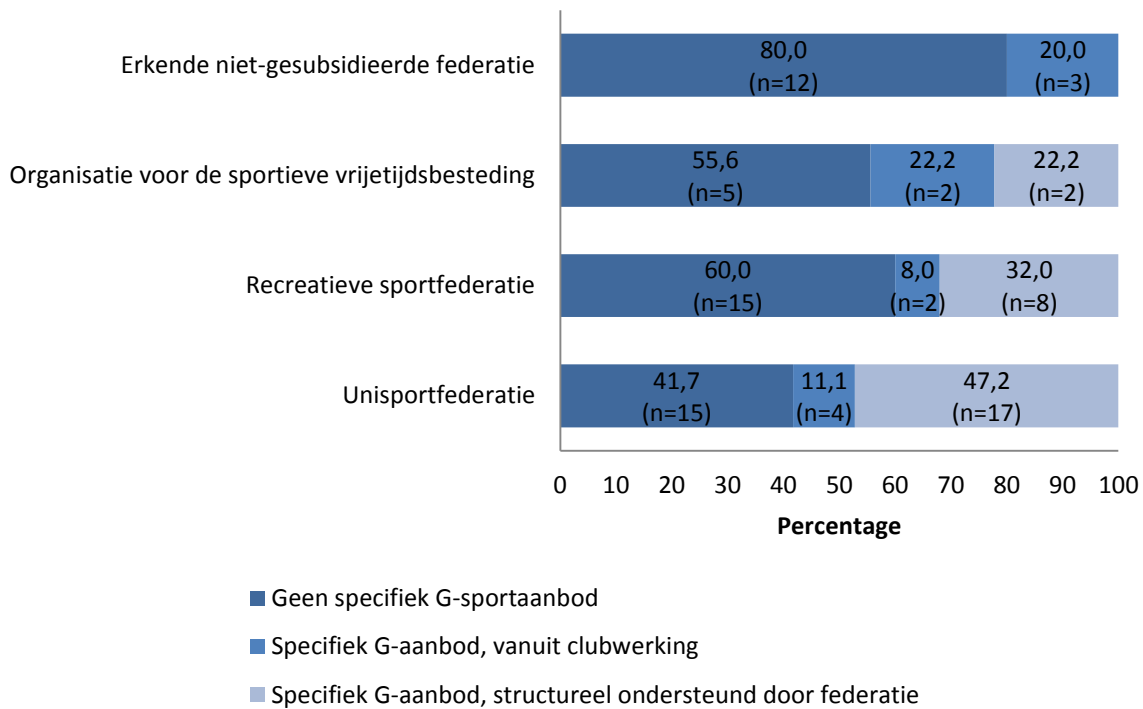

Bij de interpretatie van de hier gepresenteerde cijfers is het belangrijk om in het achterhoofd te houden dat de gegevens op het niveau van de federatie werden verzameld. Dit impliceert dat het percentage clubs met een specifiek G-aanbod wellicht lager ligt: niet alle clubs die deel uitmaken van een federatie met een specifiek G-aanbod, zullen immers in een dergelijk aanbod voorzien. Dit strookt met onderzoeksresultaten van Scheerder en Vos (2010a). Uit hun onderzoek is gebleken dat 7,8 procent van de sportclubs in Vlaanderen in een specifiek aanbod voor personen met een handicap voorziet.

In de clubgeorganiseerde sport maakt de Vlaamse overheid een onderscheid tussen unisportfederaties, recreatieve sportfederaties, organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding en erkende, niet-gesubsidieerde federaties. Figuur 6.2 geeft het G-aanbod van de sportfederaties weer naar het type federatie. Aangezien het om kleine aantallen gaat, is het vooral interessant om het relatieve aandeel tussen de verschillende types federaties te kunnen vergelijken. De percentages op zich zijn hierbij minder veelzeggend.

bevatten waarbij het initiatief vanuit de clubwerking is gekomen, mits ondersteuning door de federatie. Deze categorisering impliceert echter geen waardeoordeel over de kwaliteit of de effectiviteit van het aanbod.

Figuur 6.2 G-aanbod bij de reguliere sportfederaties, naar type sportfederatie, in percentages (n=85)

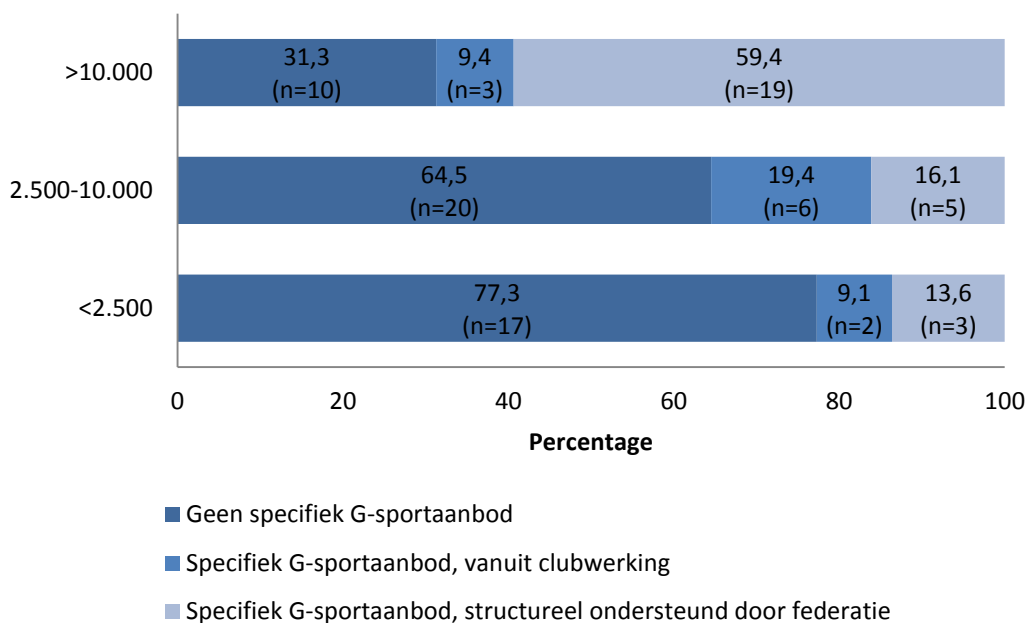

Aan de hand van Figuur 6.2 wordt duidelijk dat unisportfederaties relatief gezien het vaakst een specifiek G-aanbod voorzien. Ruim meer dan de helft van de unisportfederaties (58,3%, 21 federaties) geeft immers aan een specifiek aanbod voor G-sporters te hebben. In de meeste gevallen (17 van de 21 federaties) wordt dit structureel ondersteund door de federatie. Bij de recreatieve sportfederaties komt het organiseren van een specifiek G-aanbod minder frequent voor: slechts vier op de tien recreatieve federaties (40,0%, 10 federaties) bieden een specifiek G-aanbod. Wanneer er een specifiek aanbod is, wordt dit echter in de meeste gevallen structureel ondersteund door de federatie (8 federaties) net zoals bij de unisportfederaties. Bij de andere federaties, met name de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding en de erkende, niet-gesubsidieerde federaties, is eveneens bij minder dan de helft van de federaties een specifiek G-aanbod te vinden. Hierbij valt echter op dat dit minder vaak structureel ondersteund wordt door de federatie, in vergelijking met unisportfederaties en recreatieve sportfederaties. Bij de erkende, niet-gesubsidieerde federaties is er zelfs geen enkele federatie die een specifiek G-aanbod op structurele wijze ondersteunt.

Een andere factor die wellicht een rol speelt bij de keuze om al dan niet een specifiek G-aanbod in te richten, is de grootte van de federatie. Figuur 6.3 toont het G-aanbod naar het totale aantal leden van de sportfederatie. Hieruit blijkt dat het aandeel van federaties die geen specifiek G-aanbod hebben, beduidend groter is bij kleine federaties (i.e. met minder dan 2.500 leden) dan bij

(middelgrote en) grote federaties. Zo verklaren bijna acht op de tien sportfederaties met minder dan 2 500 leden (77,3%, of 17 van de 22 kleine federaties) geen specifiek G-sportaanbod te hebben, terwijl dit slechts bij ongeveer drie op de tien grote federaties (31,3%, 10 van de 32 federaties) het geval is. Grote federaties (i.e. met meer dan 10 000 leden) beslissen bovendien beduidend vaker om een G-aanbod structureel te ondersteunen (59,4 % bij grote federaties, in vergelijking met respectievelijk 16,1% en 13,6% bij middelgrote en kleine federaties).

Figuur 6.3 *G-aanbod bij de reguliere sportfederaties, naargelang het aantal leden van de sportfederatie, in percentages (n=85)*

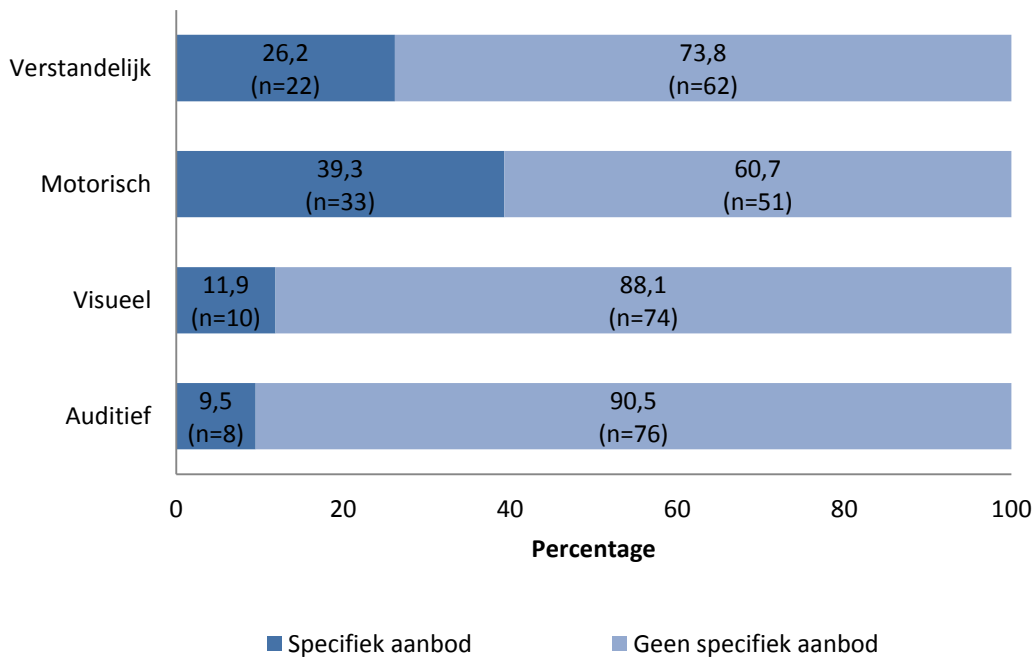
Zoals in de beschrijving van de doelgroep van ‘personen met een handicap’, en meer specifiek ‘G-sporters’ werd besproken, is het belangrijk een onderscheid te maken tussen verschillende soorten beperkingen. Een ‘specifiek G-aanbod’ betekent nog niet dat elke G-sporter in een federatie terecht kan. Naargelang de aard van de beperking kunnen de noden en behoeften van de G-sporter immers sterk verschillen. Recent onderzoek in Nederland (Van Lindert & Van den Dool, 2011) toont overigens noemenswaardige verschillen in sportdeelname naargelang de aard van de handicap.

Figuur 6.4 geeft het aanbod binnen reguliere sportfederaties, naar de aard van de beperking. Hierbij wordt een onderscheid gemaakt tussen auditieve, visuele, motorische en verstandelijke beperkingen³⁹. Hieruit blijkt dat er het vaakst een aanbod wordt voorzien voor personen met een motorische beperking. Bijna vier op de tien federaties (39,3%) geeft immers aan over een specifiek

³⁹ Wat psychische beperkingen betreft, zijn helaas geen gegevens beschikbaar.

aanbod te beschikken voor deze groep. Een aanbod voor personen met een verstandelijke handicap komt op de tweede plaats: ruim een kwart van de federaties (26,2%) voorziet een specifiek aanbod voor deze groep mensen. Ongeveer één op de tien federaties stelt over een specifiek aanbod te beschikken voor mensen met een visuele (11,9%) of auditieve (9,5%) beperking.

Figuur 6.4 *G-aanbod binnen reguliere sportfederaties, naar de aard van de beperking, in percentages (n=84)⁴⁰*

Bij de interpretatie van deze cijfers is het van belang om rekening te houden met het voorkomen van deze beperkingen in de totale bevolking. Motorische beperkingen komen in totaal vaker voor dan auditieve of visuele beperkingen⁴¹, en lichamelijke beperkingen komen vaker voor dan verstandelijke beperkingen (Van Lindert & Van den Dool, 2011). Een tweede verklarende factor is dat mensen met een auditieve beperking zich wellicht vaker apart organiseren, en een groep op zich vormen. Hierbij denken we bijvoorbeeld aan het bestaan van de 'Deaflympics', of het 'Belgian deaf sport committee'. Tenslotte zou ook het feit dat mensen met een auditieve beperking vaker kunnen meesporten

⁴⁰ Bij één van de federaties beschikken we over weinig bijkomende informatie met betrekking tot het aanbod. Ook het aanbod naar type handicap ontbreekt. Dit brengt het aantal federaties op 84 in plaats van 85.

⁴¹ Exacte cijfers zijn hiervoor niet voorhanden. Op basis van de Gezondheidsenquête (2001) schatten Verbelen e.a. (2005) het aandeel personen met een auditieve of visuele beperking respectievelijk op 4,5 en 2,9 procent van de Belgische bevolking. Cijfers uit Nederland schatten het aandeel van mensen met een zintuiglijke beperking lager: op basis van AVO '99 en '03 wordt het aandeel 6- tot en met 19-jarigen met een auditieve beperking op 0,7 procent geschat; voor de leeftijdsgroep van 20- tot en met 64-jarigen bedraagt de schatting 1,3 procent (De Klerk, 2007). Het aandeel van personen met een visuele beperking wordt op 0,9 procent (6- tot en met 19-jarigen) tot 1,8 procent (20- tot en met 64-jarigen) geschat. Het geschatte aandeel mensen met een motorische beperking ligt beduidend hoger, met name 6,2 procent bij 6 tot 19-jarigen, en 19,2 procent bij 20 tot 64-jarigen (De Klerk, 2007).

binnen het reguliere aanbod, in vergelijking met mensen met een motorische beperking, een verklaring kunnen vormen.

2.2.2 Kenmerken en bereik van het specifieke G-aanbod binnen reguliere sportfederaties

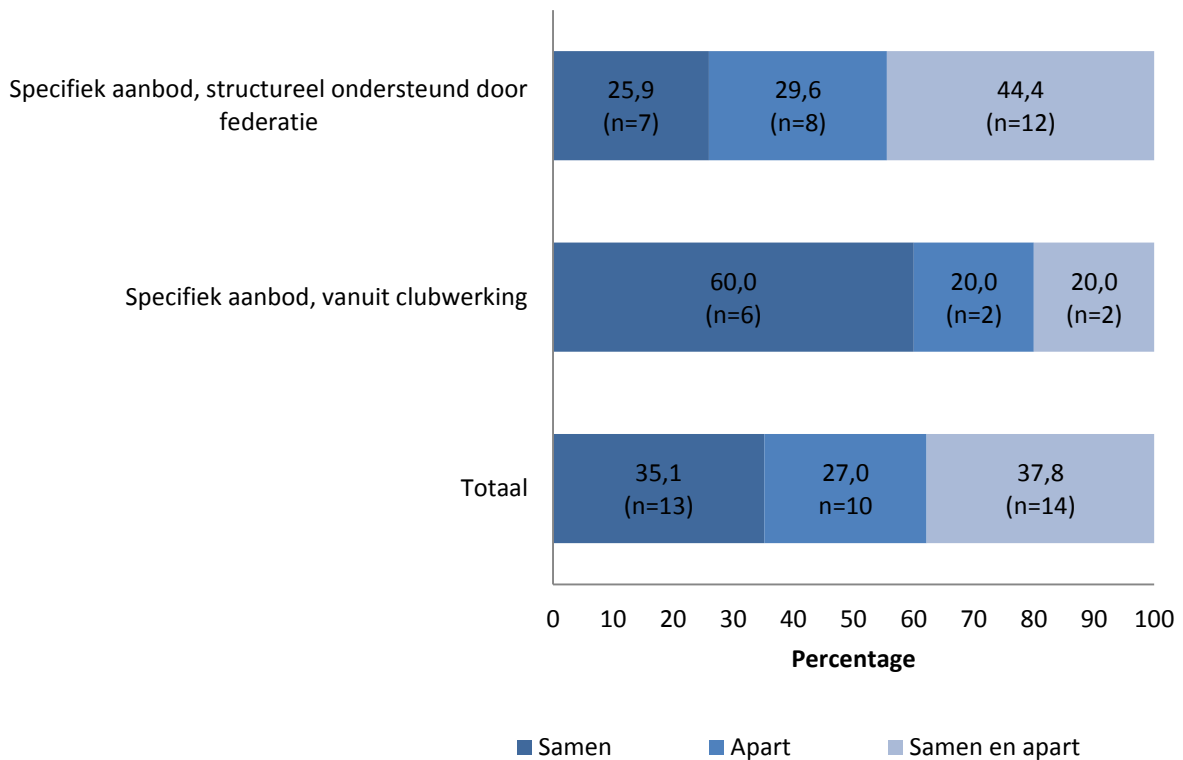
Iets minder dan de helft van de federaties (44,7%, of 38 federaties) beschikt over een specifiek G-aanbod, dat ontstaan is op initiatief van de clubwerking en/of structureel ondersteund wordt door de federatie, zo bleek uit de vorige paragraaf. In deze paragraaf wordt dieper ingegaan op de federaties met een specifiek G-aanbod. Meer bepaald wordt in kaart gebracht hoe dit aanbod wordt ingevuld.

Een eerste belangrijke vraag die zich hierbij aandient, is in welke mate de G-sporters, die lid zijn van een reguliere sportfederatie met een G-specifiek aanbod, apart sporten (i.e. enkel onder personen met een beperking), dan wel samen met personen zonder beperking. Figuur 6.5 geeft de mate van integratie weer, naar het type aanbod.

Uit het totaalbeeld – de som van federaties met een G-aanbod met en zonder structurele ondersteuning – blijkt dat er een vrij grote verscheidenheid heerst: in dertien van de 37 federaties nemen personen met en zonder handicap samen deel aan sport, in tien federaties gebeurt sportdeelname van mensen met een beperking uitsluitend apart (i.e. zonder deelname van valide sporters), en in veertien federaties komen beide situaties voor.

In federaties waar het G-sportaanbod structureel ondersteund wordt vanuit de federatie, wordt er in de meeste gevallen zowel samen als apart met personen zonder beperking gesport. Ook 'enkel apart' of 'enkel samen' komt geregeld voor. Wanneer het sportaanbod vanuit de clubwerking is ontstaan en geen structurele ondersteuning krijgt vanuit de federatie, grijpt de sportbeoefening van personen met een beperking meestal samen met valide sporters plaats.

Figuur 6.5 Evolutie van het aandeel 12- tot en met 75-jarige sporters, recreatiesporters, clubsporters, en competitiesporters in Vlaanderen 1969-2009, percentages in functie van de totale populatie

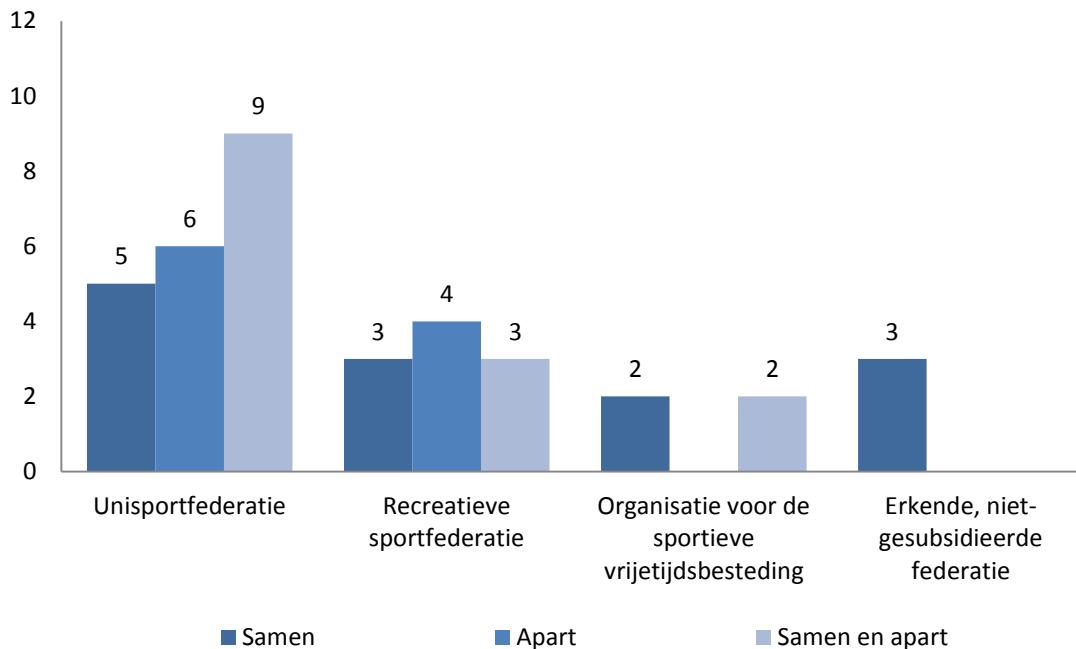
Teruggrijpend naar het continuüm G-sport (cf. supra), kan worden gesteld dat er in elk van deze gevallen sprake is van organisatorische integratie: het gaat immers om een G-specifiek aanbod dat ingebed is in een reguliere organisatie. De resultaten die in Figuur 6.5 worden gepresenteerd, lijken erop te wijzen dat in de gevallen waarbij het G-aanbod enkel vanuit de clubwerking is ontstaan – zonder structurele ondersteuning vanuit de federatie – het G-aanbod iets vaker meer naar de ‘inclusieve’ zijde van het continuüm neigt. Bij een aanbod dat structureel wordt ondersteund, is de verscheidenheid nog meer troef, en valt het aanbod op uiteenlopende plaatsen op het continuüm te situeren.

Om na te gaan of er verschillen bestaan in de mate van integratie naargelang het type federatie, geeft Figuur 6.6 de resultaten afzonderlijk voor unisportfederaties, recreatieve federaties, organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding en erkende, niet-gesubsidieerde federaties. Gezien het beperkte aantal federaties in elke categorie, worden de cijfers in absolute aantallen weergegeven in plaats van in percentages.

Opvallend in Figuur 6.6 is dat geen enkele van de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding noch van de erkende, niet-gesubsidieerde federaties enkel een ‘apart’ G-aanbod voorziet. Bij unisportfederaties en recreatieve sportfederaties komt dit wel voor (respectievelijk 6 en 4

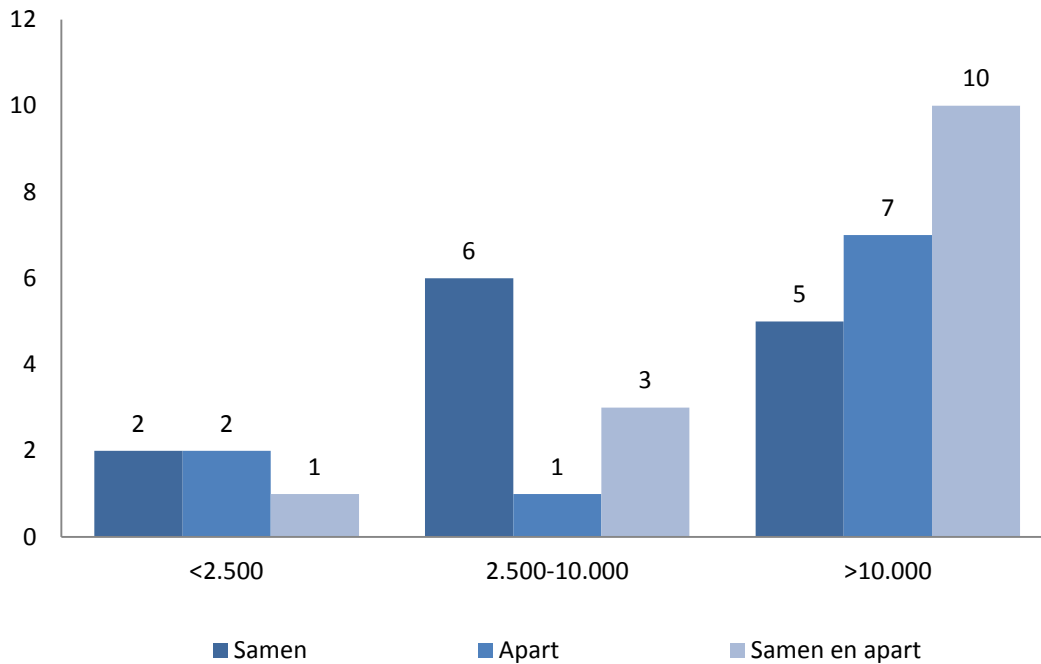
federaties). Unisportfederaties geven echter nog vaker aan dat er zowel samen als apart wordt gesport (9 van de 20 federaties).

Figuur 6.6 *Mate van integratie in federaties met een specifiek G-aanbod, naar type federatie, in absolute aantallen (n=37)*

Figuur 6.7 geeft de mate van integratie bij het sporten voor federaties met een specifiek G-aanbod, naar het ledenaantal van de federaties. Hieruit blijkt dat zowel samen als apart gesport kan worden, alsook een combinatie van beiden, ongeacht de grootte van de federatie. Middelgrote federaties (2 500 tot 10 000 leden) geven het vaakst aan dat er samen wordt gesport, terwijl de grote federaties (meer dan 10 000 leden) vaker melding maken van apart sporten, of samen en apart.

Figuur 6.7 *Mate van integratie in federaties met een specifiek G-aanbod, naar het ledenaantal van de federatie, in absolute aantallen (n=37)*

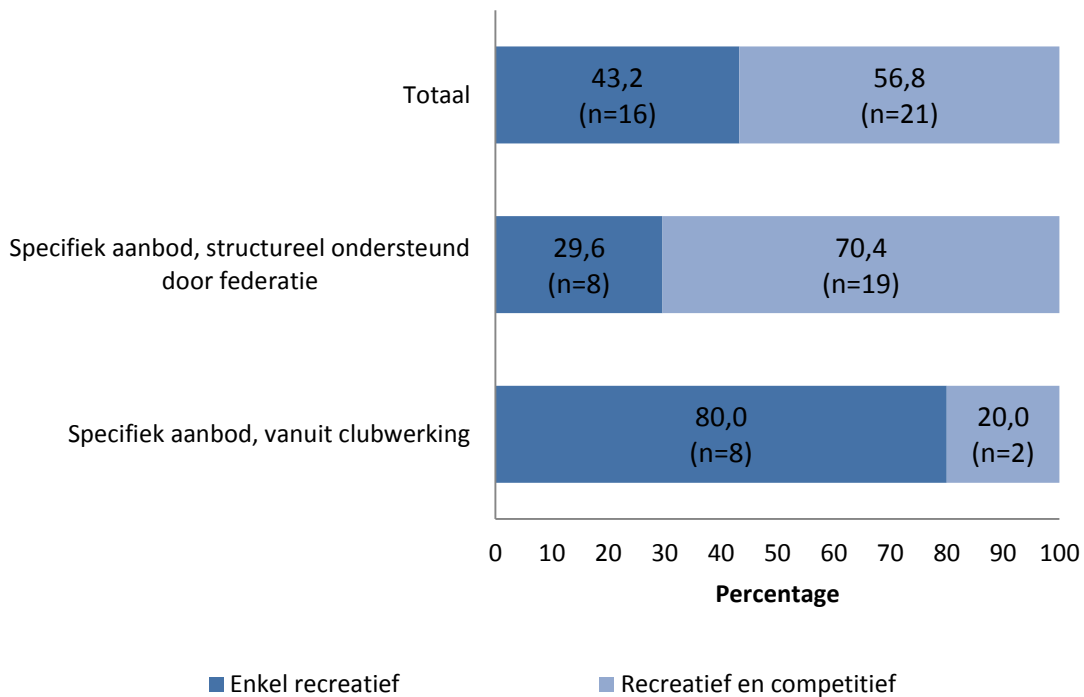

Zoals in hoofdstuk twee van dit rapport werd besproken, geven sommige sportbeoefenaars de voorkeur aan recreatieve sportbeoefening, terwijl anderen belang hechten aan prestatie en competitie. Naargelang de clubs en federaties, verschilt de balans die hierin wordt nagestreefd. Ook voor de G-sport is het interessant om na te gaan in welke mate het aanbod recreatief dan wel competitief van aard is ingericht.

Zoals weergegeven in Figuur 6.8, bestaat het sportaanbod voor personen met een beperking in iets meer dan de helft van de gevallen (56,8%, 21 federaties) zowel uit recreatieve als uit competitieve activiteiten. De overige federaties (43,8%, 16 federaties) met een specifiek G-aanbod bieden enkel recreatieve activiteiten aan. Geen enkele federatie voorziet enkel in een competitief aanbod.

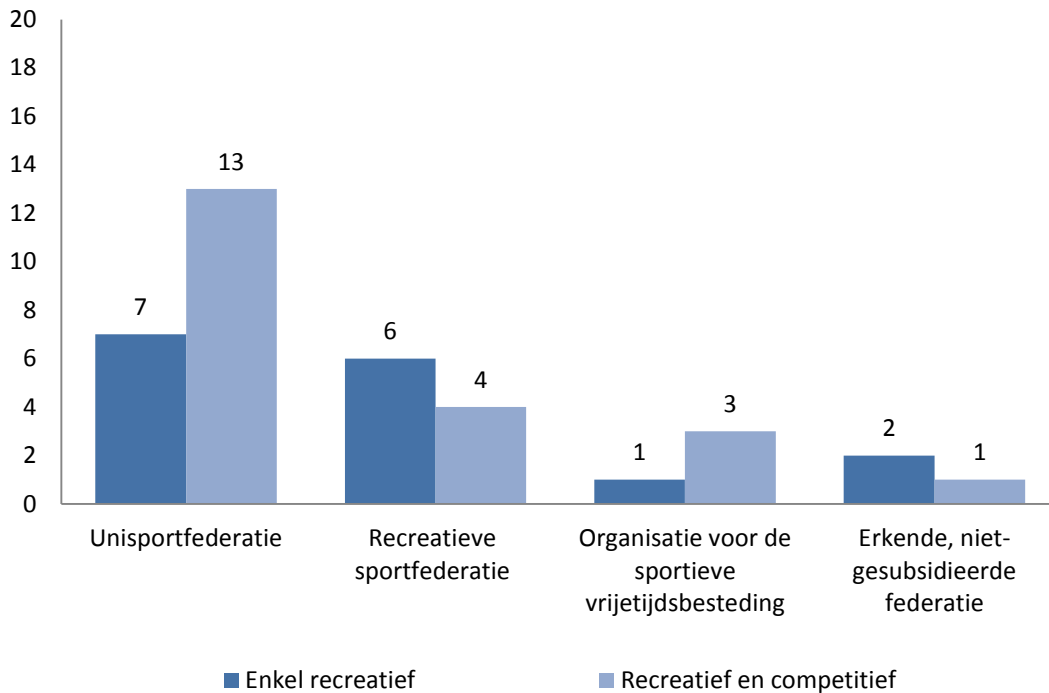
Er zijn echter noemenswaardige verschillen naargelang de organisatievorm van het aanbod. Bij federaties waarbij het initiatief voor een G-aanbod vanuit de clubwerking komt, is het aanbod in acht van de tien gevallen enkel recreatief van aard. Federaties die een structurele ondersteuning bieden aan clubs met een specifiek G-aanbod, bieden in zeven op de tien gevallen (70,4%, 19 federaties) naast recreatieve activiteiten ook een competitieve werking.

Figuur 6.8 Niveau van de sportbeoefening, voor alle sportfederaties met een G-specifiek aanbod, in percentages (n=37)

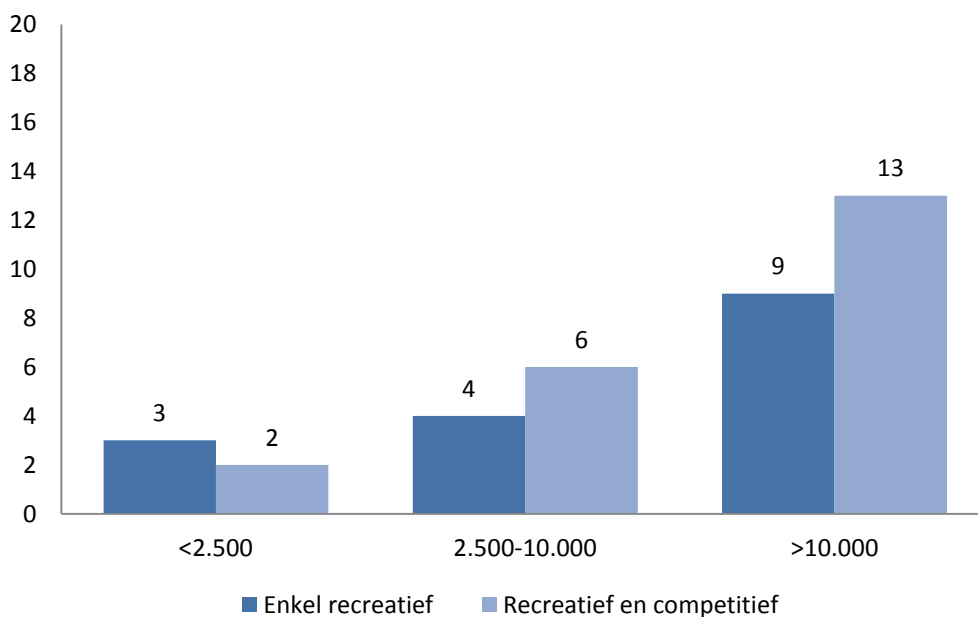
Het niveau van de sportbeoefening verschilt echter ook naargelang het type federatie (zie Figuur 6.9). Zo biedt de meerderheid van de unisportfederaties zowel een recreatief als een competitief aanbod (dertien van de twintig federaties), en ook bij de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding zijn federaties met een recreatief en competitief G-aanbod in de meerderheid (drie op vier federaties). Bij recreatieve sportfederaties geven zes van de tien federaties aan enkel over een recreatief G-aanbod te beschikken.

Figuur 6.9 Niveau van de sportbeoefening, voor alle sportfederaties met een G-specifiek aanbod, naar type van de federatie, in absolute aantallen

Het niveau van de sportbeoefening hangt ook samen met het ledenaantal van de sportfederatie. Dit wordt weergegeven in Figuur 11.10. De combinatie van een recreatief en competitief G-aanbod komt vaker voor bij grote federaties (meer dan 10 000 leden) of middelgrote federaties (2 500 tot 10 000 leden).

Figuur 6.10 Niveau van de sportbeoefening, voor alle sportfederaties met een G-specifiek aanbod, naar het ledenaantal van de federatie, in absolute aantallen

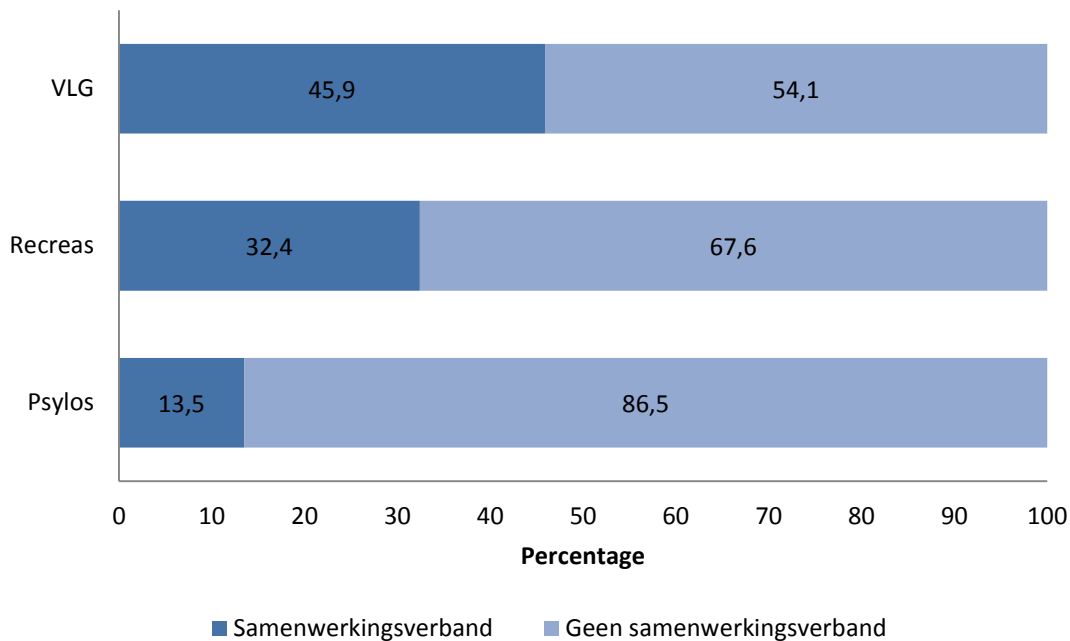
Over hoeveel G-sporters door dit specifieke G-aanbod binnen de reguliere clubgeorganiseerde sport worden bereikt, zijn geen exacte cijfers voorhanden. Toch kan hieromtrent een indicatie worden gegeven. In de survey werden de verantwoordelijken van de federaties gevraagd naar het aantal G-leden binnen hun federatie. Sommige respondenten kunnen hierop exact antwoorden, anderen geven een schatting, terwijl een derde groep geen antwoord kan bieden op deze vraag. Eén op de twee federaties die een exact of geschat ledenaantal kan verschaffen (26 federaties in totaal), geeft aan één tot 25 G-leden te hebben (niet weergegeven in een figuur). Acht federaties tellen tussen de 26 en de honderd G-leden. Vijf federaties tenslotte geven aan meer dan honderd G-leden te tellen.

2.2.3 Samenwerking tussen reguliere sportfederaties met een specifiek G-aanbod en G-sportfederaties

G-sportfederaties streven naar samenwerkingsverbanden met reguliere sportfederaties. Aangezien dit deel uitmaakt van hun strategie om een zo hoog mogelijke vorm van integratie voor mensen met een beperking te bewerkstelligen, wordt het zoeken naar, of onderhouden van, samenwerkingsverbanden met het reguliere sportcircuit ook expliciet in de doelstellingen van de erkende G-sportfederaties opgenomen. In deze paragraaf wordt de interactie tussen de G-sportfederaties en de reguliere clubgeorganiseerde sport in kaart gebracht. Hierbij worden de reguliere sportfederaties als vertrekpunt genomen. Er wordt met name nagegaan in welke mate de reguliere sportfederaties die in een specifiek G-aanbod voorzien, een samenwerkingsverband onderhouden met één of meerdere G-sportfederaties.

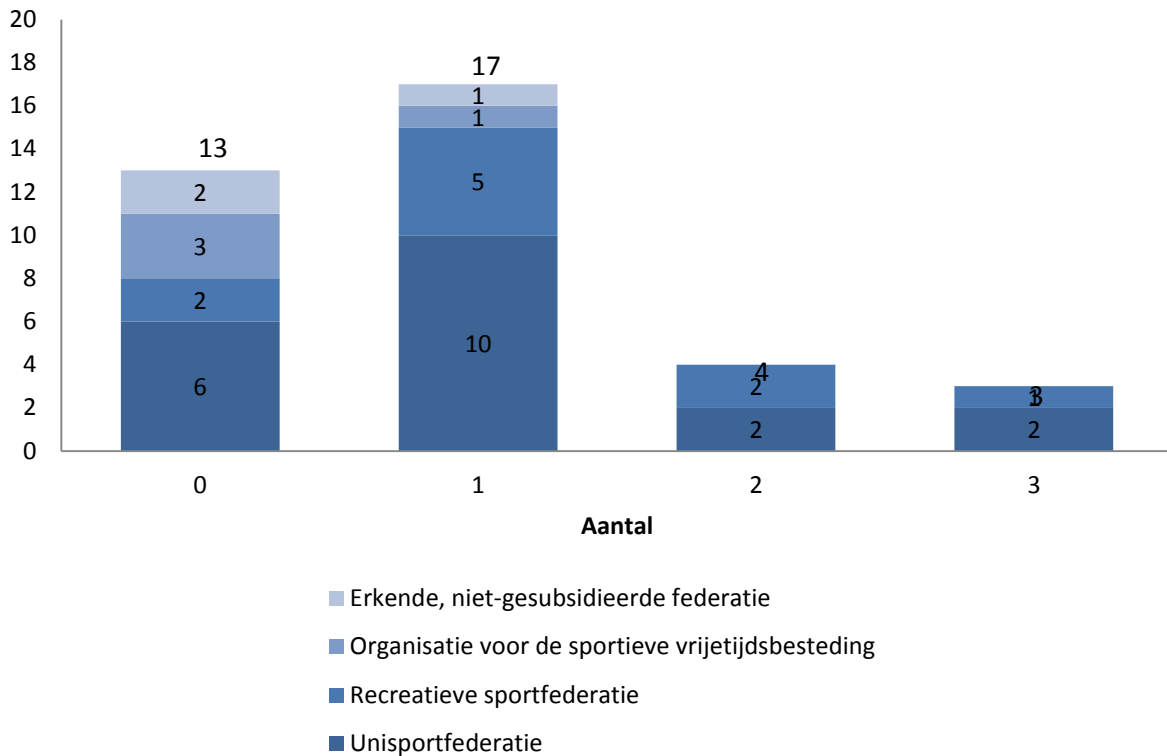
Figuur 6.11 toont het aandeel van federaties met een specifiek G-aanbod dat een samenwerkingsverband heeft met Psylos, Recreas en VLG, de drie erkende G-sportfederaties. Uit de figuur blijkt dat vier tot vijf op de tien federaties met een specifiek G-aanbod (45,9%; 17 federaties) een samenwerking heeft met de VLG. Hiermee komt de VLG als meest frequente G-partner naar voor. De samenwerking kan zowel occasioneel als structureel van aard zijn. Ongeveer een derde van de reguliere sportfederaties met een specifiek G-aanbod (32,4%; 12 federaties) onderhoudt een occasioneel of structureel samenwerkingsverband met Recreas. Psylos, die zich toelegt op de stimulering en ondersteuning van sportdeelname voor mensen met een psychische beperking, scoort beduidend lager wat het aantal samenwerkingsverbanden betreft: 13,5 procent van de federaties (of vijf federaties) met een specifiek G-aanbod geven aan een occasioneel samenwerkingsverband te onderhouden met deze G-sportfederatie. Geen enkele sportfederatie maakt melding van een structureel samenwerkingsverband met Psylos.

Figuur 6.11 Aanwezigheid van een samenwerkingsverband met de erkende G-sportfederaties, voor federaties met een specifiek G-aanbod, in percentages (n=37)

Een volgende vraag die zich hierbij stelt, is in welke mate de resultaten voor de verschillende G-sportfederaties met elkaar overlappen: zijn het dezelfde reguliere federaties die de weg vinden naar meerdere G-sportfederaties, of gaat het om unieke samenwerkingsverbanden? Figuur 6.12 toont het aantal samenwerkingsverbanden met G-sportfederaties. Hierbij wordt ook het onderscheid tussen de verschillende types federaties gemaakt.

Figuur 6.12 Absolute aantal G-sportfederaties waarmee wordt samengewerkt, voor alle reguliere sportfederaties met een specifiek G-aanbod, naar type federatie (n=37)

Uit Figuur 6.12 blijkt dat ruim een derde van de reguliere sportfederaties (13 van de 37 federaties) met geen enkele erkende G-sportfederatie samenwerkt. Ongeveer twee derde (24 van de 37 federaties) heeft dus met minstens één erkende G-sportfederatie een samenwerkingsverband. Slechts een minderheid van de sportfederaties (met name 7 federaties) werkt samen met meerdere erkende sportfederaties: vier federaties werken samen met twee verschillende erkende G-sportfederaties, drie federaties onderhouden met de drie erkende G-sportfederaties een samenwerkingsverband. Deze samenwerkingsverbanden komen enkel voor bij unisportfederaties en recreatieve sportfederaties.

De federaties die geen samenwerkingsverband onderhouden, of exact één samenwerkingsverband, zijn verdeeld over kleine, middelgrote en grote federaties. Twee of meer samenwerkingsverbanden komt enkel voor bij federaties met meer dan 10 000 leden, met uitzondering van één middelgrote federatie die aangeeft drie samenwerkingsverbanden te onderhouden (figuur niet weergegeven).

Naast de samenwerkingsverbanden met G-sportfederaties, onderhouden twintig van de 37 reguliere sportfederaties⁴² met een G-aanbod ook samenwerkingsverbanden met andere organisaties of

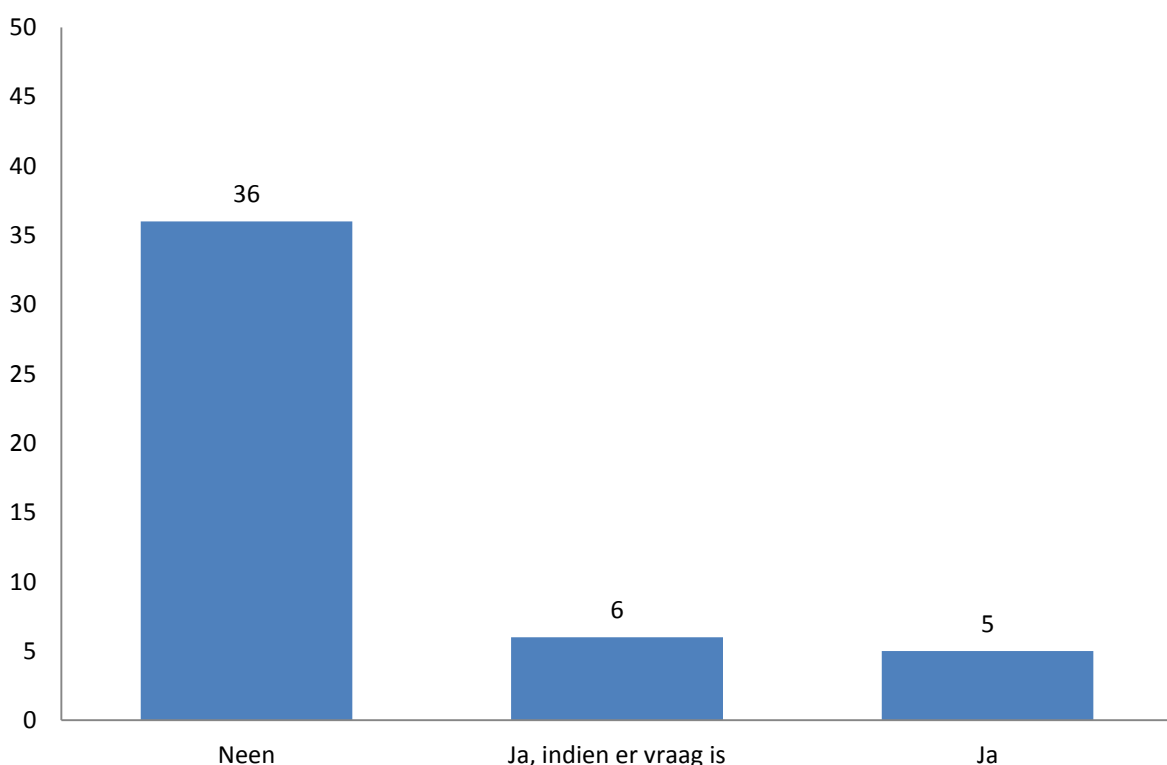
⁴² Voor één sportfederatie ontbreken gegevens hierover

instellingen in het kader van G-sport, zo blijkt. Voorbeelden zijn de gemeente of de provincie, de rolstoeldansfederatie, Anvasport, BuSO-scholen, universitaire ziekenhuizen, of de vzw to walk again.

2.2.4 Een blik op de toekomst

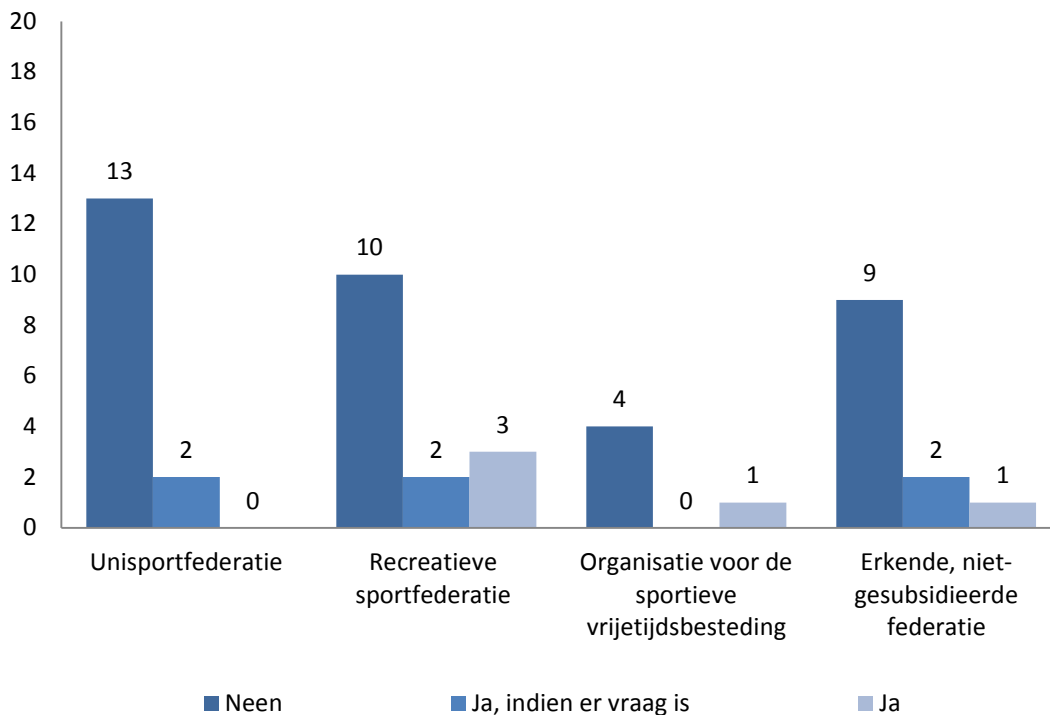
Het lijkt erop dat slechts weinig federaties die nog niet over een specifiek G-aanbod beschikken, een koerswijziging plannen op dit gebied. In de bevraging werd gepeild naar de intenties om in de toekomst een aanbod voor personen met een handicap uit te werken. Zoals blijkt uit Figuur 6.13, geeft ruim driekwart van de federaties zonder specifiek G-aanbod (76,6%, 36 federaties) aan dit niet van plan te zijn. Eén op de tien federaties (10,6%, 5 federaties) die nog niet over een specifiek G-aanbod beschikken, antwoordt daarentegen van plan te zijn dit te doen. Ten slotte gaf 12,8 procent van de federaties (i.e. 6 federaties) expliciet aan een aanbod te zullen voorzien indien er vraag naar is/zou zijn.

Figuur 6.13 *Intenties inzake het voorzien van een aanbod voor personen met een handicap in de toekomst, voor alle federaties die (nog) niet over een specifiek G-aanbod beschikken (n=47)*

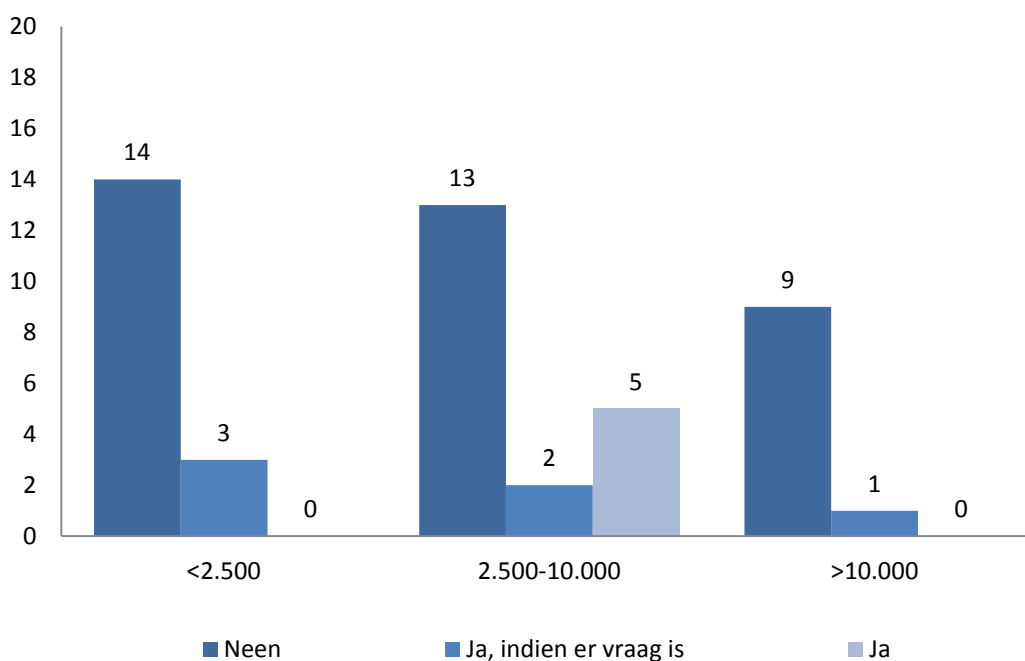
Uit de onderverdeling naar type federatie (Figuur 6.14) blijkt dat geen enkele unisportfederatie die nog niet in een aanbod voorziet, met zekerheid van plan is om dit in de nabije toekomst uit te bouwen. Twee unisportfederaties hebben de intentie in een G-aanbod te voorzien indien er vraag is. Ongeacht het type federatie geeft dus de meerderheid van de federaties aan niet van plan te zijn in de toekomst een G-aanbod uit te bouwen.

Figuur 6.14 Intenties inzake het voorzien van een aanbod voor personen met een handicap in de toekomst, voor alle federaties die (nog) niet over een specifiek G-aanbod beschikken, naar type federatie, in absolute aantallen (n=47)

Zoals blijkt uit Figuur 6.15 behoren de vijf federaties die aangeven de intentie te hebben een G-aanbod uit te bouwen tot de groep van middelgrote federaties (2 500 tot 10 000 leden).

Figuur 6.15 Intenties inzake het voorzien van een aanbod voor personen met een handicap in de toekomst, voor alle federaties die (nog) niet over een specifiek G-aanbod beschikken, naar het ledenaantal van federatie, in absolute aantallen (n=47)

3. Besluit

Dit hoofdstuk heeft het clubgeorganiseerde G-aanbod in kaart gebracht, inclusief in de reguliere georganiseerde sport. Het is de eerste keer dat een dergelijke analyse werd uitgevoerd. Mensen met een beperking kunnen voor hun sportbeoefening terecht bij de drie erkende G-sportfederaties, met name Psylos, Recreas en de Vlaamse Liga Gehandicaptensport. Daarnaast is er ook een G-specifiek aanbod binnen de reguliere clubgeorganiseerde sport. Uit het onderzoek komt naar voor dat iets meer dan de helft van de reguliere federaties aangeeft over een specifiek G-aanbod te beschikken. Indien men ervoor kiest om de reguliere clubgeorganiseerde sport zo veel mogelijk toegankelijk te maken voor alle sporters, met inbegrip van mensen met een fysieke en/of mentale beperking, zijn er wellicht nog bijkomende inspanningen nodig. Toch is het van belang om er rekening mee te houden dat in de huidige cijfers nog een deel van het aanbod – en een deel van de G-sporters – niet tot uiting komen: sommige mensen met een beperking sporten mee in het reguliere circuit, zonder dat een specifiek aanbod wordt voorzien. Dit is in feite de ‘ideale’ situatie, met name volledige inclusie. Over inclusieve deelname zijn nog geen cijfers voorhanden. Volledig inclusieve deelname is echter niet voor alle mensen met een beperking een haalbare kaart. Voor bepaalde groepen G-sporters kan een specifiek aanbod noodzakelijk zijn, opdat ook zij de toegang tot de (reguliere) clubsport kunnen vinden. Samenwerkingsverbanden tussen de G-sportfederaties en reguliere federaties kunnen hierbij hulp bieden.

Wanneer er een specifiek G-aanbod is, wordt dit in de meeste gevallen structureel ondersteund door de federatie. De federatie speelt dus wellicht een vrij belangrijke rol bij de inrichting van een G-aanbod. In iets meer dan een kwart van de federaties met een aanbod blijft het initiatief voornamelijk beperkt tot de clubwerking. De grootte en het type federatie blijken bepalend te zijn voor het al dan niet voorzien van een specifiek aanbod. Unisportfederaties en federaties met een groot ledenaantal bieden het vaakst een specifiek aanbod. Extra aandacht voor het sensibiliseren van kleinere federaties en/of organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding enerzijds, en erkende, niet gesubsidieerde federaties anderzijds om clubs te stimuleren om een specifiek aanbod in te richten zou wellicht de toegankelijkheid ten goede kunnen komen, althans voor G-sporters voor wie volledig inclusief sporten niet mogelijk is.

In vergelijking met andere doelgroepen, kan men wellicht stellen dat het beleid met betrekking tot integratie al behoorlijk uitgewerkt is in de G-sportsector. Er heerst een duidelijke visie betreffende de integratie met personen met een handicap. Deze visie wordt onder meer vorm gegeven aan de hand van het continuüm G-sport. Op basis van de huidige resultaten kan nog niet volledig worden

nagegaan in welke mate de doelstellingen omtrent een vrije keuze voor de G-sporter, en een zo hoog mogelijke mate van integratie – doelstellingen waarvoor vanuit het G-forum wordt gepleit - worden bereikt. Ook hoe de verdeling van G-sport over dit continuüm er in de praktijk uitziet moet nog nader blijken. Verder onderzoek is dan ook noodzakelijk. Het in kaart brengen van de ‘verborgen’ deelname van mensen met een beperking – i.e. op volledig inclusieve wijze – is hierbij een eerste belangrijk item. Daarnaast is het wenselijk om naast het aanbod, ook de vraagzijde te onderzoeken. Hoe beleven de G-sporters hun deelname aan het sportaanbod in reguliere clubs met of zonder specifiek G-aanbod, en wat zijn hun noden en behoeften? Kunnen G-sporters in de praktijk inderdaad zelf beslissen in welke mate ze ‘geïntegreerd’ of zelfs ‘inclusief’ aan sport deelnemen? A fortiori, indien men sport wil beschouwen als een mogelijk middel om ook de integratie of zelfs inclusie van personen met een handicap in de maatschappij te bevorderen, is het van belang om na te gaan in welke mate de doelstelling omtrent een zo hoog mogelijke integratie binnen de sport (indien gewenst door de G-sporter), inderdaad wordt bereikt.

SYNTHESE

Aan de hand van deze synthese vatten we de voornaamste bevindingen uit het voorliggende onderzoeksrapport samen.

1. Situering en opzet van het onderzoek

Aansluitend op het vorige BMS-rapport focust het voorliggende BMS-rapport eveneens op de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen. Daar waar het achtste BMS-rapport de evoluties van het verleden tot het heden bestudeerde, bevat het negende BMS-rapport een greep uit de huidige en toekomstige uitdagingen waar de clubgeorganiseerde sport mee te kampen heeft/zal hebben. Zo zagen we in het achtste rapport dat nog steeds een relatief groot aandeel van de Vlaamse bevolking aangesloten is bij een sportclub, maar dat de populariteit van de clubgeorganiseerde sport eerder aan het stagneren is. Het voorliggende BMS-rapport biedt een overzicht van nieuwe evoluties en trends waarop sportclubs kunnen inspelen om hun aanbod te verruimen en te optimaliseren.

In elk hoofdstuk werd een specifieke onderzoeksproblematiek betreffende de clubgeorganiseerde sport naar voor geschoven. Achtereenvolgens kwamen de volgende issues aan bod: interorganisatiele relaties in de sport, innovatie in de clubsport, lichte gemeenschappen in de sport, de relatie tussen top- en breedtesport en G-sport. Hieronder vatten we de voornaamste bevindingen kort samen.

2. Voornaamste bevindingen

2.1 Interorganisatiele relaties in de sport

2.1.1 Sportclubs werken samen, maar voornamelijk met sportdiensten

Een overgrote meerderheid van de sportclubs werkt op een of andere manier samen met andere organisaties in de onmiddellijke omgeving. Samenwerkingsverbanden met de gemeentelijke sportdienst komen het meest voor, gevolgd door samenwerking met andere sportclubs en scholen. Hoewel deze samenwerkingsverbanden wellicht vaak beperkt zijn in termen van hun intensiteit en graad van formalisatie, tonen deze bevindingen aan dat sportclubs niet in een isolement opereren.

Samenwerkingsverbanden met fitnesscentra zijn echter eerder uitzonderlijk. Sportclubs zijn bovendien ook niet onmiddellijk vragende partij om samen te werken met deze commerciële sportaanbieders.

2.1.2 Sportfederaties zien baten in samenwerking, maar drempels moeten overwonnen worden

Sportfederaties zijn zich bewust van de evoluties in het sportlandschap. Ze erkennen de nood om de eigen interne werking en het aanbod van de sportfederaties hierop beter af te stemmen. Ze zien bovendien zeker ook heel wat mogelijkheden in samenwerkingsverbanden met andere sportaanbieders. Niet in het minst zou de complementariteit met de commerciële sector mogelijk een meerwaarde kunnen bieden. Samenwerking met andere sportaanbieders lijkt evenwel nog geen evidentie te zijn omwille van diverse drempels. Zo werd bijvoorbeeld vernoemd dat commerciële en particuliere sportaanbieders, in tegenstelling tot sportfederaties, weinig tot niet gebonden zijn aan regelgeving waardoor (oneerlijke) concurrentie ontstaat. Ook samenwerking tussen sportfederaties onderling wordt geconfronteerd met drempels zoals de onderlinge concurrentie voor lidmaatschappen. Het lijkt dan ook wenselijk om deze drempels te slechten.

2.2 Innovatie- en prestatie management

2.2.1 Een definitie voor innovatie

In dit hoofdstuk werd een innovatie gedefinieerd als het implementeren van een idee dat nieuw is voor de organisatie, waarbij het doel is om een voordeel te creëren voor de leden van de sportfederatie. Voorbeelden hiervan zijn acties die ervoor zorgen dat de organisatie haar misie bereikt, dat de leden tevreden worden gesteld en dat managementprocessen efficiënter worden zodat er geld wordt bespaard. Meer bepaald werd er in dit hoofdstuk gekeken naar de Vlaamse sportfederaties.

2.2.2 Postieve houding ten aanzien van verandering/vernieuwing

Vlaamse sportfederaties hebben een positieve houding ten opzichte van innovatie. Zo staan Vlaamse sportfederaties positief ten opzichte van nieuwe diensten, nieuwe ideeën van hun leden en van hun betaalde werknemers.

2.2.3 Postieve invloed van competitie ten opzichte van verandering

Sportfederaties die een hoge mate van regionale competitie (competitie tussen de verschillende sportaanbieders in het Vlaamse sportlandschap) ervaren, hebben meer (sport- en algemene) innovaties ontwikkeld, terwijl sportfederaties die meer concurrentie ervaren van commerciële sportfederaties een groter aantal sportinnovaties heeft ontwikkeld. Competitie heeft bijgevolg duidelijk een positief effect op de innovatiedrang van sportfederaties.

2.2.4 Effect van innovatie

Hoewel de effecten – onder meer door het lage aantal sportfederaties – niet statistisch significant zijn, merken we dat sportfederaties die te kampen hebben met een dalend aantal leden, een lager aantal initiatieven hebben ontwikkeld vóór 2006. Mogelijk is er dus een effect van het aantal ontwikkelde initiatieven op het ledenaantal van sportfederaties.

2.3 Lichte gemeenschappen in de sport

2.3.1 Het verenigingsleven in gedrang?

Hoewel er vanuit een internationaal perspectief indicaties zijn dat de verenigingsparticipatie daalt, blijkt dit voor Vlaanderen vooralsnog niet het geval. Toch is duidelijk dat het verenigingsleven geconfronteerd wordt met een aantal maatschappelijke veranderingen en behoeften. Nieuwe doelgroepen met eigen verwachtingen dienen zich aan maar vinden niet noodzakelijk aansluiting bij het vigerende verenigingsaanbod.

2.3.2 De opkomst van lichte organisatievormen in de sport

Vanuit een flexibel tijdsbesteding- en consumptiepatroon zijn gebruikers van diensten steeds meer op zoek naar eigentijdse en haalbare manieren van zich organiseren en zich binden in verhouding tot de aanbieders. Ook heel wat sportparticipanten willen zelf kunnen bepalen hoe, wanneer, waar, met wie, ... zij aan sport doen zonder daarvoor in te sterke mate afhankelijk te zijn van opgelegde structuren. In de sport winnen zogenaamde lichte sport- en bewegingsvormen dan ook duidelijk aan populariteit.

2.3.3 Verschuivingen in het sportparticipatiepatroon

De bovenstaande ontwikkelingen kunnen ook empirisch geduid worden op basis van beschikbaar onderzoeksmateriaal. Parallel aan het toenemend aantal mensen dat actief met sport in contact komt gedurende de vrije tijd, blijkt eerder sprake van een stagnatie wat het aantal clubgeorganiseerde sporters betreft. Eerder informele, recreatieve, gezondheidsgerelateerde sport- en bewegingsvormen winnen aan belang. Het aan sport doen in een lichte gemeenschap blijkt de meest populaire sportsetting te zijn.

2.3.4 Uitdagingen en opportuniteiten voor de clubsport

Achter het succes van de lichte sportorganisaties schuilen troeven waar ook door aanbieders vanuit de clubgeorganiseerde sportsector op ingespeeld kan worden. Het incorporeren van andere en lichtere formules inzake lidmaatschap kan hier een eerste aanknopingspunt zijn. Door het aanbod voldoende te differentiëren kunnen andere en nieuwe doelgroepen worden aangesproken die vooralsnog geen sterke aansluiting vinden bij de clubsport. Op haar beurt heeft de

clubgeorganiseerde sector ook troeven die voor 'lichtere sportgebruikers' interessant kunnen zijn. Denken we hierbij maar aan het beschikbaar stellen van sportinfrastructuur, het aanbieden van trainingsadvies, de mogelijkheid om mensen op een positieve manier bij elkaar te brengen, etc.

2.4 Van de top naar de breedte in de sport, et vice versa?

2.4.1 De relatie tussen topsport en breedtesport

De relatie tussen top- en breedtesport valt niet eenvoudig te bepalen. Populaire denkbeelden gaan ervan uit dat topsportsucces mogelijk wordt gemaakt door een groot aantal breedtesporters, terwijl omgekeerd ook topsportsucces een invloed zou hebben het aantal breedtesporters. Een bestudering van de sporten tennis, atletiek, zwemmen, judo, wielrennen en voetbal biedt echter weinig ondersteuning voor deze hypothese. Topsportsucces zorgt in het beste geval voor een beperkte opleving van het aantal aangesloten clubsportleden, een opleving die overigens niet lang duurt.

2.4.2 De rol van de media

Een andere hypothese houdt verband met het vorige punt, meer bepaald dat een groter aantal zenduren van bijvoorbeeld atletiek voor extra zichtbaarheid van de zorgt, waardoor een groter aantal mensen zich bij een atletiekclub zou aansluiten. Of dat een groter aantal breedtesporters ervoor zorgt dat bepaalde sporten meer worden uitgezonden. Geen van beide hypothese werd echter ondersteund door de gegevens. Wel lijken de gegevens aan te tonen dat er een verband bestaat tussen topsportsucces en zendtijd. Meer bepaald lijkt topsportsucces van Vlaamse (Belgische) atleten extra uitzendingen voor de desbetreffende sport tot gevolg te hebben.

2.5 Doelgroepen en de clubgeorganiseerde sport: casus G-sport

2.5.1 Het G-sportlandschap

Vlaanderen telt drie erkende G-sportfederaties, met name Psylos, Recreas en de Vlaamse Liga Gehandicaptensport. Samen zijn er 9 623 leden. Daarnaast kunnen G-sporters echter ook soms terecht in de reguliere sportfederaties. Uit het onderzoek bleek dat iets minder dan de helft van de sportfederaties over een specifiek G-aanbod beschikt. Dit aanbod wordt in de meeste gevallen structureel ondersteund vanuit de federatie. Het is noodzakelijk om een onderscheid te maken tussen verschillende soorten beperkingen, met name mentale, motorische, auditieve of visuele beperkingen.

2.5.2 Het G-sportaanbod

Het G-aanbod van federaties is niet noodzakelijk op alle soorten beperkingen gericht. Uit het onderzoek blijkt dat de reguliere federaties het vaakst een aanbod voorzien voor personen met een motorische beperking. Mentale beperkingen komen op de tweede plaats. In federaties met een G-

aanbod nemen personen met en zonder handicap soms samen deel aan sport, en soms gebeurt de sportdeelname van mensen met een beperking uitsluitend apart. In heel wat federaties komen beiden voor. Daarnaast kunnen personen met een beperking ook lid zijn van een sportfederatie, zonder dat een G-specifiek aanbod voorhanden is. Men kan hierbij spreken van een volledig inclusieve sportbeoefening.

BIBLIOGRAFISCHE REFERENTIELIJST

- Bauman, Z. (2007). *Consuming life*. Cambridge: Polity Press.
- Beckers, T.A.M. (1989). Heeft de sport nog toekomst? *Vrijetijd en Samenleving* 7(2): 83-94.
- Bloso (2011). *Vlaamse sportfederaties erkend in 2011*. http://www.bloso.be/Subsidiering/Documents/Sportfederaties/lijs_erkfed11.PDF.
- Castells, M. (2003). *The internet galaxy. Reflections on the internet, business and society*. Oxford: Oxford University Press.
- Coser, L.A. (1974). *Greedy institutions. Patterns of undivided commitment*. New York, NY: Free Press.
- Cossaer, D. (2010). *Het G-sportlandschap in Vlaanderen anno 2009-2010*. http://www.recreas.be/NR/rdonlyres/48CD0D85-05D6-4220-8692-B1041D8304CD/0/Gsportlandschap_JAN_2010_WEB.pdf.
- Crossan, M.M. & Apaydin, M. (2010). A multi-dimensional framework of organizational innovation. A systematic review of the literature. *Journal of Management Studies*, 47, 1154-1191.
- Damanpour, F. (1996). Bureaucracy and innovation revisited. Effects of contingency factors, industrial sectors and innovation characteristics. *Journal of High Technology Innovation Management*, 7, 149-173.
- Damanpour, F. & Aravind, D. (2012). Organizational structure and innovation revisited. From organic to ambidextrous structure. In: M. Mumford (Ed.). *Handbook of organizational creativity*. Elsevier.
- Damanpour, F. & Schneider, M. (2006). Phases of the adoption of innovation in organizations. Effects of environment, organization and top managers. *British Journal of Management*, 17, 215-236.
- De Bosscher, V., De Knop, P. & Van Bottenburg, M. (2008). *Vlaanderen sport, ook aan de top. Een internationale vergelijking van het topsportbeleid en topsportklimaat in zes landen*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- De Haan, J. & Breedveld, K. (2000). *Trends en determinanten in de sport* (Werkdocument 68). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- De Klerk, M. (2007). *Meedoen met beperkingen. Rapportage gehandicapten 2007* (SCP-publicatie 2007/14). Den Haag: Sociaal & Cultureel Planbureau.
- De Meyer, G. (2003). *Manifest van een cultuurpopulist. Over de media, het middenveld en de cultuur van het volk*. Leuven: Acco.
- Devriendt, K. (2010). *De evolutie van de sportprogrammering op de openbare televisie in Vlaanderen*. Gent: UGent; niet-gepubliceerde masterproef in de politieke en sociale wetenschappen.
- Delnoij, M. (2004). *Ze zijn gewoon niet te binden. Hardlopers, atletiekverenigingen en de opkomst van lichte gemeenschappen*. Amsterdam: Universiteit van Amsterdam; niet-gepubliceerde masterscriptie sociologie.
- Duyvendak, J.W. & Hurenkamp, M. (eds.) (2004). *Kiezen voor de kudde. Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid* (Kenniss, Openbare mening en Politiek). Amsterdam: Van Gennep.

- Elchardus, M., Huyse, L. & Hooghe, M. (2001). *Het maatschappelijk middenveld in Vlaanderen. Een onderzoek naar de sociale constructie van democratisch burgerschap*. Brussel: VUBPress.
- Flap, H. & Völker, B. (2001). Informele relaties op het werk. *Sociale Wetenschappen* 44(1): 30-47.
- Goffman, E. (1961). *Asylums. Essays on the social situation of mental patients and other inmates*. Chicago, IL: Aldine.
- Goodger, J.M. (1982). Theories of change in sport. Comments on some recent contributions. *International Review of Sport Sociology* 17: 99-109.
- Granovetter, M.S. (1973). The strength of weak ties. *American Journal of Sociology* 78(6): 1360-1380.
- Greenbaum, T.L. (2000). *Moderating focus groups. A practical guide for group facilitation*. Sage Publications.
- Hooghe, M. & Quintelier, E. (2007). Naar een vergrijzing van het verenigingsleven? Trends in de participatie aan het verenigingsleven in Vlaanderen, 1998-2006. In: J. Lemaître & J. Pickery (Eds.). *Vlaanderen gepeild! (SVR-studie 2007/2)*. (pp. 141-166). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Hull, C.E. & Lio, B.H. (2006). Innovation in non-profit and for-profit organizations. Visionary, strategic and financial considerations. *Journal of Change Management*, 6(1), 53-65.
- IOC (2000). *Sport for All*. Lausanne: International Olympic Committee.
- Irlinger, P. (1994). The contribution of televised sports to the spread of sports activities. *International Review for the Sociology of Sport*, 29(2), 201-209.
- Lagae, W. (2008). *Sportcommunicatie. Tactiek en techniek*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Lash, S. M. (2002). *Critique of information (Theory, Culture & Society)*. London: Sage.
- Lee, R.P., Ginn, G.O. & Naylor, G. (2009). The impact of network and environmental factors on service innovativeness. *Journal of Services Marketing*, 23(6), 397-406.
- Lucassen, J. & Breedveld, K. (2008). Sportmarkt biedt kansen voor verenigingen én noopt tot actie. Fricities tussen verenigingsaanbod en wensen van sportbevolking in beeld. *Sport, Bestuur & Management* 11(1): 28-29.
- Lucassen, J. & Tiessen-Raaphorst, A. (2006). De kwaliteit van dienstverlening in een pluriforme sportmarkt. In: K. Breedveld & A. Tiessen-Raaphorst (Eds.). *Rapportage sport 2006*. (pp. 342-369). Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Mabbett, D. (2005). Some are more equal than others. Definitions of disability in social policy and discrimination law in Europe, *Journal of Social Policy*, 34(2), 215-233.
- Marée, M., Gijssels, C., Loose, M., Rijpens, J. & Franchois, E. (2008). *Verenigingen in België. Een kwantitatieve en kwalitatieve analyse van de sector*, editie 2008. Brussel: Koning Boudewijnstichting.
- Mohr, L.B. (1969). Determinants of innovation in organizations. *The American Political Science Review*, 63, 111-126.
- Morgan, D.L. & Krueger, R.A. (1998). *The focus group kit*. Londen: Sage.
- Muyllé, F. & Ledeganck, S. (2006). *In het spoor van Kim. Goed presterende leden werven elk jaar nieuwe leden voor hun sport*.
www.penhouse.be/sport/documents/artikelinvloedtopatletendef2.pdf.
- Psylos (2009). *Beleidsplan Psylos 2009-2012*.
http://www.psylos.be/psylos/sites/default/files/beleidsplan%202009-2012_0.pdf.

- Psylos (2011). *Over Psylos*. Raadpleegbaar op <http://www.psylos.be/content/over-psylos>.
- Putnam, R. (1993). *Making democracy works. Civic traditions in modern Italy*. Princeton, NJ: Princeton University Press.
- Putnam, R. (2000). *Bowling alone. The collapse and revival of American community*. New York, NY: Simon & Schuster.
- Recreas (2011a). *Wat doet Recreas en waarom*. <http://www.recreas.be/Recreas/Info/Publicaties/missieenvisie.htm>.
- Recreas (2011b). *Sportclubs*. <http://www.recreas.be/Recreas/WatDoenWe/Sportclubs.htm>.
- Rogers, E.M. (1995). *Diffusion of innovations* (4th ed.). New York, NY: The Free Press.
- Scheerder, J. (2004). *Spelen op het middenveld. Vrijetijdssport als ontspanning, ontplooiing en ontmoeting* (Cultuursociologische Essays 4). Tielt: Lannoo.
- Scheerder, J. (2007a). *Tofsport in Vlaanderen. Groei, omvang en segmentatie van de Vlaamse recreatiesportmarkt*. Antwerpen: F&G Partners.
- Scheerder, J. (2007b). Naar een tweede loopsportgolf in Vlaanderen? Van atleten naar joggers en runners. *Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer* 200: 25-28.
- Scheerder, J. & Boen, F. (Eds.) (2009). *Vlaanderen loopt! Sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de loopsportmarkt*. Gent: Academia Press.
- Scheerder, J., Boen, F. & Feys, J. (2009). Loopsport sociaal-wetenschappelijk bestudeerd. Concept, methode en materiaal. In: J. Scheerder & F. Boen (eds.). *Vlaanderen loopt! Sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de loopsportmarkt*. (pp. 19-38). Gent: Academia Press.
- Scheerder, J., Decraene, M. & Laermans, R. (2007a). De deelname aan vrijetijdssport. In: R. Laermans (Ed.). *Cultuurparticipatie in meervoud. Empirische bouwstenen voor een genuanceerde visie op de cultuurdeelname in Vlaanderen* (Cultuurkijker). (pp. 246-265). Antwerpen: De Boeck.
- Scheerder, J. & Lagae, W. (2009). Citymarketing en sponsoring in de loopsport. Grote versus kleinere loopevenementen in Vlaanderen. In: J. Scheerder & F. Boen (Eds.). *Vlaanderen loopt! Sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de loopsportmarkt*. (pp. 357-386). Gent: Academia Press.
- Scheerder, J., Lagae, W. & Boen, F. (Eds.) (2011c). *Vlaanderen fietst! Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de fietssportmarkt*. Gent: Academia Press.
- Scheerder, J., Lagae, W. & Boen, F. (2011d). Fietssport sociaalwetenschappelijk bestudeerd. Concept, methode en onderzoeksmateriaal. In: J. Scheerder, W. Lagae & F. Boen (Eds.). *Vlaanderen fietst! Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de fietssportmarkt*. (pp. 1-11). Gent: Academia Press.
- Scheerder, J., Pauwels, G. & Vanreusel, B. (2007b). Breedtesport in Vlaanderen gepeild. Trends en profielen 1999-2006. In: J. Pickery (Ed.). *Vlaanderen gepeild! (SVR-Studie 2007/2)*. (pp. 225-261). Brussel: Vlaamse overheid/Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Scheerder, J., Thibaut, E., Pauwels, G., Vandermeersch, H. & Vos, S. (2011a). *Sport in clubverband (Deel 1). Analyse van de clubgeorganiseerde sport in Vlaanderen* (Beleid & Management in Sport 8). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.
- Scheerder, J. & Van Bottenburg, M. (2009). Global running: evolutie van de loopsport vanuit een internationaal perspectief. In: J. Scheerder & F. Boen (Eds.). *Vlaanderen loopt! Sociaal-wetenschappelijk onderzoek naar de loopsportmarkt*. (pp. 43-78). Gent: Academia Press.
- Scheerder, J. & Van Bottenburg, M. (2010). Sport light. De opkomst van lichte organisaties in de sport. In: B. Pattyn & B. Raymaekers (Eds.). *In gesprek met morgen* (Lessen voor de eenentwintigste eeuw 16). (pp. 89-120). Leuven: Universitaire Pers Leuven.

- Scheerder, J., Van Bottenburg, M. & Pauwels, G. (2008). De opkomst van lichte sportgemeenschappen. Nieuwe organisatievormen in de sport als uitdaging voor sportaanbieders. *Vlaams Tijdschrift voor Sportbeheer* 206: 27-33.
- Scheerder, J. & Vanreusel, B. (2009). Over gulzige instituties en lichte gemeenschappen. Het Vlaams Sport voor Allen-beleid in een stroomversnelling. (pp. 30-53). In: H. Wittock & T. Van Steendam (Eds.). *Sport verruimd. 5 jaar Vlaams sportbeleid (2004-2009)*. Kessel-Lo: Van der Poorten.
- Scheerder, J. & Vermeersch, A. (2009). Sport en beleid in Europees perspectief. Een inleidend kader. In: J. Scheerder, C. Van Tuyckom & A. Vermeersch (Eds.). *Europa in beweging. Sport vanuit Europees perspectief* (Management & Bestuur in Sport 1). (pp. 3-50). Tweede uitgave. Gent: Academia Press.
- Scheerder, J. & Vos, S., m.m.v. Breesch, D., Késenne, S., Van Hoecke, J. & Vanreusel, B. (2010a). *Sportclubs in beeld. Basisrapportering over het Vlaamse Sportclub Panel 2009 (VSP09)* (Beleid & Management in Sport 4). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.
- Scheerder, J. & Vos, S., m.m.v. Breesch, D., Lagae, W. & Van Hoecke, J. (2010b). *De fitnesssector in beeld. Basisrapportering over het Vlaamse Fitness Panel 2009 (VFP09)* (Beleid & Management in Sport 3). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.
- Scheerder, J. & Vos, S. (2012). *Sportdiensten in beeld. Basisrapportering over het Vlaamse Sportdienst Panel 2010* (Beleid & Management in Sport 14). Leuven: KU Leuven/Onderzoekscentrum Sportbeleid & Sportmanagement.
- Scheerder, J., Vos, S., Pabian, S., De Martelaer, K., Lefevre, J. & Philippaerts, R. (2011b). Actieve vrijetijdssport in Vlaanderen. Trends, profielen en settings. In J. Lievens & H. Waeye (Eds.). *Participatie in Vlaanderen 2. Eerste analyses van de Participatiesurvey 2009*. (pp. 43-82). Leuven/Den Haag: Acco.
- Scheerder, J., Vos, S. & Thibaut, E. (2011a). De tijd fietst voorbij. De deelname aan fietssport in Vlaanderen vanuit een tijdstrendperspectief. In: J. Scheerder, W. Lagae & F. Boen (Eds.). *Vlaanderen fietst! Sociaalwetenschappelijk onderzoek naar de fietssportmarkt*. (pp. 71-111). Gent: Academia Press.
- Shank, M.D. & Beasley, F.M. (1998). Fan or fanatic. Refining a measure of sports involvement. *Journal of Sport Behavior*, 21(4), 435-443.
- Smits, W. & Elchardus, M. (2009). Vlaanderen sociaal bekabeld. In: L. Vanderleyden, M. Callens & J. Noppe (Eds.). *De sociale staat van Vlaanderen 2009*. (pp. 235-278). Brussel: Studiedienst van de Vlaamse Regering.
- Soenen, R. (2006). *Het kleine ontmoeten. Over het sociale karakter van de stad*. Antwerpen: Garant.
- Soenen, R. (2009). *De connecties van korte contacten. Een etnografie en antropologische reflectie betreffende transacties, horizontale bewegingen, stedelijke relaties en kritische indicatoren* (Nieuwe reeks van doctoraten in de sociale wetenschappen en in de sociale en culturele antropologie 147). Leuven: K.U.Leuven/Faculteit Sociale Wetenschappen.
- Steurs, A. (2011). *Analyse van het publieke sportaanbod voor personen met een beperking in Vlaanderen*. Leuven: KU Leuven/Faculteit Bewegings- & Revalidatiewetenschappen; niet-gepubliceerde masterproef in de lichamelijke opvoeding en bewegingswetenschappen.
- Stokvis, R. (2003). *Sport, publiek en de media*. Apeldoorn: Het Spinhuis.
- Thibault, L., Slack, T. & Hinings, B. (1993). A framework for the analysis of strategy in nonprofit sport organizations. *Journal of Sport Management*, 7(1), 25-43.

- Van Bottenburg, M. (2003). Top- en breedtesport. Een Siamese tweeling? In: K. Breedveld (Ed.). *Reportage sport 2003*. (pp. 285-312). Den Haag: Sociaal & Cultureel Planbureau.
- Van Bottenburg, M. (2004). Individueel en collectief gedrag in de sport. In: J.W. Duyvendak & M. Hurenkamp (Eds.). *Kiezen voor de kudde. Lichte gemeenschappen en de nieuwe meerderheid* (Kennnis/Openbare mening /Politiek). (pp. 85-103). Amsterdam: Van Genneep.
- Van Bottenburg, M. (2006). *Het kapitaal van de sport*. Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Van Bottenburg, M. (2008). De behoefte aan lichtere gemeenschappen. Meer contacten, minder intens. In: A. Verweij (Ed.). *Vernieuwing lokaal sportbeleid. 101 vernieuwende ideeën voor een vitaal sportbeleid* (Visie- en Ontwikkelgids). (pp. 7-8). Oosterbeek: Vereniging Sport en Gemeenten.
- Van Bottenburg, M., van Kalmthout, J., van der Meulen, R., Nuijten, S., Rijnen, B. & Roques, C. (2006). *De tweede loopgolf. Over groei en omvang van de loopsportmarkt en hoe de KNAU haar marktaandeel verder kan vergroten*. 's-Hertogenbosch: W.J.H. Mulier Instituut.
- Van Lindert, C. & Van Den Dool, R. (2011). Informeren, motiveren en stimuleren. Onderzoek naar de ervaren belemmeringen van niet-sportende gehandicapten. In: A. Elling & F. Kemper (Eds.). *Het kost veel tijd en je wordt er moe van. Verklaringen voor sportdeelname en inzichten in de leefwereld van niet-sporters*. (pp. 101-114). Nieuwegein: Arko Sports Media.
- Vanhove, B. (2011). *Rapport onderzoeksstage*. Leuven: KU Leuven/Faculteit Bewegings- & Revalidatiewetenschappen (niet gepubliceerd document).
- Vanlandewijck, Y.C. & Van de Vliet, P. (2006). Sportgedrag van personen met een handicap in Vlaanderen. In: P. De Knop, J. Scheerder, H. Ponnet (Eds.). *Sportbeleid in Vlaanderen. Studies* (Volume 2). (pp. 69-76). Brussel: Publicatiefonds Vlaamse Trainersschool.
- Vanreusel, B. (1994). Situatie van de huidige sportvereniging en vrijwilligers. In: NKS (Ed.). *Sportvereniging tussen vrijwilligheid en vrijblijvendheid. Congresverslag* (Sportcahiers 20). (pp. 15-23). 's-Hertogenbosch: Nederlandse Katholieke Sportfederatie.
- Verbelen, J., Samoy, E. & Van Geel, H. (2005). *Vlamingen met een handicap of langdurige gezondheidsproblemen. Een verkennende schets van hun sociale positie en hun situatiebeleving aan de hand van concrete onderzoekscijfers* (Stativaria 34). Brussel: Ministerie van de Vlaamse Gemeenschap.
- Vlaamse overheid (2001). *Decreet van 13 juli 2001 houdende de regeling van de erkenning en subsidiëring van de Vlaamse sportfederaties, de koepelorganisatie en de organisaties voor de sportieve vrijetijdsbesteding*. Belgisch Staatsblad, gepubliceerd op 14 september 2001.
- Vlaamse overheid (2007). *Decreet van 9 maart 2007 houdende de subsidiëring van gemeente- en provinciebesturen en de Vlaamse Gemeenschapscommissie voor het voeren van een Sport voor Allen-beleid*. Belgisch Staatsblad, gepubliceerd op 19 juli 2007.
- VLG (2009). *Beleidsnota Vlaamse Liga Gehandicaptensport 2009-2012*. <http://www.vlg.be/documents/Over%20VLG/VLG%20Beleidsnota%20ALGEMEEN%202009-2012.pdf>.
- VLG (2011). *Over VLG*. <http://www.vlg.be/vlg/index.asp?M=276&lang=1>.
- VN (2006). *Verdrag inzake de rechten van personen met een handicap*. New York, NY: Verenigde Naties.
- Völker, B. & Flap, H. (2007). Sixteen million neighbors. A multilevel study of the role of neighbors in the personal networks of the Dutch. *Urban Affairs Review* 43(2): 256-284.

Vos, S. & Scheerder, J. (2009). *'t Stad sport. Onderzoek naar de sportdeelname en sportbehoefte in de stad Antwerpen* (Beleid & Management in Sport 2). Leuven: KU Leuven/Afdeling Sociale Kinesiologie & Sportmanagement.

VRT (2005). *Jaarverslag 2005. Een sterke VRT voor een nieuw tijdperk!* Brussel: VRT.

BIJLAGE

Tabel B.1 *Overzicht van het aantal Vlaamse sportfederaties gesubsidieerd voor de Facultatieve Opdracht Prioriteitenbeleid*

Jaartal	Thema	Aantal gesubsidieerde federaties
2003	Allochtonen	2
2004	Allochtonen	2
2005	Nvt*	Nvt*
2006	Personen met een handicap	19
2007	Personen met een handicap	20
2008	Personen met een handicap	22
2009	55-plussers	11
2010	55-plussers	14
2011	55-plussers	9

*Nvt = Niet van toepassing: Het thema allochtonen werd eind 2004 afgesloten. In 2005 was er geen apart thema, wel werd beleidsvoorbereidend werk verricht voor het thema personen met een handicap dat in 2006 van start ging (Blos, 2007).

Bron: eigen bewerking uit Blos-jaarverslagen en Blos (2011)

OVER DE AUTEURS

Jeroen Scheerder is professor sportbeleid en sportmanagement aan de Faculteit Bewegings- & Revalidatiewetenschappen van de KU Leuven. Van 2005 tot 2007 was hij gastprofessor sportsociologie aan de Faculteit Politieke & Sociale Wetenschappen van de Universiteit Gent. Hij doceert binnen het vakgebied van (publiek) beleid en management inzake sport en fysieke activiteit en verzorgt gastlezingen in internationale onderwijsprogramma's ondersteund door de Europese Commissie. Hij is gastprofessor aan de universiteiten van Cassino, Jyväskylä, Kaunas, Keulen en Porto en gastdocent in de Expert Class in Professioneel Sportmanagement aan de Vrije Universiteit Brussel en in de opleiding tot sportfunctionaris aan de Vlaamse Trainersschool (VTS). Hij verricht sociaalwetenschappelijk onderzoek m.b.t. het (marketing)beleid van private en publieke sportactoren enerzijds en participatie- en consumptiepatronen van vrijetijdssport anderzijds. Hij is (co-)auteur van een dertigtal artikels in internationale vaktijdschriften, is auteur/editor van een vijftiental boeken omtrent sport, participatie en beleid en is reekseditor van de BMS-rapporten (Beleid & Management in Sport) en de MBS-boeken (Management & Bestuur in Sport uitgegeven bij Academia Press). Hij voerde studies uit voor diverse opdrachtgevers waaronder de Europese Commissie, de Koning Boudewijnstichting, de Vlaamse overheid, de stad Antwerpen en een aantal sportfederaties en sportorganisaties in Vlaanderen en is een van de promotoren van het wetenschappelijk steunpunt voor beleidsgericht onderzoek Cultuur, Jeugd & Sport. Tussen 1999 en 2007 was hij tewerkgesteld bij een aantal overheidsinstanties op het vlak van sport, cultuur en toerisme. Uithoudingssport is een van zijn passies.

Erik Thibaut studeerde lichamelijke opvoeding en bewegingswetenschappen aan de KU Leuven, waar hij in 2008 afstudeerde met als major sportmanagement. Daarnaast behaalde hij ook masterdiploma's in het management en in de toegepaste economische wetenschappen. Sinds september 2010 is hij als wetenschappelijk medewerker verbonden aan het Onderzoekscentrum voor Sportbeleid & Sportmanagement van de KU Leuven. Binnen deze setting was Erik Thibaut betrokken bij een onderzoek naar de sportparticipatie van 55-plussers, een onderzoek naar de efficiëntie en effectiviteit van sportorganisaties en een onderzoek naar medisch en ethisch verantwoord sporten bij sportclubs. Sinds januari 2011 werkt hij aan een doctoraat over de sportindustrie en de uitgaven aan sportparticipatie in Vlaanderen.

Guy Pauwels is socioloog en gediplomeerd in de aanvullende studies bedrijfseconomie (KU Leuven). Recent behaalde hij ook het diploma van "master of quantitative analysis in the social sciences". Hij is sinds 2000 als medewerker actief bij de Studiedienst van de Vlaamse Regering waar hij verantwoordelijk is voor de opvolging van de beleidsdomeinen Cultuur, Jeugd en Sport. Hij publiceerde samen met Jeroen Scheerder reeds eerder een aantal artikels omtrent sportparticipatie waarin onder meer de evolutie van de participatie in de tijd, het effect van achtergrondvariabelen (en de evolutie van dit effect) en de capaciteit om sociaal kapitaal te genereren, onderzocht werden. Daarnaast schrijft hij ook artikels rond andere sociaal-maatschappelijke thema's zoals een SVR-rapport omtrent de participatie van kansengroepen in diverse beleidsdomeinen. Hij is ook betrokken bij het hoofdstuk sociale participatie in de nieuwe Sociale Staat van Vlaanderen (2011).

Hanne Vandermeerschen studeerde sociologie, en volgde daarna een master in Social Policy Analysis. Na het afstuderen was zij als wetenschappelijk medewerkster werkzaam aan het Centrum voor Sociologisch Onderzoek (KU Leuven), waar zij onderzoek verrichtte naar het inkomen en het armoederisico van Belgische gepensioneerden. Sinds oktober 2010 is zij als onderzoeksassistente verbonden aan het Departement Bewegingswetenschappen van de KU Leuven. Hierbij gaat haar onderzoeksinteresse onder meer uit naar de positie van specifieke doelgroepen in het sportlandschap. Zij werkt aan een doctoraatsproject binnen het thema van inclusie in en door sport.

Hanne Vandermeersch was eveneens betrokken bij een onderzoek naar de sportdeelname en sportbehoeften van 55-plussers in Vlaanderen.

Mathieu Winand studeerde lichamelijke opvoeding en managementwetenschappen (Université catholique de Louvain). Aan diezelfde universiteit behaalde hij zijn doctoraat in december 2009. Als postdoctorale onderzoeker was hij werkzaam aan de Faculteit Bewegings- en Revalidatiewetenschappen van de KU Leuven). Thans is hij verbonden aan de *Chaire Olympique Henri de Baillet Latour & Jacques Rogge en Management des Organisations Sportives* in Louvain-la-Neuve. Zijn expertise situeert zich op het gebied van prestatie management van sportfederaties. Verscheidene artikels van zijn hand zijn gepresenteerd op internationale conferenties en/of geaccepteerd in de tijdschriften *Managing Leisure* en *Sport, Business and Management*, en in het boek *Handbook for Research on Sport and Business*. Momenteel doet hij onderzoek naar de innovatie van sportfederaties in België en is hij betrokken bij het Europese project *Long Life Learning Strategy for Sport*, dat ontwikkeld is door het *European Observatoire of Sport and Employment (EOSE)*.

Steven Vos is master in de (sociale) psychologie (1999) en doctor in de bewegingswetenschappen (2012). Hij was senior onderzoeker aan het Hoger Instituut voor de Arbeid – KU Leuven (1999-2005) en onderzoekscoördinator bij Toegankelijkheidsbureau vzw en Enter, het Vlaams Expertisecentrum Toegankelijkheid (2005-2008). Van 2008 tot 2012 was hij als doctoraatsbursaal verbonden aan de Faculteit Bewegings- & Revalidatiewetenschappen van de KU Leuven en het Steunpunt Cultuur, Jeugd & Sport. Sinds februari 2012 is hij postdoctoraal onderzoeker aan het Onderzoekscentrum voor Sportbeleid en Sportmanagement van de KU Leuven en docent sportmanagement aan de Fontys Sporthogeschool. Hij is (co-)auteur van diverse boeken en beleidsrapportages. Hij publiceerde in internationale tijdschriften, waaronder *European Journal for Sport & Society*, *European Sport Management Quarterly*, *International Journal of Sport Management & Marketing*, *International Journal of Sport Policy & Politics*, *Managing Leisure*, en *International Journal of Voluntary and Nonprofit Organizations*. Samen met Jeroen Scheerder is hij reekseditor van de BMS-rapporten (*Beleid & Management in Sport*). Hij verricht voornamelijk onderzoek naar het samenspel tussen overheid, markt en middenveld in het (Vlaamse) breedtesportlandschap.

